א. ראובני

הָאֳנִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת

רוֹמָן

הוצאת שטיבל

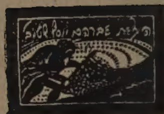

LOS ANGELES JEWISH COMMUNITY COUNCIL
UNITY
אחדות

א. ראובני

הָאֳנִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת

רומן

הוצאת אברהם יוסף שטיבל
וַרשה, תרפ"ג

A. Ruwejny — Ostatnie okręty
Wydawnictwo-Sztybel, Warszawa, 1923
Druk. Kupersztocha i Kramarza, Nowolipki 22.

א

אחרי צאת סולודוכין ובֶלה דיקשטֵין הכּובענית מן הארץ התהלך הסופר גדליה בַּרַנְצ׳וּק ימים אחדים מְחֻסר דבר־מה. דומה היה, כאִלו אבד לו עטו השגור בידו, או קצה הגג, הנראה דרך חלון חדרו, נעלם פתאם מן העין. הֻפרע הסדר. ובַּרַנצ׳וּק אהב את הסדר, אהב למצא כל דבר במקום ששם עזבהו אמש. כל שנוי היה לו למֹרת־רוח — הוא דרש התאָמה חדשה.

הוא ידע את עצמו: ידע עד כמה קשה עליו ההתקרבות אל אנשים חדשים ועד כמה נקל לו להפרד מהישנים. אל רגש ההֶעדר, שלחש לו, כי אלה הנעדרים היו, אולי, הנפשות האחרונות, שעוררו עוד בלבו חשק לראותן, להפגש אִתן — אל הרגש הזה התיַחס בבטול; חֻלשתו היתה גלויה לו. הוא השוָהו, את הרגש הזה, אל אותן הצביטות בחניכַים אחרי עקור השן: דבר־מה מתרחש ומפרפר עדַין שם, בעמֹק החניכַים המזֻעזעים, דבר־מה עִוֵּר מושך ודוחף; דומה, עוד רגע קטן והכאב החריף הקודֵם יתעורר מחדש ויכה ויהֹם את המות — ואולם, אך דמיון הוא זה. העצב החי, זה שכָּאב, איננו עוד — אין מי שיחוש בכאב.

האם היה הוא לו פעם — אותו עצב חי? בכדי לענות לעצמו על שאלה זו, היה עליו לאמץ זכרונו ולהעלות על דעתו את דמותו שלו מלפני שמונה־עשרה, עשרים שנה. מה היה הוא אז? אז — מה קשים ועזים היו געגועיו בימים ההם אל חבריו, שנסעו ממנו! ומה בהירים, מוארי־אשר, ומה מלאים קֹצר־רוח היו חלומותיו על הפגישות העתידות לבוא! ובעזבו בפעם הראשונה את בית אביו — היכול אדם להיות אֻמלל יותר מאשר היה הוא אז? היה לו הרגש, כאִלו הוציאוהו מתוך מִטה חמה והשליכוהו לתוך

יער, על־פני השלג, על שרשי העצים, שנִקשו וקָפאו מקֹר, והמון עצי־היער השחורים והקרים סובבים אותו מכל העברים. אז לא מצא נֹחם ללבו. שנים עברו עד שהתרגל. „התרגל”—פֵּרושו: מת העצב החי. ועתה עליו להתאמץ התאמצות מכֻוֶּנת, שִׂכלית, למען העלות על דעתו את הדברים הנושנים האלה, למען ברר לעצמו, כי לא מיום הִוָּלדו היה הוא אותו האדם, הידוע לו כיום. ולא – יש שנדמה לו לעתים לא־רחוקות, כי אין נפשו מסֻגלת בכלל להתקשר אל נפש רעהו.

עתה, כן – עתה היה זה לחלק מטבעו, או יותר נכון: משהו מתכונתו הקודמת, הטבעית, אבד לו בדרכו – ואף זה טבעי הוא ורגיל!

הוא אמר לעצמו פעמים רבות, כי אָפיו של האדם אינו נִתּן לשנויים. האמנם אמת נכון הדבר? ואולי בכל־זאת משתנה הוא? עובר־ארח מאבד בדרכו חלק מרכושו: משהו מתפורר ומתפזר, משהו מתמעט על־ידי שמוש– והאדם אינו עוד אותו האדם... ואולי גם מתוַסף דבר־מה? קשה להאמין. ודאי מתגלים צדדים, שהיו קֹדם לכן סמויים מן העין. ברם תוכו של דבר, האפי היסודי...

בַּרנצ׳וק היה מתעב מלים בלי תֹכן מוחשי וקבוע. צֵרוף זה של שתי המלים האלה – אפי יסודי – קם לפניו לפתע והיה כמרמז על איזה גִלוי חדש. ומשום כך התחיל תכף־ומיד לתבוע מעצמו: „אֳפי יסודי... מה פֵּרוש– אפי יסודי?”

למען היטיב לחשוב הדליק סיגריה והתחיל מתהלך בחדרו – מן הדלת אל החלון, מן החלון אל הדלת. פעם בפעם ראה מלמעלה את השמשות הכהות, שאפלת הפרוזדור מעבר לדלת השתקפה בהן. דרך החלון התיצבה נגד עיניו אותה קרן־הזוית החדה של הבית הגבוה שממול ביתו והתבלט קצה גגו עם דִלפתו הירֻקה המעלה חלודה, שירדה עד למחציתו של הקיר, כשהיא עגֻלה בגופה ומשתברת בסִבובי ירידתה. למטה ממנה הֻרגש עָמקה של החצר הצרה, הלחוצה בין הבנינים הגדולים. את קרקע החצר לא ראה – לזה נחוץ היה להוציא את הראש דרך החלון החוצה.

„...טוב, רע, כעסן, עקשן, אפי גמיש, אפי מֻצק שאין לכָפפו...”

בנדנוד־ראש של קֹצר־רוח השליך בַּרנצ׳וק את כל המלים העלובות, הבלתי־נחוצות האלה ממנו והלאה.

„ומה בתוכו של דבר?... בתוכו מה? נגדיר הגדָרה: החיים הם פרוֹצֶס של קבלה מן החוץ והוצאה אל החוץ... נפש האדם כְּלה רטט... האחד מקבל הרבה ובדַקות יתרה, כל דבר קל סופג הוא אל קרבו... פתוח הוא לכל הרוחות — ולכל הנשיבות. והשני סתום — לכן מוציא הוא הרבה מתוכו החוצה. הא כיצד? המקבל הרבה — עליו גם לתת הרבה... לא! דוקא מפני שהוא פתוח מכל הצדדים והכל משיג אותו, הכל חודר אל קרבו, הכל מוצץ אותו — התמוטט בו כֹּח־הפְעלה. כל המִשחק היה פנימי — וכך נשאר, וכך חלף ועבר מן העולם... האדם החזק — הבנתו מְגבלת. כל גאוני־הפְעלה היו אנשים מְגבלים... שני טפוסים יסודיים: המדרגה העליונה של קבלה וספיגה, גאון־ההבנה, יצור אֻמלל, בלתי־מְצלח, שלא ימצא לעולם את מקומו בחיים — והמדרגה העליונה של ההוצאה אל החוץ, גאון־הפְעלה, המְנַצח, בעל־השֵם, בעל־המַזל. אין הוא מְטמטם־המוח, כמובן. למען היות גאון־הפעלה צריך שיהיה מחֻנן בשכל גאוני. אך ביחס להרבה דברים מְכרח הוא להיות מְכּה בסנוֵרים. וכגֹדל עִורונו תגדל פְעלתו, כי על־ידי כך מתרכזים כֹחותיו מסביב לדבר אחד, מסביב לַדבר העִקרי. הינדנבורג, וילהלם השני והנשיא וילסון — הטפוס הוא אותו הטפוס!

והטפוס השני? צֶ'חוב, מופַּסַן — אנשים בעלי הבנת־גביש שקופה ובהירה... ויצירותיהם — האם אין אלה מעשים?... א ל ה אינם מעשים? קֻשיה!... והתֵרוץ הוא... התרוץ — הם לא הגיעו עדַין למדרגה העליונה... כן, לא הגיעו עדַין... אלה, שוכני המדרגה העליונה, אינם כותבים ספרים...

וטולסטוי, זה החוקר של נפש האדם, שלא קם עוד כמוהו, העמֹק שבין המעמיקים? מְגבל, מְשֻרְיָן, מֻקף חומה משלשה צדדים, ורק מהאחד פתוח לרְוָחה, מזה, שדרכו ספג את זֹהר השמש, את גלי האויר, תפס את התנועות הכי־קלות של הלב האנושי, ועִבד את שללו זה, בעֹמק מחבואו, תחת מחסה החומות שסבבוהו משלשת הצדדים, ונתן אותו, את הדבר המְעבד, חזרה לעולם המשתומם — זרם של השתקפות מבריקה, מעַורת עין, המתחרה בעשרו במקור — בזרם ההיים.

בעל ההבנה הטהורה ובעל הפְעלה הטהורה — אלה הם שני טפוסים עיוניים, ובני־התמותה אינם אלא התקרבות לאחד מאלה — והתמזגות וערבוביה... צֵרוף, מְנה, הרבה צרופים, מנות שונות..."

„...לְמה התכַּוּנתי? — שאל את עצמו בַּרֶנצ׳וק. — אל האפי האנושי התכַּונתי — אם נתון הוא לשִׁנויים, אם לאו? ובכן מה? איך? — איני יודע!...״ הוא פרץ בצחוק.

„כמובן, הכל הולך ומשתנה — המשיך את רעיונו. — דבר, שלא יהא פושט צורה ולובש צורה, אינו בנמצא. ובכל־זאת האפי היסודי נשאר מֻצק פחות או יותר. ימי חייו של היחיד קצרים יותר מדי, שיתהוו בהם שנויים גדולים. אָפְּי האדם הרי הוא כמְטֻטלת השעון — מתנועע אנה ואנה בגבולות ידועים. בעת הפריחה הולך הוא ומשתַּחז לכל הצדדים. אחר־כך באות עליו לאט לאט הקהות והחֻלשה, ולבסוף — החֻרבן! בעקב הפסדנֻו משתנה האפי יותר מאשר בעקב רוָחיו, ואולם, אפשר לאמר...״

ברנצ׳וק הפסיק את מחשבתו באמצע, עיף ומיֻאש. הוא הניע בידו:

— תפנה לאשר תפנה — אחת היא! המות כטחנת־הרוח הוא. אין במה להאחז...

לבו משָׁכוֹ לסוֹלוֹדוכין. סוף־סוף היה זה האדם היחידי בירושלים, שכדאי היה לשוחח אתּו. אך גם הוא רחוק ממנו עתה. ביתו — בית זרים...

ב

בראשית המהומה, שבאה לרגלי המלחמה, כשהמבוכה היתה גדולה ואלפי יהודים עזבו בחפזון את עסקיהם (רבים מהם — גם את נשיהם וילדיהם) והתחילו בורחים לחוץ־לארץ, נגעו המאורעות אל לבו של הסופר גדליה ברנצ׳וק באֹפן מוזר ומיֻחד לו. הוא עסק אז בכתיבת רומן. אחרי שגמר את החלק הראשון, נפסקה העבודה, עמדה פתאם מלכת, כעגלה זו, שנכנסה אל תוך סמטה צרה וסתומה. ולא מפני שאבדה לו תכנית עבודתו — זו בידיו היתה; אלא כל רוח חיה לא היתה בה עוד. החֹמר המוכן בראשו מאז היה דומה עתה לגל של אבנים מפֻזרות. אמנם החלק הכתוב היה דוקא לא גרוע. אך מה יועיל זה בשעה שהעבודה כֻּלה נפסקה לגמרי משל למה הדבר דומה? לאותו הבנין הגדול שעל־יד בית־התפלה האמריקאי, ההולך ונבנה זה כעשר שנים ומראהו כמראה חֻרבה חדשה.

בהלת הבריחה הטתה את רוחו מעבודתו והלאה. בכל יום ויום שמע וחזר ושמע שמות של מַכָּרים, שנסעו או שהתכוננו לנסוע. בכל יום ראה מאות של יהודים רצים מקונסול זה אל משנהו, מהקונסולים אל המשטָרה, רצים ואינם נחים מרדיפתם אחרי הניָרות הנחוצים בשביל היציאה מן הארץ. והוא אף הוא לבו משכו להספח אל הזרם. הנגישות הגסות של הממשלה הכעיסוהו, הרעילו את דמו. לפעמים עלה בדעתו ללכת מצרימה, להכנס שם לצבא האנגלי, ואתו יחד לשוב לָארץ. הרבה בחורים יהודים, מאלה שנסעו אז, עשו ככה. אבל הוא נשאר על מקומו — עבודתו שלא נשלמה היתה לו למוקש. הוא קוה, כי פה יעלה עוד בידו לקשר את החוט הנִתק, בעת אשר שם, בנֵכר, בתוך מהומת הנדידה, תתפרד החבילה והכל ילך לאֲבוד לעולם. זמן היציאה, הנִתן מטעם הממשלה ליהודים שלא חפצו להתעתְמֵן, עבר ונדחה זה פעמים אחדות. וכאשר עברו כל הזמנים וכל הדחויים, הגיעו עדַין אל חופי הארץ — מפעם לפעם אחר הפסקה ארֻכה יותר — אניות נֵיטרַליות, רֻבן אמריקאיות, והיהודים, שצִפּו להן ביפו, הוסיפו לצאת בעשרותיהם.

עם כל ספינה וספינה, שבאה והלכה ולקחה אִתה עוד אחדים ממכריו, התכַּוץ בו לבו של ברנצ'וק: מי יודע, אם לא האחרונה היא זאת?

אחר־כך היו נולדות שמועות על אניה חדשה, העתידה לבוא בקרוב. השמועות היו עולות ויורדות ככַפות המאזנים. פעם התעקשו ודברו בבטחה, כי האניה בוא תבוא — מחר, מחרתים, בשבוע זה. רוחו של ברנצ'וק היתה מרה עליו בימים האלה — הרי אינֶנּו הוא מוכן עדַין לדרך; גם לאניה הזאת לא יהיה מוכן. ומה יצא מזה? הרי סוף־סוף תחדלנה האניות מלבוא! ואז לא תהיה בידו כל יכֹלת לצאת מכאן. ובמקרה של חפוש יקחו ממנו את ניָרותיו, את כתביו, ולא יוסיף לראותם עוד. זוהי תכונתם של גנזי המשטרה התורכית: יכניסו בהם כמה שיכניסו — אך מעט יוציאו משם. ולמחרת רפו השמועות, אחרות באו והכחישו במרירות את אלה של אתמול והודיעו בגלוי, כי אניות חדשות לא תגשנה עוד בכלל לחופי הארץ. רוחו של ברנצ'וק היתה חוזרת למנוחתה. לא, לא! לבו פחד מפני הנסיעה לא פחות מאשר מפני אי־הנסיעה. ידוע ידע, כי אם רק תבוא אניה אחרי שיגמר את עבודתו, ינַסה, למרות כֹּל, לעלות עליה.

ואולם כאן, בנסיון זה, היתה כרוכה הסכנה הכי־גדולה. בנמל יכולים לאסור אותו כרגע; יכולים לקחת ממנו את כתביו; ויכול לקרות גם הדבר הרע ביותר: אותו ישלחו ואת כתביו ישאירו פה – הלא פְקֻדה כללית יצאה, שלא לתת לאיש לקחת אתו בדרך, בעת עזבו את הארץ, מכתבים או נְיָרות איזה שהם. ואם כך יִגָמר הדבר – לא, על גמר זה לא רצה גם לחשוב! מוטב, שהאניות תחדלנה מלבוא לגמרי!

וכך נשאר כל אותו הזמן מן הצד ויהי כמחכה. למראית־עין התהלך שקט ושלֵו. ואולם מבוכת העיר עוררה בו התענינות מוזרה. התרגזותו, רגשות הכעס והנקמה, שמשלו ברוחו, אבדו במהרה את חריפותם הראשונה. כל אשר נעשה מסביבו היה בעיניו כמהפכה ממהפכות הטבע. היציאה הממֻשכת הזאת של עשרות ומאות נפשות, ההולכת לאט לאט, הלוך וכשול, היתה לו למֹרת־רוח. לא לכך התכַּון. נדמה היה לו, כי אין זאת אלא הפתיחה לנגינה. הנגינה עצמה עוד לא התחילה. אך יומה יבוא. אז יעבור גל רותח של אימה ושגעון על־פני העיר. בני־העיר ירוצו בהמוניהם, כֻּלם יחד, מבלי הַבּיט אחורנית, מבלי ראות וחשוב – יאחזו בחבילותיהם, בצרורותיהם ובשַׂקיהם וירוצו לארך הרחוב, ירוצו כך בעלמא... ובעֹמק נפשו זעה תאוה כהה, בלתי־ברורה – תאות־חֻרבן.

יש אנשים, שאינם מתבטלים בתוך ההמון. דומים הם לזרמים קטנים וּמֻבדלים, בעלי שבילים מיֻחדים, שאינם מתערבים לעולם עם הזרם הגדול, השוטף את הרחוב, את העיר, את הארץ. בשעת שרפה יוקדת, בשעת הכאות ומהומה בחוצות, כשהכל נפעמים ונסערים, כשכל סדרי־החיים הולכים ונהפכים, עומד לו אנוש אחד מן הצד, סמוך לקיר — עומד אֻלם, חֵור, מאֻבן, כקיר זה שהוא נשען עליו – ומביט לפנים בעינים נוצצות. גם הוא נרגש – ואולי לא פחות מאלה הנמצאים בעֹמק ההפֵכה – ואולי יותר מהם – אך הוא עומד שקט. שגעון חרישי שולט בו: רוצה הוא, כי השרפה תעלה ותגבר, כי ההכאות תהיינה יותר חזקות וחמות יותר – עוד, ועוד! – עד שיתפרץ ויצא ממנו אותו הנסתר האָים, ההולך ומצטבר בנפשו, יצא ויעבור בהם, בכֻלם, עד שהכל יתבלבל, יתערב, והוא יהיה בתוך הערבוביה בַּתָּוֶך, והאדמה עצמה נוע תנוע כשִׁכּוֹרה מרֹב שגעונם של בניה...

אך כל דבר בלתי־רגיל לא אֵרע בימים ההם. הספרה הראשונה חלפה. והאנשים יצאו בשקט ובהכנעה, התגנבו מבתיהם אחד אחד, וביפו מקום שם התקבצו כֻלם על־כרחם, התפזרו במלונים יהודיים ובבתים פרטיים, ואף מעט התהלכו ברחובות העיר. מוטב היה שלא להֵראות בחוץ. הכל התנהג כשורה — הכל היה חֻלין. היה בזה דבר־מה מרגיז את ברנצ׳וק — כאִלו נכזבה תקוה מתקוותיו. שכרונו הלך והתנדף. ואף־על־פי־כן לא אבה עדַין להתפכח לגמרי. בהסתכלו בכל אלה האנשים, ההולכים ועוזבים את ירושלים בחשאי, לאט לאט, אבל בלי הפסקה ובלי קץ, תאר לו בדמיונו תמונות־הזיה מְגזמות על מה שיהיה אחרי יציאתם. מה יהא מראה העיר העזובה? הבתים יעמדו דומם, השוָקים יהיו ריקים מאדם. ובאחד הבתים הגדולים, הדוממים, הקרירים, ישב הוא גופו על־יד החלון ויביט אל גדרות־האבן, אל קירות־האבן הלבנים, אל האבק הלבן, העולה מהדרך המרֻצפת אבנים — ואז יגיד לעצמו, כי המקום הזה בית־קברות הוא של עיר, שהיתה ואיננה עוד. ימים יעברו. הוא יתהלך לארך הרחובות הריקים, יציץ לתוך הבתים השוקטים, ויחזור למקומו, אל הארמון הגדול, שבחר למושב לו, ושוב יֵשב על־יד החלון, ושוב יביט... ואז יכתֹב... ומה שיכתֹב בימים האלה... זה יהיה...

ואולם ברנצ׳וק לא יכל לברר לעצמו לעולם — מה יהיה „זה״?

החֹרף הלך הלוך והלוף. התקרב הקיץ — הקיץ השני למלחמה. בני־העיר ברחו וחדלו מברֹח, והעיר עצמה עמדה על תִלה כמקדם. אלה שהלכו היו כקצף התבשיל, העולה בתוך הסיר ועובר על גדותיו — גוש התבשיל רובץ תחתיו. במקום היוצאים נכנסו חדשים — קצף חדש: אנשי־צבא, שוטרי־חרש, מרַגלים, פקידים — והעיר חזרה ונתמלאה בני־אדם על כל גדותיה.

ואם מתחִלה חכה ברנצ׳וק להתרוקנותה, למען יוכל להשאר בה לבדו, מצא עתה, כי לא היה כל צֹרך בדבר. יציאתם של שנים, שלשה, חמשה אנשים דַיה לו לעשותו בודד — העיר, המלאה שאון בני־אדם, מעבר מזה, והוא — מעבר מזה, וקשר ביניהם אַין. הנה נסעו שלשה: סולודוכין, בֶּלה וציפרוביץ; מי שהיו סופרי העתון „הדרך״ עסוקים בעניניהם; גבעוני וחיים רָם כלואים בחצר־המשטרה — ועתה אין לו למי ללכת ואין מי

שיסור אליו לבקרו. יכול הוא לשבת בחדרו שבועות וחדשים — איש לא יכנס אליו; יכול הוא לעבור בחוצות, להתהלך שעות רצופות הנה והלום— איש לא יעמידו בדרכו, איש לא יפנה אליו בדברים. בשבילו שממה היא כבר עיר זו. ולמה לא יחזור אל עבודתו, אותה העבודה, שדמיונו תֵארה לו באותה העיר העזובה? במה המניעה?

דומה היה, כי אין מניעה. הוא התחיל לכתוב. מעודו לא היתה מלאכת הכתיבה קשה עליו כבפעם זו. מין טינה קרה נכנסה אל קרבו והמריצה אותו בעבודתו — עבודת המכונה. בכל בֹקר, בשמונה שעות, נגש אל שלחן־הכתיבה — לאט לאט, כעושה על־כרחו — ולא קם ממנו עד שצלצל הפעמון: אחת. אחרי הצהרים היתה רוחו טובה עליו. הבטחון הגמור, כי עד למחרת הבֹקר בשמונה יש לו כל־כך הרבה שעות פנויות, שעות־חֹפש, עורר בו עליזות יתרה ותאות־החיים. הוא יצא לטַיל, לשמוע חדשות, לקרֹא עתונים. בערב חפש אחר מקום ואנשים לבַלות את זמנו. וכשלא מצא, הלך אל הראי־נוֹע.

אולָם הראי־נוע היה גבוה, מרֻוָח, עשוי קרשים ופח, ומראהו כמראה הבַּרַקות, הבנויות בעת יריד, בשביל קִרְקס נודד. מהקרקע למטה ומשורות ספסלי־העץ הריקים עלתה צִנה חודרת. על הספסלים ישבו אוהבי תמונות־קסם בודדים ומפֻזרים, מרֻחקים אלה מאלה: שוטרים שהכניסה לא עלתה להם בכסף, שני פקידים מפקידי „בצלאל”, אברכים אחדים מבני „מאה שערים”, תפוסי־התשוקה לראות בעַין פלאי העולם הגדול, ערבי שתקן, בעל פנים שכָבו, מאלה השוהים כל היום בבית־הקהוה ושפופרת „הַנַרגִילה” בין שִניהם, ועל הספסלים של השורות הראשונות— המון רועש של ילדים שחורים, מלֻכלכים, לבושי בגדים קרועים ובלויים— ילדי הרחוב, רֻבם מצַחצחי־נעלים. מלמעלה בלטו ה„אֲגֻוריות” של פקידי־הצבא התורכים, קֻסדות־ארג מצבע החַקִי, שנקראו כך על שמו של מי שהכניסם לצבא, הוא אֲנוֶר פחה, ועל־יד פקידי הצבא, ומעֻרבות ביניהם, נראו הפנים המסֻרקות, המחליקות, המכֻסות זֹהר־מות של בנות ישראל — הזונות.

על־פני הבד החליקו ועברו צללים של דבר־מה, שהיו לו פעם חיים משלו — צללי דברים ופעֻלות, שנעשו באמת באיזה מקום בלתי־ידוע. הצללים רעדו כאחוזי־קדחת, קפצו, רטטו, השליכו עצמם זה על

זה, התרחקו זה מזה ולא יכלו לעמוד על מקומם במנוחה אף רגע אחד — המשקל והבטחה של בשר־ודם חסרו להם! כלי־הזמר לא פסקו מִנַּגֵּן. הם רצו לכסות על השקט האים, שקט־המות, שבו מתחוללת מהומת הצללים האפורים. ואולם הם לא רִמּוּ איש. מאחרי תרועותיהם המרעישות, שצרמו את האזנים והדהימו את הלב, התהַוה עולם מוזר, שצלצולים משֶׁלו לא היו לו, עולם של תנועות, שלא נגעו ולא פגעו בדבר, שלא נתנו קול של שאון ואף לא קול של אִוְשָׁה... כל זה לא היה אלא אחיזת־עינים: הכתם המְרֻבָּע, המואר אור כהה, העלה אלפי נְקֻדות־כסף רותחות, כרתוֹח טפות־הגָז בתוך בקבוק מי־הסודה המְבֻלבלים, ומתוך הרתיחה הזאת היה הכל בלתי־ברור, רועד, זורק ברק וזהר — ומכאיב את העינים.

מאולם הראי־גוע היה בֵּרֶנצ׳וק חוזר הביתה קפוא מקֹר. ההכרה, כי היום חלף ואיננו עוד והלילה קצר ועוד מעט ויחזור ויקום עליו בָּקרו האמלל — הכרה זו קלקלה לו את עֹנג חיי העולם הזה. במשך כל שעות חרותו מן השעה הראשונה אחרי הצהרים ועד למחרת הבֹּקר בשעה השמינית לא פנה במחשבתו אפילו לרגע למה שכתב, למה שיכתֹּב. ומן השעה השמינית ועד השעה הראשונה לאחר הצהרים ישב על־יד שלחנו, כדבוק אליו, כנזיר זה שכִּבֵּל את עצמו אל קיר תָּאוֹ, למען עַנּוֹת את בשרו, למען יַסֵּר את גופו על חֵטא שחָטא — וינק ממוחו המלא כבדות נוראה מלים ומשפטים.

וסוף־סוף היה יוצא כך: הוא הכריח עצמו להִבָּדל מהעולם, בכדי להתמסר כֻּלו לעבודתו; והעבודה הדפה אותו ממנה והלאה, בכל פעם גרשה אותו חזרה החוצה. ומעַנין היה לו לדעת, לכמה זמן יספיקו לו עוד כעסו ועקשנותו לשאת על צוארו את העֹל הבלתי־טבעי הזה!

2

בימי התבודדותו אלה, שהיו רוויים כעס וצער, גֵּרוּי־עצבים ופחד — פחד האדם המתחיל לאבד את אמונו בכחו ויכלתו — התקרב ברנצ׳וק לצעיר אחד וינאי ושמו אנזֶלמוס מַיאֶר. הבחור הזה בא ארצה ישראל

זמן מועט לפני התחלת המלחמה ומכתבי־המלצה מבַּנק אחד וינאי בידו, והשיג לו משרה בסניף היפואי של הבנק היהודי הפלשתינאי. בירושלים הופיע אחרי מהומת ההתעתמנות — העבירוהו לכאן בגלל המחסור בפקידים, שהֻרגש בעיר הזאת, אחרי שחלק מפקידי המקום הלכו כצ־ימה בעת הגֵרושים. אנזלמוס מַיֶאר נהיה פתאם לבן־בית בחוגים שונים קטנים של החברה המשכילה וליוצא ונכנס בבתים אחדים של מורים וסוחרים בינוניים, מאלה שיש להם נטיה יתרה להתפלספות, ובפרט שבנות גדולות להם. ברנצ׳וק היה פוגש אותו לפעמים לפנות ערב ברחוב בית־החולים, כשהלה מטַיל לארך הרחוב בחברת צרור שלם של בנות ציון, הפורחות עם הנובלות גם יחד. הסופר שמע את קול צחוקו האדיר, שהיה ספוג שביעת־רצון עצמית, ראה את כובע־הלבד שלו מצבע־הקַהוה, את מעילו, את בתי־ידיו, את עניבת־המשי שלו — בכל שלט אותו צבע־הקהוה השחֹם — וחִבר בנפשו פֵרושי־לעג על אותו הצעיר: „ראשית, אוסטרי הוא!... שער האוסטרים עלה במאה אחוזים: אותם אין מגרשים מן הארץ, אין שולחים למקומות רחוקים, אין כולאים בבית־הכלא, אין לוקחים לעבודת־הצבא, ועל כל צרה שלא תבוא עומדים הם תחת חסות הקונסול שלהם... ושנית, אין הוא גליצאי, כי־אם וינאי, וינאי ממש, לפי דברי הבריות — אינו נופל הרבה מבן־פריז!... ונוסף לזה — בחור, חתן, בַּנק: כעבור עשרים שנה — מנהל! כעבור חמשים שנה — מנהל ראשי! כעבור מאה שנה — מנהל עליון, אם יש כזה במציאות... ועוד, ועוד!...”

ברנצ׳וק לִוה במבטו את חברת־המטַילים השמֵחה והצטחק בלבו על הערותיו. לדידיה היה דינו של האדם הזה כתוב וחתום. פה, באחת המשפחות הנכבדות, שבנות להן לרֹב ונדוניה מעט, יוריד את עָגנו וימצא לו את נמלו הבטוח; פה ישליך את רשתו ויהא מושה את רעיתו, שתהיה לו ל„עֵזר כנגדו”. באיזו משפחה יקרה הדבר — אין זה מן החשוב ביותר. ודאי באחת מאלה, שבנותיה דוברות־גרמנית הן.

דעתו של בְּרֶנצ׳וק על פקיד־הבנק, בן־וינה — מכיון שהניחה בקרן־זוית שבמוחו, שכבה לה במנוחה באחד התאים, מקום שם נתקבצו דעות שונות, נושנות. שם היתה יכולה להִשָאר שנים רבות, עד שהיתה נמחקת מאליה מעל לוח זכרונו, אלמלא היו באים החיים בהמשך הדברים

והימים ומַפנים את שני בּני־האדם האלה זה אל זה ונותנים להם להכיר ולדעת איש את רעהו מקרוב.

התענינותו של ברנצ׳ק באנזֶלמוס מֵיאֶר התעוררה מחדש אחרי שֶפּגָשוֹ פעם בלילה, בשובו מהראי־נוע, בחברת המיַלדת גינזבורג. הדבר קבל אז צורה חדשה בעיניו. זו, בת קורלַנדיה בעלת־המרץ, שבאה ירושלימה בגפה, בעזבה את בעלה בפטרבורג — הֶה, זו לא בת בית אבות ירושלמיים, היא, הדוברת גרמנית ונוחה לטַיל עמה לפנות ערב ברחוב בית־החולים! ועוד זאת — זרועותיהם שלובות והליכתם חרישית יותר מדי.

„זהו אפוא הענין? — השתומם ברנצ׳וק: — ביום — צרור־פרחים חי ותמים, ובלילה — אחות?... ושותקת?... עסקי־וינה!״

ענינו של ברנצ׳וק אל הבחור הזה הלך הלוך וגדול.

באֹפן רשמי התודעו זה אל זה ב„סַריה״, מרכז המשטָרה, בבוא ברנצ׳וק לבקר את חבריו עורכי העתון „הדרך״, חיים רָם וגבעוני. היום היה יפה, מואר שמש וחם למדי, כאשר יִקרה לעתים לא רחוקות בירושלים בתחלת האביב. האסירים ישבו בחצר על כסאות נמוכים, מאלה העומדים בבתי־הקהוה הערביים, שהיו מזכירים את כסאות הסנדלרים ברוסיה. בן־מתתיהו, מי שהיה העורך הראשי של „הדרך״, עמד בדרכו ללכת משם בשעה שנכנס ברנצ׳וק. לרגע קטן הופיע מֶנדל ־קנטור, משגיח בית־הדפוס. הוא לחש על אזני גבעוני ואחרי שיחה קצרה נעלם גם הוא. שני האסירים — מראה פניהם היה בריא ורענן. רוחם היתה טובה עליהם וענין מאסרם שִמש מטרה לחִצי־לעגם.

— נראה לי, שהתישבתם כאן כבכרם דודכם ממש — העיר גדליה ברנצ׳וק.

— התשתה אתנו קהוה? — נהם חיים רם בקולו העבה, כשפניו מפיקים רצון. — ־קָפֶג׳י, שלש כוסות קהוה!

עלם ערבי צעיר כבן ארבע־עשרה — חמש־עשרה, לבוש מעיל־שוטרים בעל פתילים לבנים וכפתורים מזהירים — עוזר ב„סַריה״ — הגיש להם טַס של נחשת ועליו שלש כוסות קטנות מלאות קהוה ערבית שחורה. כאשר חזר אחרי הכוסות הריקות, הושיט לו רם — כשפניו מביעים חשיבות רבה — מטבע בת בישליק.

— אנחנו פה לא אל הנִקלים נחשבנו — הצטחק כלפי ברנצ׳וק. — עלינו להחזיק את המעמד!

— רואה אני, כי מוסיפים אתם לנהל את עסקיכם גם מכאן — העיר הסופר.

— כמובן, — חַיֵך גבעוני. — הועד המרכזי של הסתדרותנו בחר לו את מרכז משטרת ירושלים למקום־מושבו.

— אולי יש בזה סֵמל, ואולי גם רמז לעתיד? — התלוצץ ברנצ׳וק. הצד המגֻחך שבדבר נתן בהם רוח של עליזות. הם ספרו לו על מנהגי ה„סַריה״, על הכבוד שמחלקים להם פה ועל מצבם בכלל.

— מצב הדברים הוא כך — אמר חיים רם. — יצאה פקֻדה מאת ג׳מל פחה, שלא לקבל אותנו — אותי ואת גבעוני — לנתינות העותומנית, משום שיש בדעתו לגרשנו מן הארץ כנתיני־חוץ. ואולם כאן, ב„סַריה״, אין יודעים עדַין מהפקֻדה הזאת. השתמשנו בהזדמנות זו והכנסנו היום את התשלום החָל על המתעַתמן — עשרים וחמשה פרנקים. וכך יכול לקרות, שנהיה לעותומנים גמורים בטרם יגיע אליהם דבר הפחה.

— ומה יועיל כל זה לכם? יקחו מכם חזרה את הנִיָרות. ג׳מל פחה הלא הוא מושל בכִפה!

— לא, עותומני לא יגרשו — התלוצץ גבעוני. — למסור אזרח תורכי בידי השונא!...

— ראשית כֹּל, יש בידו לבטל את התעתמנותכם, ותהיה כלא היתה. וְלא — ישלחכם לפנים המדינה, לאנטוליה, למשל. כמֻדמה לי, מוטב ללכת לחוץ־לארץ...

ברנצ׳וק הרגיש כרגע, כי את אשר אמר — אמת היא, וכי אמת זו ידועה להם, כמו שהיא ידועה לו. ודאי הרהרו בה לא פעם ולא פעם התאמצו שלא להרהר בה. חיים רם השיב לו כשפניו רצינִיים:

— אנחנו התחלנו את ענין ההתעתמנות — לא נברח מפני תוצאותיו... נעשה כל מה שביכלתנו למען השָאר — ויהי מה! אם יהיה צֹרך בדבר, נפנה אל ג׳מל פחה עצמו, ישר אליו נלך!

ברנצ׳וק לא המשיך בוִכּוּח. מי־שהוא מבפנים לחש לו, כי אסור להחליש רוח האנשים, המתאמצים להתגבר על חֻלשתם האנושית.

הוא התפלא:

— אינני מבין, איך יודעים אתם מן המתרחש בספירות העליונות, בטרם נודע הדבר למשטרה בכבודה ובעצמה?

באותו רגע נגש אליהם פקיד־הבנק אנזֶלמוס מֵיאֶר. ברנצ׳וק בלע בחפזון את מליו האחרונות והשתתק. לפי טבעו היה שַיך לאותו סוג האנשים הזהירים החולניים, שנוכחותו בלבד של אדם זר לא ידוע להם מתמול שלשום רובצת על נפשם כמשא כבד. בעמדו ברחוב, נתון בשיחת מכרים — ותהא השיחה נקיה מכל כַוָנה רעה ורחוקה מכל דבר אסור — די לו לחוש בצעדי אדם מתקרבים — ויהי המתקרב מי שיהיה, עובר־ארח בעלמא — מיד הוא מפסיק בדבורו ומחכה עד שהלה יעבור ויתרחק, עד שאזנו לא תוכל לקלוט גם צלצולי קולותיהם. עתה, בתוך ה„סַריה", בתנאים המשֻנים האלה, הרגיש בעצביו כשהם מתוּחים יותר מכפי הרגיל — וזה: הוינאי, המתהדר בלבושו, המרבה בדבורים, לא עורר בו אֵמון רב. ומשום כך היה הדבר לפלא בעיניו, שעורכי „הדרך" קבלו את פקיד־הבנק בידידות־רֵעים, ממש כמו שקבלו אותו בבואו.

— אינכם מכירים זה את זה? — שאל חיים רם. — גדליה ברנצ׳וק, ממשתתפי „הדרך", אנזלמוס מֵיאֶר, חבר וינאי, מי שהיה כותב „מכתבים מוינה" ב„יידישער ארבייטער", והיה חותם „מאיר אנשיל".

„חבר וינאי — חשב ברנצ׳וק. — נוסף ליתר מעלותיו גם „חבר"... צעיר רב־התכונות!"

הוא לחץ בקרירות יד מכרו החדש.

— וינאי — זה נִכּר — אמר, בהביטו ישר אל־תוך פניו הבריאים, הרחבים־עגֻלים של פקיד־הבנק, ובהסתירו את חֻצפתו מאחרי מבטו הבלתי־נע וקולו המחֻסר חיים — אותה החֻצפה המיֻחדת לו, האורבת מבפנים, כשהיא יִרֵאה ונחבאה אל הכלים, ובכל־זאת היא יוצאת באיזה דרכים בלתי־מובנות גם החוצה. — חבר—בפרט זה דורש הדמיון הדרכה... בצעדיו הראשונים, לכל־הפחות...

— נחוצה כתֹבת כמו זו שהיתה על תמונותיו של אותו אמן: „זה ארי ולא כלב!" — צחק חיים רם.

אנזֶלמוס מֵיאֶר חִיֵך חיוך שבאֹנס. התעוררותו המתפרצת וסוחפת,

שהכריחה אותו לפרוק מיד כבואו, עוד טרם ישב, את צרור חדשותיו — חדשות־העיר האחרונות — על הזדרזות השוטרים וחפושיהם אחרי הגליונות הישנים של העתון הציוני „דיע וועלט", שנעשו ב„בית העם" וב„בית הספרים הלאֻמי" — התעוררותו זו עזבה אותו לפתע פתאם.

— הכתֹבת תצלח לכתבי סופרים לא מעטים — ענה מתוך רגז, כאִלו רצה לעקוץ את מי־שהוא.

אחר זה שתק, שלא כמנהגו, ולעתים קרובות שִׁלַּח את מבטו בברנצו'ק. פניו כֻּסו אֹדם עבה.

בין כה וכה ורם שב אל השיחה הקודמת. הוא ספר על תורכי אחד, שַׁקֵר אפֶנדי שמו, שזה־לא־כבר בא ירושלַימה. שַׁקֵר זה היה פעם קַיְמַקָם בצפת, גם במשרות אחרות ממין זה שִׁמש, בהרבה ערים מערי תורכיה פעל, אך בשום מקום לא נשאר אלא זמן מועט. במִרמותיו, בגנבותיו, בידיעתו לקבל שֹׁחַד הפליא גם את חבריו פקידי השלטון התורכי. ואולם מדה לא ידע — הגדיש את הסאה. בכל מקום היה סופו להגרש בבזיון. לא פעם עמד לפני המשפט וגם טעם בית־הכלא טעם. אך בזכותו עמדו לו קשריו הפרטיים עם מנהיגי התורכים הצעירים, שלחוגם המצֻמצם היה שַׁיך מנערותו, כשהתנועה היתה עדַין בלתי־חֻקית ונרדפת בידו הקשה של עבדול חמיד — ובזה היה סוד תקומתו מחדש אחרי כל נפילה. חבריו מאז, שהיו עתה לאנשי־מדינה גדולים, זוכרים לו „חסד נעוריו", מוחלים לו על חֻלשותיו, מוציאים אותו מבית־הסֹהר וממַנים אותו לקַימַקָם באיזו עיר אחרת, בקָצֶה השני של הממלכה העותומנית רחבת־הידים — רחוק ממקום הִכָּשלו. אך הוא אינו נופל ברוחו, לעולם הוא עֵר ומלא תקוות כקַטָר זה מלא קיטור, המוכן לדרך. השאון, שהוא מקים סביבו, גדול כל־כך, עד כי הוא גופו מתחזק בבטחונו, באמונתו במזלו, ואנשי סביבתו מתחילים להאמין בו גם הם ועוזרים לו לעלות מחדש. והגלגל חוזר... עתה הופיע בירושלים — מי יודע, מנַין בא! — ונִכָּר, כי נוצותיו מרוטות, אך חשיבותו ותקיפותו עמו, ושוב הוא רועש ומבלבל את הדעות, כמנהגו. והנה, אך הריח את העסקים שבין היהודים ובין ג'מל פחה, וכרגע בא אל עסקני הצבור היהודי ובִשֵּׂר להם, כי יש בדעתו — וגם בידו — להמנות לראש המשטרה בעיר. המשרה היא „כמ

בכיסו". עליו רק להתראות עם ידידו — עם ג'מל פחה. והמניעה היחידה היא זו, כי לבקור זה דרוש לו בגד הגון. מובן מאליו, כי בעתיד, כאשר יעלה לגדלה, לא ישכח את החסד, שהיהודים עשו אתו. באי־כח היהודים התישבו והתחשבו, והחליטו, כי במצבם עתה כדאי להם לסכן שקלים אחדים מקפת הכלל. אם רצונך, שראש המשטרה יהיה מאנשיך, אל תחוס על המחיר של זוג מכנסים טובים. תפרו לו אפוא את המכנסים — הענין עלה בחמש מאות פרנק. והיפה שבכל המעשה הוא, כי בר־נש זה נעשה באמת לראש המשטרה — למלא־מקום זמני של ראש המשטרה בירושלים! וצריך להודות: הוא עומד בדבורו! אכן, הדבר עולה בכסף, עולה ומוסיף לעלות, אך הענין שוה את ממונו. יודעים לפחות מכל מה שמתרחש ולמה צריך לצפות.

וחיים רם הוסיף מתוך הצטחקות קלה:

— וזו היא הסבה לכבוד שמחלקים לנו כאן. הוא הבטיח לנו, כי בקרוב יוציאנו לחפשי, על אחריותו יוציאנו. אדם מפקר הוא — בריון זה. נוטל הוא הרבה, אך גם מסכן הוא לא מעט.

ד

על אחדים ממכריו עשה הסופר בּרנצו'ק רשם של אדם בעל מזג כבד. אחרים, להפך, ראו בו קלות, המגיעה עד לקלות־דעת. הוא הרגיש בזה ואמר לעצמו, כי פרושו של הדבר ידוע לו. בקרבו יושבים שני אנשים: החיצוני, הקשה, כאלו סוגר על הפנימי כקלפה. הוא נזהר זהירות יתרה שלא לנגע בדבר, שיכול להנגע ממנו, ומשום־כך דוקא נגע — בלי צרך ובלי טעם — באנשים ובדברים. בעמק נפשו רחשה נטיה בעל־ביתית לסדר ולחשבון, ירשת דורות של חנונים — נטיה שהגיעה בו עד לקצה הקטנות. בסדרו את חדרו בבקר היה נותן לו בלי כונה את צורתו של אתמול לכל פרטיה. אחרי שטאטא את הרצפה, היה אוסף בכל פעם את האשפה בדיקנות של מכונה אל אותה האבן באמצע החדר, שאליה אסף תמול ושלשום, וממנה העביר את מעט האשפה על קרטון דק והשליכו

החוצה. נדמה היה, כי אִלו נעלמה פתאם האבן הזאת מתוך אבני הרצפה, היה ברנצ׳וק בא במבוכה, מבלי לדעת לאן יאסוף את האשפה, עד שהיה מתישב בדעתו ובוחר בלוח־אבן שני. בטבעו לא סבל שנויים פתאומיים – מוחו לא היה דֵי־גמיש לכך. ומשום זה, כשהיה הולך לאיזה מקום קבוע, קשה היה לו מאד, כמעט אי־אפשר, לשנות פתאם את תכניתו ולפנות לצד אחר. בכל יום, בשעה הראשונה אחרי הצהרים, הלך אל בית־האֹכל של הגברת דרְבְּניק לאכול את ארֻחתו, ודרכו היתה תמיד אותה הדרך בכל קְצוריה וסְבוביה. לעולם לא עלה בדעתו להאריכה במקצת או לנטות הצדה, למען עבור על־פני בתים אחרים ולראות רחובות אחרים. בדרכו הידועה לו מאז היה לו נוח ביותר ללכת. בעקשנות משֻׁנה, שבאה לו מתוך עצלות המחשבה, מתוך אי־הרצון לטפל בדברים, שאפשר שלא לטפל בהם, נאחז בכל הרגל קטן, שדבק בו פעם, כאִלו היה הרגל זה אחד מיסודות חייו.

קשה היתה עליו ההתקרבות אל אנשים חדשים וקשה היה לו להתרגל אליהם – יותר קשה מאשר אל דוממים. אך משהסכין אליהם, היו לו כחפצי ביתו, אשר באבדם הם משאירים לזמן־מה מקום והרגשה של חֹסר־שלוה בנפשו.

ואולם בתוך הקלִפה ישב איש אחר, קטן וקל, וכאִלו עשוי כַּסְפִּית. על צד האמת לא היה זה כלל אדם, כי אם־טִפּות טִפּות של כספית, שהתגלגלו אנה ואנה, מבלי מצא אחיזה כל־שהיא, והתפרדו והתפזרו לכל העברים, נפגשו ושוב הצטרפו לגוף אחד של כסף חי ורוטט. וזה הפנימי חיים היו לו משלו, חיים קלים ורחוקים מכל דאגה, הדעות שמִלְבַר ומעשי החוץ לא נגעו בו כלל – וגם לעניני קלִפתו החיצונית לא שת את לבו. וזה גרם ליחס משֻׁנה: לדברים חשובים ביותר בעיני הכל התיחס ברנצ׳וק בקלות־דעת, ודברים פעוטים, שאחרים עברו עליהם גם מבלי לחוש במציאותם, היו לו כהרים ותהומות. וכך יצא, שאלה שראוהו בהתנהגותו יום־יום בלבד, שהכירו רק את קלִפתו, חשבוהו לאדם כבד, חָשֹׁךְ, נרגז ומוזר בהליכותיו, ואלה שפגשוהו במצבים בלתי־רגילים, כשידו של האדם הקטן הפנימי היתה על העליונה, אמרו מתוך אי־רצון, כי בר־נש כזה, בעל נפש כה אדישה ומחֻסרת רגש ומשקל, ודאי לו שיֵצא בריא ושלם מכל מצוקה.

ומשום כך תמוה היה גם לו גופא לראות עצמו בהתקרבותו המהירה אל אנזֶלמוס מֵיאֶר, פקיד־הבנק. בדרך רשמי היה הבנק היהודי כבר סגור מאז מטעם הממשלה, כמו יתר הבנקים הזרים. אבל באפן בלתי־רשמי המשיך את חייו המְחֻנקים למחצה ועשה עסקים בחשאי עם לקוחותיו הנאמנים, הידועים לו מאז. לרָשות רק היה ידוע, כי עבודת סִדור הספרים וסיום החשבונות מתנהלת שם. ובאמת טרחו הרבה על הספרים: צריך היה להתכונן לקראת בקֹרת תורכית, דבר שיכול היה לקרות בכל יום; צריך היה אפוא לתת לספרים מבעוד מועד מראה תמים, המתאים למצב, שעסקי הכספים והקרקעות של הציונים לא יֵרָאו לעין. ואחרי שהתפטרו מהעבודה הזאת אחזה התנומָה גם את הבנק. אנזלמוס מיאר השתמש בכל הזדמנות, בכדי להחלץ ולצאת החוצה. בכל פעם שהיה הצֹרך לשלוח איש ליפו היה הוא הָראשון להציע את עצמו. ובאמת שלחוהו – הלא נתין אוסטרי הוא והיה אפוא מן הזוכים בחֹפש התנועה, שלא נִתַן לעותומנים בממלכתם.

בבנק, על־יד שלחן־כתיבתו, הרגיש אנזלמוס מֵיאר את עצמו כצפור כְלואה בכלוב. נפשו שאפה לרחוב. במקום שנתאספו משוחחים, שם היה גם מקומו, ושם באמת נמצא, ואם לא נמצא באותה שעה, צריך היה לשער, כי עוד מעט וימָצא. בזמן הקצר של ישיבתו בירושלים התיהדה הרבה לשונו הגרמנית הוינאית. בעצם הדבר לא היתה זו כבר גרמנית, כי־אם יהודית־גליצאית ישנה, שפת הוריו מימי ילדותו הנשכחה, שקמה עתה לתחיה בנפשו. ובתוך השפה הרכה והעגֻלה, שבה דִבר מראשית ימיו, נדחקו ונכנסו, כיתדות קשות וחדות לתוך גזע־העץ, פתגמים ומבטאים ליטאיים, שכבר הספיק לקלטם בירושלים. המכתבים והרשימות, שהיה שולח מלפנים מוִינה אל ה„יידישער ארבֵּייטער", היו כתובים גרמנית – במערכת תרגמו אותם. וכעת, נדמה היה לו, היה יכול כבר לכתבם בעצמו יהודית. יחד עם זה שקד על למוד השפה העברית. אי־אפשר היה לו להיות בין אנשים ולא לדעת מה שהם אומרים ועושים. אי־אפשר היה לו שלא לקרֹא בכל יום עתוני־היום. ומכיון שהעתונים היו כתובים עברית, והרבה מאנשי סביבתו דברו עברית, והעלמות שלא ידעו גרמנית גלעגה, גרמנית טובה לא כל־שכן, מאנו לשוחח עמו אלא בשפת הנביאים – רכש

לו מְיאר עד מהרה ידיעות קלושות בשפה, שהספיקו בצמצום להבנה ולדִבור.

כשהיה אנזֶלמוס מיאר נכנס לבית מכירו, היה דומה לרַכֶּבֶת, שעמדה מְּקְכת באחת התַחנות: עוד רגע ותזוז ממקומה ותמשיך דרכה. הוא גופא לא היה אומר, כי בִקר בבית פלוני אלמוני, כי־אם – ש„קפץ לשָם". קשה היה להבין, איך עולה בידו לתפוס בזמן הכי־קצר את בני־האדם הנחוצים לו ביותר, כלומר אלה, שמהם אפשר היה להוציא את החדשות הכי־חשובות של היום. ועם כל זה לא יצאה לו שום טובת הנאה מכל טרדתו, מלבד הנאת ההתעסקות וההשתתפות בהתרגשות, שאחזה את הכֹּל. היתה זאת כעין „אמנות לשם אמנות".

ובשעות שאחרי הצהרים, כשהמחשבה על עבודתו הבלתי־נחוצה, המְחסרת טעם – ובימים ההם כבר חשב אותה למְחסרת טעם – גרשה את הסופר ברנצ׳וק החוצה, היה מזדמן לו לפעמים ברחוב אותו פקיד־הבנק החי, המלא רגשנות וקצר־רוח. ברנצ׳וק התפלא על הרגשה זו של אדם „נוח לבריות", השורה עליו בעת המָצאו בחברת הבחור הוינאי, המתהדר בלבושו, שעוד תמול־שלשום לא יָדעו כלל ובָזָהו בלבו. מיאר היה מוריק עליו בבת־אחת סל מלא חדשות רעננות. הסופר קבל אותן בלי התעודדות־רוח יתרה, ״אך לא בלי רטט של הנאה פנימית, זו של נודד קפוא, וְהמקבל מקלחת־מים מחממת. פתאם נודע לו על תליות גדולֵי הערבים בבֵירות, שנעשו בפקֻדת ג׳מל פחה, על הפרעות הנוראות שפרעו מחדש התורכים בבני ארמניה, על דברי ג׳מל פחה, שהפליט מתוך בת־צחוק קלה לאחד משתדלני היהודים – ועשה לו להרגל לחזור עליהם מדי פעם בפעם – כי אותו הדבר גופא יכול לקרות גם ליהודי ארץ־ישראל, על פחד התנפְּליות הערבים השורר במושבות, על המלשין שהלשין על העתון „הדרך" והוא רַב הונגרי ומורה בבית־ספרה של „עזרה", על הדלטור העירוני קלמן שֶנקר, שפגש אחרי סגירת „הדרך" במשגיח בית־הדפוס, מנדל קַנטור, ויעץ לו להלשין לפני הממשלה על עתון האדוקים „תפארת ירושלים", והשיחה שהיתה בין שני אלה מעין זו היתה: „הן את עתונכם סגרו – אמר קלמן שֶנקר לקנטור – למה אפוא שותקים אתם?" „ומה עלינו לעשות?" – שאל המדפיס. „מה פָרוש? תלשינו על „תפארת ירושלים"! ישמע־נא, העורך האחראי של עתונם הרי זה שנה כשהוא

נמצא באמריקה, ולפי החֹק אין להם כל רשות להוציא את עתונם... צריך רק להראות על זה, שישימו לב, ותו לא." „מה לנו ולאלה!" — ענה קנטור. „כרצונכם!" — אמר הלה ונפרד ממנו בכעס, ובעוד ימים מעטים נסגרה פתאם „תפארת ירושלים" החרֵדה... כנראה, לא התעצל והוציא בעצמו את עצתו לפֹעַל.

זרם החדשות האלה עורר בברנצ׳וק רגש של בדידות, כאִלו רק עתה ראה, עד כמה קרוע הוא מן העולם. אלמלא הידיעות, שהביא לו מכירו זה, החדש והמקרי, לא היה מגיע אליו דבר. אבל מֵיאר קצר־הרוח לא נתן לו להתעכב על־יד המחשבות האלה. פתאם עזב את שאלות הזמן וקפץ אל הספרות. הוא פתח בשניצלֶר ועבר לקֶלרמַן, ותכף־ומיד התחיל מתפעל התפעלות רבה מ„הטונֶל" שלו. ברנצ׳וק הקשיב לו כשבת־צחוק של ספקנות משתעשעת על שפתיו, כמו העמיד בספק את שניהם — את הסופר ואת הקורא גם יחד — ועם זה נמלך בדעתו: הכדאי לו גם הוא להכנס לענין, אם לאו? אך מכיון שהתשוקה להגיד את דעתו ה ו א — שהיא כל־כך חזקה בנפשם של אלה המתעסקים בעשית־דעות כבדבר של מקצוע — גברה בו גם הפעם, התחיל מוכיח, תחלה בקצור ואחר־כך באריכות יותר, כי קלרמן זה אינו אלא מגַחך בהשתדלו לחקות את הטון של קנוט הַמסון, שהוא כל־כך זר לנפשו הבריאה, הרעננה, החיובית־והבלתי־עמֻקה. ומה שנוגע לתֹכן ספריו, הלא אין בהם אף אדם אחד חי, אף קו חי של אדם חי — אלא שַבלונים וגלמים שאולים מסופרים חדשים וחדישים. רק בשפה בלבד אמן הוא — בצלצול, ברִתמוס, בהתאמתה לתמונותיו. אכן, גם בתמונותיו... בכלל, שני מיני אמניות יש בעולם: האמנות הפנימית, זאת השוקעת לעמקי הים הנקרא „נפש האדם", הדולה מתהומותיו מדי פעם בפעם פנינים חדשות, והאמנות החיצונית, המסתפקת בקבוץ אבנים מרהיבות־עין ושבלולים על שפת הים, ומטרתה — צעצועים.

הוא הסתבך, כרגיל, והאריך בדברים, שלא היתה להם לכאורה כל שיכות אל הענין, פעם התקרב אל עצם השיחה והנה נסוג שוב לאחור וחזר מצד אחר, ולא פסק מהתקפותיו.

— אין אני מתכַּוּן להגיד, כי הוא אינו אמן, — העיר בסוף, — אלא כי הוא אמן ח י צ ו נ י — רק את זאת אני אומר...

מַיאר שמע וגם הסכים לדבריו, אך לא בלי התקוממות, שנבעה מתוך רצון להצדיק את התפעלותו הקודמת. אבל בעִקר הדבר היתה לו לברנצ׳וק הרגשה, כי פקיד־הבנק מבין אותו — מבין את כ ו נ ת ו ולא רק מה שעלה בידו להביע במלים. רשם זה של הבנה מצד איש־שיחתו היה לו לעתים לא קרובות. וכאשר הפסיקהו מיאר פתאם באמצע נאומו בקריאה גדולה:

— הבט־נא על רגליה! כמה עבות... אֵלַי! כרגלי סוס־משא וְינאי!... ונוסף על אלה הגרבים הלבנים!... —

וברנצ׳וק ראה גברת צעירה, שהלכה לפניהם: גרביה הלבנים, שנתגלו מתחת לשמלתה הכחֻלה, הקצרה, הבליטו את רגליה העגֻלות והרחבות רחֹב בלתי־רגיל מקרסֻליה ומעלה, ונעליה הקטנות, העדינות, הרובצות תחת כֹּבד־המשא ויורדות מעקביהן הגבוהים — לא התרעם על הקפיצה החדשה הזאת. להפך, רגש של רצון עלה בלבו, כאִלו פגש בלי צפיה מראש בידיד טוב ומֻכּר לו מאז. יצרו של פקיד־הבנק, זה שלחש לו, כי הרגלים העבות והגִלוי של הגרבים הלבנים מתחת לשמלה הכחֻלה חשובים מכל דבוריהם — היה טוב בעיניו.

„יש לו חוש־המקור, לבר־נש זה!"

האדם הקטן הפנימי שבברנצ׳וק הצטחק ופניו אורו.

ה

ברנצ׳וק ומיאר היו בבית־הדאר. האחד חכה לכסף מאמריקה — לפני שלשה חדשים שלח ספור ל„צוקונפט", והשני — למכתבים מוִינה. איש מהם לא קבל דבר. בצאתם ראו, לא הרחק מבית־הדאר, בחור חבוש כובע בעל מצחה קרועה למחצה. הבחור לבוש היה נקי למדי, אך בגדיו היו קַלים בשביל יום־אדר זה, שעננים ורוחות רגשובו. מעיל־הבד שלו, הקצר והדק, מעיל־קיץ היה, וידיו החִורות, בצלות האצבעות הנראות כעשויות דונַג, בלטו מן השרוולים הצרים יותר מן המדה. וגם פניו מחֻסרי־החיים היו כפני גולם של דונג אפורים וחלקים, מוזרים בחלקלקותם, כאלו היו

מכסים שכבת חֵלב, שהתקלקל זה כבר. קשה היה להביט על הידים האלה ועל הפנים ועל העינים הטצונות אי־מנוחה. מבטו תעה ברחוב אנה ואנה, כאלו חקר דבר־מה. פתאם התכופף הבחור והרים מעל המדרכה קלִפה של תפוח־זהב. מיד הזדקף, ובהחביאו את הקלִפה בכיס מכנסיו, העמיד פנים של אדם פנוי, העומד ברחוב ומסתכל בעוברים ושבים סתם, לשם הנאה בעלמא. לאחר רגע התחיל מתרחק מבית־הדאר. ואולם רק פנה עליהם עֹרף, הוציא בחפזון את קלִפת תפוח־הזהב מכיסו ונתנה אל פיו. הם הספיקו עוד לראות את לחייו הזעות, את חרדת כתפיו, כשראשו המֻרכן כאלו נדבק אל ידו האוחזת בקלִפה. ברור היה: הצעיר רָעֵב!

ברנצ׳וק ומיאר עברו את הרחוב.

— צריך היה לתת לו דבר־מה — אמר מיאר וזעזוע של חרטה בקולו.

— האינו רואה, כי מתחבא הוא — ענה ברנצ׳וק והחיש צעדיו, כאלו התכַון למנֹע בעד פקיד־הבנק מללכת ולהשיג את הרָעֵב.

הוא הרגיש, כי אפשר היה לתת לו, אִלו היה לו הרצון להטריח את עצמו. אך טרחה זו למֹרת־רוח היתה לו, כי היה בה בכדי להפריע את טיולם זה הקל, הרחוק מכל דאגה. הם עלו על המדרכה. דמות הצעיר עם קלִפת תפוח־הזהב לִותה את הסופר ושָכנה כצל שחור על רוחו הבהיר והשקט עד אז. הוא הרגיש את עצמו חוטא — הכרת חטא־עולם של השָבֵע כלפי הרעֵב — והתאמץ להשתחרר מן הרגש הזה. ולכן הפסיק את דברי איש־שיחו, שעדַין המשיך את חוט רעיונותיהם הקודם, והעיר: „רָעֵב אמתי שורר בעיר!״ והוסיף מתוך הבעת־פנים קודרה ומלגלגת כמעט:

— הנה עוד דבר־מה, שמן הראוי להסתכל בו!

זאת היתה תמונה אחרת לגמרי. באמצע הרחוב צעד פקיד־צבא תורכי נמוך בא בשנים, ובצדו חרב ארֻכה, שנסחבה אחריו ודפקה באבנים בלכתו. שפמו הזרוע שיבה היה בעל קצוות מחֻדדים ומכֻוָנים כלפי מטה, גבות־עיניו השבות, עֲבות־השֵער, היו תלויות מעל לעיניו הקטנות, המפיקות רשעות ומביטות לארץ. ובמרחק של עשרה צעדים משני הטַיָלים, על אותה המדרכה עצמה, עמד יהודי אחד, כבן־חמשים ויותר, עבה, כרסן, בעל פנים שטופים חֵלב, לחָיים רחבות־מפֻטמות וזפק שָמֵן, שכִסה את כל השטח, הָחֵל מהפה וכַלה באמצע הצואר. בתוך חתיכת־השומן הזאת לא

היה עוד שריד למה שהיה מקֹדם סנטר. נשארו ממנו סִמני קו בלבד, ומתחת לקו זה התבלטו עוד קוים אחדים, סִמנים חלשים של סנטרים חדשים, שהתחילו להתהוות וטבעו בחֵלבם בלא־עתם. זה היה הדלטור העירוני קלמן שֶנקר. על חָזִיָתו, שהשתרעה כמִשכבה על כרסו המתרוממת, היתה תלויה שרשרת־זהב עבה, שהתחלקה לשני חצאים מעֻגלים ודומים לרגלי העֹגן וירדה אל תוך כיסי־החזיה התחתונים. ראשו היה חבוש צילינדר שחור ומזהיר, שנתן לו דמיון ל„רַבִּינֶר" הונגרי או, לפחות, לעגלונו של הקונסול הגרמני. את הצילינדר הזה החזיק עתה בידו, כשהֶחוָה קִדה לצד האופיצר התורכי, ההולך לדרכו, ופניו הביעו בת־צחוק מתוקה, מְלֻוָּה על־ידי בְרק עיניו, עיני־החזיר.

— מי הוא התורכי הלז? — שאל ברנצ׳וק.

— זהו ה„קוֹלוֹרַסִי", מנהל משרד־הגיוס. חית־טרף: אומרים, כי הוא מכה בלי חמלה את הנופלים בידיו.

— יראה! יביט עליו! — נמלטה צריחה מפי ברנצ׳וק.

הוא הניף בראשו אל צד הדלטור העירוני.

סנטרו הבולט של הסופר יצא והתבלט עוד יותר מכפי הרגיל, פיו נפתח למחצה, שפתו התחתונה העבה, המְשפלה במקצת, נטתה עוד יותר למטה וגלתה את השורה התחתונה של השִנים הרקובות ואת החורים בַמקומות מחֻסרי־השִנים; על מצחו הגבוה עלו ונצטברו אלה על אלה קמטים קמטים דקים של התענינות, חצאי־עִגולים של רצון ירדו מכנפי החטם אל פִּנות הפה, ואולם תמצית הנאתו הִתרכזה בברק־עיניו החזק: איש־הכספית הקטן הפנימי צהל מרֹב עֹנג בראותו את הזלזול הגלוי בכבוד האדם על־ידי האדם עצמו — תפקיד, שהדלטור העירוני, קלמן שֶנקר, מלאהו יפה מאד.

מתחִלה לא הצליח בקִדתו. הקוֹלוֹרַסִי המשיך את דרכו, כשעיניו נעוצות בקרקע, מבלי להשגיח בהשתחויות הדלטור. קלמן שנקר הרים את ראשו והביט סביבו. הוא ראה את פני מֵיאר, שהתרחבו מצחוק, ועיני ברנצ׳וק, שהפיקו ברק של עליזות, וענה להם במבט כבוש, עוין, בלתי־מֻתָר, ומתוך תנועה מלאת־בוז אל הרחוב כֻלו, שפֵּרושה יכול היה להיות: „על כלכם אני יורק... אך זכור תזכרוני — אתם... ואת שלי אשיג!..." —

נחפז שֶנקר אחרי הקוֹלוֹרַסי, הקדימו בצעדים אחדים, וחזר ועבר את הרחוב על־פניו, ובעברו החזיק שוב את הצילינדר בידו והשתחוה אפים ארצה. פקיד־הצבא נעץ בו את עיניו הקודרות ונדנד בראשו נדנוד קל. דלטור־העיר שב אל המדרכה כשהוא נושם בכבדות. עתה תקע לבין שפתיו סיגרה עבה ועמד גֵאה, כשראשו מרוֹמָם וזֹהר של נצחון בעיניו הסוקרות את פני הרחוב. אחדים מהעוברים מהרו לדרוש בשלומו מתוך הצטחקות של חֲנֻפּה. ממרום גדלתו ענה להם שנקר בנדנוד־ראש קל, ממש כמו שנענה הוא עצמו לפני רגעים מספר על־ידי הקולורסי. הוא היה שבע־רצון: הרחוב ראה, והזָקוק לדעת ידע, כי הוא, קלמן שנקר, מרואי פני הקולורסי הוא...

אנזלמוס מיאר קפץ על מקומו קפיצת־הנאה. ידיו ורגליו זעו, צחוק קולני פרץ מקרבו.

– היום אספר זאת בבית נֶיסֶלְצוַיג – צעק. – הוי, הנערות תתפקענה!... איך הלך זה לפני הקולורסי כפוף פי־שלשה והצילינדר בידו!... חה־חה־חה!... חה־חה־חה!...

הוא התכופף כיהודי זקן, הסתובב והשתחוה לפני ברנצ׳וק. הדבר לא מצא חן בעיני הסופר. לא היה לו כל רצון להפנות על עצמו תשומת־לבו של הדלטור. לְמֵיאר לא אִכפת, אמר אל לבו, אוסטרי הוא, שוכן בצל הקונסול שלו, בחור כשר בכל המובנים, והוא, ברנצ׳וק, אינו אלא רוסי, מאלה שהתעתמנו זה לא כבר, ולוּ ודאי שאין כדאי להתודע מקרוב לדלטור־העיר המפֻרסם, קלמן אֶפֶנדי שֶנקר.

– הבה נלך! — קרא בקֹצר־רוח אל פקיד־הבנק, וירץ קדימה מבלי הֲבט אחורנית, מחשש, פן יסתכל המלשין בפניו. מיאר התנהל אחריו כשהוא עֲדַין צוחק.

הם עמדו שנית מלכת על־יד מלון „פַּסְטְ״, בית זה, שהיה בולט באֹפן מְשֻנה אל אמצע הכִּכָּר הרחבה, וחצה בחזיתו, הדומה לחרטומה של אנית־אֹקְיָנוס, את זרם הרחוב הגדול לזרמים שנַיִם יותר צרים. בני־אדם נתקבצו כאן קבוצות קבוצות והחנונים השקיפו מבעד דלתות חֲנֻיוֹתיהם. ברחוב הסתובבו שוטרים אחדים, לבושים בגדי־שרד של חג – מעילים אפורים שעין־הכסף להם, וכובעי־שער קוקזיים על ראשם. הם זֵרזו את

העוברים לדרכם בקול נמוך ובפנים זועפים, מבלי תת לאיש להתעכב על מקומו. הנרדפים רצו אל המדרכה הקרובה, ושם התיצבו תחת חסותו של חלון־החנות והתבוננו בסקרנות אל המרכבה הריקה, המבריקה משחור, ואל ששת הפרשים המזֻינים – שומריה, שישבו על אֻכפיהם, חגיגיים, באין תנועה.

ההמון טרם התאסף – עדַין היו אלה רק קבוצות פזורות של עוברי־דרך, שעמדו במקרה, קבוצות מבשרות על ההמון העתיד להתקבץ.

הרחוב כֻלו צִפה למה־שהוא. הקהל התלחש. לאזני מיאר הגיע השם „ג׳מל".

– מחַכים לג׳מל פחה – הודיע הוא לברנצ׳וק.

שאון תנועה קלה עבר ברחוב: נעלים רבות חבטו בקרקע, הרבה שמלות זעו והשמיעו קול אִושה, הרבה ראשים פנו לצד אחד – כל אותם האנשים, שעמדו והמתינו, זעו בבת־אחת ועיני הם ננעצו במדרגות־העץ, המובילות מבית הצַלָם שבקומה השניה אל הרחוב שֶלְמָטָה. ורק סוסי המרכבה עם אלה של הפרשים, שהסתדרו עתה לפני העגלה ולצדיה והקיפוה ככנפים פרושות ומתעגלות – רק הם הביטו במנוחה לארץ, מבלי שים לב אל האדם הבלתי־צעיר והבלתי־גבוה, בעל הכתפים הרחבות, שירד לאטו במדרגות־העץ המתנועעות תחת כֹבד משקלו ועונות לצעדיו בקול שריקה חד. אדם זה היה לבוש אצטלת פקידי־צבא, שעֵינה כעין חַקי ירקרק, על כתפיו הזהירו כתפות־פתילים מֻזהבות ומשֻלבות, ולאֹרך מכנסיו נראו פסים צרים אדֻמים, מעין פסי הקוזקים הרוסיים. ראשו היה חבוש פַפַחָה קוקזית גבוהה, שחֻמה־צהבהבה, בעלת מכסה עגֹל, אדֹם, ועליו שני פסי־זהב קטנים, שהצטלבו באלכסון. פניו – פני טטרי רחבים – היו כהים חֻורים, אציליים, מפֻנקים, ועם זה מגֻשמים בגשמיות־בשר אָפיָנית, מונגולית־אסיַטית – חטיבה אחת גדולה, עבה, שלֵמה, בלי בת־צחוק, בלי משחק של קמטים וקוים קטנים, בלי תנועה, בלי זעזוע של חיים, ובכל־זאת חיים, מוארים בברק קלוי כבד, שיצא מעֹמק עיניו השחורות, האמיצות, המביטות קשות. מתחת לזקנו השחֹם, המרֻבע, הגזוז בטעם, התרומם והתבלט התבלטות צבאית חזהו החזק, המרֻבע אף הוא. ראשו עמד נִצָב, זקוף, עיניו לא הביטו לצדדים, כי־אם ישר לפניהן,

רגליו דרכו לאט ובמתינות – כל תנועות גופו היו מדודות. ומאחרי כל זה לא הֻרגשה התאמצות יתרה – רגליו לא כשלו אף פעם. הוא ראה היטב, איך מביט עליו הרחוב כֻּלו, איך שומר הוא את כל זעזועי גופו. לתערוכות־שוק כאלה היה רגיל, כנואם לבימתו. עיני ההמון הסקרניות, הנכנעות, המקבלות ומוכנות לצַיֵּת והאויבות־אורבות, עשוהו למוצק ועז־נפש, נתנו ערך ומובן לחייו – והמובן היה: להשליט את עצמו על ההמון הזה, למלא את נפשו פחד עִוֵּר מפני כֹח השלטון, שהוא היה שליחו, כלומר, מפני כחו הוא – מפניו. לפני זמן־מה תלה בבֵירות ובדמשק שֵיכים אחדים מגדולי בני־ערב. הוא ידע, כי בין הקהל יכולים להמצא קרובי התלויים, הוא ידע, כי הארץ כֻּלה מלאה שיחות על תליותיו – וידע גם את טיב השיחות האלה. הוא שצר בנפשו, כי הופעתו זו ברגל, גלוי, באמצע הרחוב – יש בה מן הסכנה. לכן הֻקשו פניו והביעו החלטה יתרה, ובכל אחד מצעדיו הספורים, שצעד על אבני הרחוב, היתה כדריכה על ראש העם הערבי, שנפל לרגליו ארצה.

– אפשר היה לירות בו בלי כל קשי – אמר מיאר לברנצ׳וק, בשעה שהעגלון משך ברסן – או לידות בו פצצה... לו הייתי ערבי, הייתי עושה זאת... אפשר לפגע בו בידים ממש...

– יודע ג׳מל נפש בני־ערב... לכן אין בו פחד – ענה ברנצ׳וק בקול של לעג.

– לו רק יאמר לנגוע בנו!

– שְטֻיות! אפרים סולודוכין אמר פעם, – הידע את סולודוכין? הוא נסע מכאן בשעת מהומת ההתעתמנות; אדם מעַנין מאד היה! – הוא אמר: התורכי יש בידו לטאטא אותנו מעל־פני האדמה כמו שמטאטאים נמלים מעל־פני השלחן, פשוט לטאטא במטאטא – ולא ישָאר זֵכר מישובנו בארץ. אם יִירה ערבי בג׳מל פחה – מה יעשו לעמו? מה יֵעָשֶׂה לעם היושב על אדמתו? רדיפות, נקמות – אבל להשמידו אי־אפשר. ואנו... ואותנו...

– הבה נקנה שקדים – הציע מיאר. – הפרסי הזה, שָם מתחת לגוזזטרה – תמיד יש לו שקדים טובים.

הפרסי, בחור כבן עשרים, שחור, גבוה וצנום, בעל פנים רציניים וחֹטם יהודי ארך ודק, ישב על הקרקע בצד המדרכה, על־יד דַלתה של

חנות סגורה. גזוזטרת הקומה העליונה שמשה לו גג. סחורתו כָּלה היתה מֻנחה בתוך שלשה סלים מכֻסים למחצה: שקדים, בָּטנים וגרעיני־אבטיח קלויים.

— הרבה חנֻיות סגורות, – העיר ברנצ׳וק – בפרט בעיר העתיקה: כמעט כל חנות שניה. הֲבִקר ברחוב היהודים? שם נמצאים חורי־אבן כאלה– פתוחים, אין דלת, כמראה מערה מראיהם. הבעלים ברחו על נפשם או מֵתו: מי בביתו – ברעב, במגפות, ומי בצבא – גם הוא ברעב ובמגפות... ואחרים לא באו במקומם.

מתוך קִלוף השקדים עמדו על־יד גדר־האבנים הנמוכה, ששמ[ה] מחיצה בין הרחוב ובין ככר־השדה הרחבה, המקיפה את ביתו של החכם־ בָּאשי. ככר־שדה זו הזכירה לברנצ׳וק אותם הימים – ימי המבוכה – כשאלפי בני־אדם היו נדחקים כאן, לפני דלתות הבית הזה, בדרש[ם] פתקאות מאת רם וגבעוני. חה־חה... מנהל־הספרים צְפרוֹביץ ישב בִּפְנים נחבא אל הכלים... השוטרים פשטו בעיר ככלבי־ציד, כשהם בודקי[ם] ומחפשים שלל... וההמון הגדול עמד שם למעלה, מהעבר השני של השדה על־יד הדלתות הסגורות, וחכה בסבלנות ורעד, כשגשם־הסתו, הקלוש והקר יורד עליו טפות טפות... מקצתם נסעו... ומהנשארים – כמה מהם הלכ[ו] כבר לעולמם... ביחוד הזקנים שבהם, גרי מושבי־הזקנים, שזֵרזום ג[ם] אותם „להתעתמן”... הענין היה ענין של פרינצִפּיון – והתורכי החמי[ר] במה שנגע לפרינצִפּיון הזה...

עתה שקטה העיר והשדה ריק מאדם. עֵשב חדש מכַסהו, עֵשב־אבי[ב] ירֹק, רענן, אשר לא ידע את אלפי הרגלים, שדרכו כאן יום־יום דריכ[ת] מתוך יאוש, על קרקע זה... ורק לפני שלשה – ארבעה חדשים הי[ה] הדבר!...

והנה נראה להם אדם בתוך השדה הירֹק. יהודי זקן, ספרדי, בע[ל] זקן ארֹך ושָׂב, זחל בין העשב הגבוה, כמבקש דבר.

— מה הוא מחפש? – שאל ברנצ׳וק.

הוא תקן את משקפיו על חָטמו ואמץ את עיניו קצרי־הראִיה.

— עשָׂבים הוא אוכל! – קרא פתאם פקִיד־הבנק.

ואמנם הזקן אכל עשבים. כנראה ידע את אלה, שמֻתר לאכלם. הו[א]

קטף את העשב בידיו, נִשְׁכוֹ, לעס בו לאט לאט שעה אֲרֻכּה, כלעוס הפרה.

— רָעֵב? — אמר ברנצ׳וק, — לא כך תארתיו לי בנפשי לפנים.

— ואנו אוכלים שקדים, — ענה מֵאִיר, — והמצב הוא כך, יִתָּכֵן לאמר: המושלים והדלטורים הולכים ופורחים, המשכילים אוכלים צמוקים ושקדים, והעם — קְלִפּוֹת תפוחי־זהב ועשבי־השדה. זהו הסִכּוּם, הַה? חה־חה־חה!...

— כן, זהו הסִכּוּם! — הניע ברנצ׳וק בראשו.

ו

לפנות ערב נזדמנו שניהם עוד פעם ברחוב. העבודה, שהסופר ברנצ׳וק קבלה על עצמו, מאסה עליו את הישיבה בבית. בחוץ הרגיש עצמו כמשֻׁחרר ממנה — הִיא נשארה מאחריו, מֻנחה בחדרו העזוב כאבן זו. עד לשעת הצהרים דומה היתה בעיניו לאותו גלגל־האבן, הסולל את החצץ והחול השפוכים על־פני הדרך, שתקנוה מחדש. גלגל־אבן זה סבב ועבר עליו בכבדות, לאִטוֹ, הִדק היטב את כל הקמטים שבו, את כל סדקי נשמתו. נסלל בה כביש חלק ורחב, אשר לא יצא מתוך ישוב ולא הוליך אל ישוב. כביש סתם—חלק, רחב, מת, באמצע העזובה. כזו היתה עבודתו!

אנזלמוס מֵאִיר הסתובב ברחוב בית־החולים עם חבורת נערות. שעת בין־השמשות היתה שעה של שקט נפלא. כל היום קדרו פני השמים, עתה השתרעו במנוחה, כשהם מְכֻסים עננים שחורים וכמו מצפים לדבר־מה. לְמה? אולי לרוח, שתהא מכה בעננים בכֹח עצום, שתקרע אותם לגזרים ותִשָּׂאם רחוק אל קצה העולם? ואולי לגשם, שיַמסה אותם, יהפכם לזרמי מים ויגלה מחדש לפני הרקיע את פניה הרתוצים של האדמה הקטנה למטה?

ולעת־עתה — אין רוח ואין מטר. אויר־הנשף נרדם, שלֵו הוא, נות, לא חמים ולא קריר.

לאזני ברנצ׳וק הגיעו קולות של נערות וצחוק־גבר אדיר, שהיה בנֹתק מרתוקותיו. על־פי הצחוק הזה הכיר את מיאר, ויַסב את ראשו אל

צד החבורה. פקיד־הבנק השגיח בו כרגע ואמר בקול רם גרמנית:

— זעהען זיע מאַל: דאַ איסט ער! ווענן מאַן נור דען טופפעל נעננט
דאַ קאממט ער שנעלל געראַנט... הערר בראַנטשוק, קאממען זיע נו
הער! דיע מאַדערלס — פערצייהונג! — די פרוילײנס מאָכטען גערנע מי
דעם גראָססען שריפטשטעללער איינען קליינען אויספלוג מאַכען.

המלה „מאדערלס" היה בה משום דגדוג. הנערות ענו לה בצחו
דק, מגֻרה. פקיד־הבנק הציג אותו לפניהן וקרא לו בשמותיהן:

— פרויליין ניסעלצוויג דיע עלטערע — שושנה — איינע בליהענד
ראזע, פרויליין ניסעלצוויג דיע קליינערע — חמדה — דיע הייססבעגעהרט
פרוילײן יוליאַ ניקעלבערג — הערר אנזעלמוס מייער'ס באַזע.

— חסל? — שאל ברנצ'וק, כאלו התכונן לשמֹע לכל־הפחות עוד חצ
תריסר שמות. — חשך... אין להבחין.

הנערות שבו ונתנו את קולן בצחוק. הן חכו להלצה מצד הסופ
ברנצ'וק והאמינו לו למפרע, כי הלצתו תצליח, והקדימו צחוקן לדבריו
אולם הוא גופו לא סלח לעצמו בנקל כל־כך על דַלותה של מה שהיתו
צריכה להיות הלצה.

„עלי היתה השיחה, — חשב בלבו, בעת שחזר אתם אל הצד שממנו
בא, — מעשיות — מֵיאר!... כשקוראים את השד בשמו..."

מחשבה זו, כי לפני הפגשו אִתם דברו על־אודותיו, הרגיזה את
מנוחתו. נולד בו חשש, שהשליט את עצמו עליו למרות רצונו, כי המֻשג
שיש להן, לנערות האלה, ממנו — שנתהוה בעקב שמועות קלוטות מן האויר
וקריאת ספריו — יסבול מהמגע הממשי עם אישיותו — אישיות זו של בחור
בלתי־צעיר עוד, מכֹער ומתוח־עצבים.

לצדו, ימינה, הלכה יוליה ניקֶלבֶּרג. היא רצתה לדעת, אם אוהב
הוא נגינה. קולה רעד קצת — קול נמוך, עָרֵב לאזן. עיניו הסתגלו יותר
לחשכת־הלילה. עתה ראה את הנערה, כי צנומה היא ואינה גְבוהת־קומה.
עדינות־גופה התאימה לרַכּוּת־קולה. קולה נעם לו.

היא דברה אליו גרמנית. שפתה היתה טבעית ובטוחה, אותיות־התנועה
של שפה זו, העבות והלְשַדיות, מצאו בפיה את צלצולן המלא. אלה
שלפניהם שוחחו גם הם גרמנית. לאזניהם הגיעו הַקְטַנות וִינאיות־אָפְיָניות

של שמות־העצם עם הפיכת הַצֵּירֶה לפַּתַּח והכנסת רֵיש מיֻתֶּרֶת לפני הלמד הסופית: קלאדערל, היטערל — ובפני שטף דבורו החי והחפשי בתנועותיו של פקיד־הבנק היתה כל־כך נלעגת שפתן השבורה של האחיות ניסֶלצוַיג, עם הרגלן הירושלמי לסחוב את המלים באדישות, בלי רצון ובלי כח פנימי, כאלו לא מלים חיות היו אלה, כי־אם קלפות בלתי נחוצות, שנפלו ארצה. ברנצ׳וק ראה בזה אזהרה לעצמו. הוא עבר לעברית.

— והיא — גם היא בת־וִינה?

— לא. אנחנו מוצאנו מבַּוַרְיָה. אבל קרובים אנו למַיארים הוינאים.

— מכבר באה הנה?

— אני נולדתי כאן.

— והוריה?

— זה כעשרים שנה.

— אַה, הנה מצאתי: כעת ידוע לי, כי היא בת תשע־עשרה!

— לא, לא נכון! — קראה בחם־לב, — אחרי פסח זה תמלאנה לי שמונה־עשרה!

— טוב מאד. זאת חפצתי לדעת! — העיר במנוחה.

בחשך לא הבחין את מבטה, אך שִׁעֵר לו בנפשו, כי מבט חושד הוא זה — ונהנה.

— אה, צריך להזהר מפניו! עתה אדע...

היא הזדקפה מתוך שביעות־רצון. פקיד־הבנק והאחיות ניסלצוַיג הקדימום בכמה צעדים בהליכתם. איש לא הפריע בעדו. רצועת לשונו הותרה. אחרי הפתיחה הזאת הרגיש, כי עליו להמשיך—ו„לאשר יפנה יצליח“.

הוא הוסיף והתבונן ברגש של אי־החפש, שמשל ברוחו לפני רגעים אחדים, ועתה חלף, היה כלא היה. אי־אפשר היה להאמין, כי זה עתה היה הדבור קשה עליו כל־כך — וגם המלים עצמן חסרו לו, הראש פסק לעבוד... ועתה — לשונו מחליקה בקלות, כמשוחת־שמן, מוחו עֵר, מהיר־תנועה... איככה זה היה הדבר?

דבר־מה נצנץ בראשו, וכרגע, מבלי פקפק וחשוש, העלהו על לשונו. כפי מנהגו התחיל בענינים מרחוק וגבב גל גדול של הערות, שלא הסבירו על לשומעתו את כִּוּוּן רעיונותיו. הוא אמר:

– מְקַבֵּל הוא לחשוב, כי כל אחד רודף אחר הכבוד, רוצה לעמ
בראש, לשלוט. דעה מְטְעֶית מעִקרהּ. הנטיה לכך ישנה אולי בטבע האנו,
אך המרץ, אמץ־הלב וכשרון־הטרחה, הדרושים לזה, חסרים. האדם הבינ
מסתפק בעולמו הקטן, רצונו לחיות במנוחה ובאין מפריע. מה לו ולענ
הכלל הזרים לו? ידאגו להם אחרים! ולא יפלא, כי חיי הצבור נרא
לעתים לא רחוקות כאניה בלי קברניט. כל הרוצה תופס במשוט, רק צר
שיהיה דֵי עקשן וזוחל בגמישות, צריך שיהיה דֵי מְגבל, שלא לנפול ברו
מאימת הלעג והלֵצנות, ונחוץ, נחוץ מאד, שלא יהא מרבה לחשוב על אי
הוא עושה. אישיות שכזו תרחיק ללכת. הרי זהו הטפוס הרגיל של הא
החשוב, מנהיג החברה, המפלגה או „התנועה העממית". ההבדל בינו ובין
כל אדם בינוני אחר אינו אלא בזה, שהוא מחֻנן בנטיה חזקה, בלו
נורמַלית, להתערב בעסקים, שאינם נוגעים לו כלל. והכבוד, שהוא רו
אחריו, גם הוא אך כבוד־אוילים הוא, גס, חיצוני... אולם יש אחד
יותר עדינים, ההולכים בסתר, ועם זה הנם אכולי תאות־הכבוד במדה ע
יותר גדולה. אלה הם בעלי־הגאוה האמִתיים! „במהמֹרת שקטה מקננ
השדים" – אמר פתגם רוסי... יש לי מכר אחד, רודניק שמו, אדם באמ
שנותיו, יהודי מוזר – יושב לו בביתו, ביפו, וכותב ספר על חייו ועבוד
של שפינוזה, אף־על־פי שהוא מוקיר אותו כמו שהוא מוקיר את תחִנו
הנשים. כך הוא הרשם שלי. פעם העיר באזני, כי „בזמננו היה שפינו
בודאי אֲנַטוֹמוֹלוֹג מעשִׂי מצֻין: לתפוש זבובים, להמיתם בספירט, לדק
בסִכּות ולסדרם שורות שורות – זה היה נותן ספוק גמור לנטיתו לקלַסִיפ
קציה..." כמובן, לא יקמץ בדברי שבח לאישיותו של שפינוזה. אלמלא כ,
לשם מה היה כותב בכלל על־אודותיו?... אך לא לכך הנני מתכַּון... רודנ
זה – עָנָו שבענוים הנהו. אדם בעל מוח, בעל שכל חריף דוקא, אבל ת
אין בו... היודעת היא מה פֵּרוש ענוָתו? יש אומרים, כי ענותנות רו
פְּרושה גאוה למחצה. ואני אומר: ענותנות רבה אינה אלא גאוה מכֻפל.
הוא גופו מודה בחסרונותיו וגם מגזים עליהם, הוא גופו מודה במעל
אחרים וגם מגזים עליהן. התופסת היא את הענין? הספק הכי־קל בעצ
בבטחון עמדתו, מספיק לו, שיוַּתר, יוַתר מלכתחלה ובַכֹּל, עד לבלי
מקום להשואה בינו ובין רעהו. הוא מוַתר, הוא מסכים, הוא מק

את פני העלול לבוא. הרואה היא את שד הגאוה איֵהו? האדם הזה אינו חפץ בהשוָאות!... מכאן, אולי, דבקותו אל אהלו, אי־רצונו להציץ מפִּנתו החוצה? מה? אולי!...

ברנצ׳וק התכַּון אל עצמו, אל מה שגם בו יש מן הגאוה הנסתרת הזאת, שאינה נותנת לו להדָחק אל המקום הראשי, אם יש כאן התחרות והנצחון מוטל בספק, אם המקום הנעלה אינו יורד אליו מעצמו, כגמל זה הכורע על ברך לפני רוכבו. בזה חפץ לבאר את מתיחות עצביו, את הרגש של אי־החֹפש — משום שאין זה חשבון שכלי, כי־אם רגש, השולט בו למרות כל חשבון — התוקף עליו שלא ברצונו בשעה שהוא מזדמן עם אנשים חדשים, שיחסם אליו והמקום שהוא עלול לתפוס ביניהם אינם ידועים לו עוד. הוא עצר בעד דבורו ושאל את עצמו מתוך פקפוק: להמשיך או לחדול? הוא ידע את עצמו — גם מן הצד הזה ידע: או שישתוק כאִלם וכל המתהוה בו יהיה צפון וטמור בקרבו, מֻקף דלתים סגורות וחלונות סתומים, או שיִפָּתח לרוָחה, יגלה לעיני כל את מַעֲר נפשו ויפרוץ את הגדרות. שתי הדרכים — דרכיו הן. קל לו להימין, לא קשה להשמאיל. יש בו חסרון אורגָני — מחֻסר הוא רגש הגבולות. אך מכיון שעמד מְדַבֵּר, הוסיף לעמוד. הדליק סִיגַריה והביט על סביבו.

הם הגיעו עד „בתי וַרשה" — שורת בתים נמוכים ודלים, שתבנית אחת לכלם, כאלו הוצקו בדפוס אחד, ואכסדראות־פח, קטנות וצרות, סמוכות אליהם מבחוץ. כל הדלתות היו סגורות, החלונות אפלים, אין אור. שעון בית־היתומים הגרמני הגדול, הנמצא בִרחוק־מקום לצד שמאל, כשהוא נסתר מן העין על־ידי „בתי אחוה", התחיל מצלצל צלילים נקיים, ברורים. שמונה. שקט. היהודים, היושבים כאן, מקדימים לשכב. „חלוקתם" קטנה, פרנסתם צרה. מעת שהחלה תקופת ה„מורַטוריון" אין ידם מגעת עד כדי הדלקת מנורהָ בערבים.

מ„בתי וַרשה" ולמטה השתרעה ככר־שדה רחבה, אדמת־בּור, זרועה סלעים פראים, שהיתה צריכה להפריד בין הבתים הדלים והחשכים הללו ובין ארמנות יהודי בוכרה הנהדרים, המרֻוָחים, הבהירים, גבוהי־הקומה.

בני חברתם שהקדימום ירדו אל העמק.

— הוי, מֵיאר, לאן נלך? — צעק ברנצ׳וק.

– אל הככר שמאחרי בתי הבוכרים!

הם עמדו לפני מורד. ברנצ׳וק אחז בידה של יוליה.

– אני בעצמי! – נסתה היא לשחרר את ידה.

– לא! – קרא הוא בתקף, כאדם בטוח בזכותו, וכרגע הוסיף, כאל לשם החלשת רשם התקיפות הזאת, ואמר כמתלוצץ, – בכל מוכן אנ לשמע בקולה, רק לא בזאת.

אחרי שירדו אל העמק התחיל מדבר:

– תביט על האבנים, מה פראיות הן כאן! בכל פעם, בצאתי מגבולו העיר, מרגיש אנכי בזאת... סביבת ירושלים פראית היא – הכי־פראית בכ הארץ. ובפרט על־יד ים־המלח... ההיתה שם פעם?... פראית היא ויפה.. אני חושב, הכי־יפה בעולם! – סיֵם בבטחון פתאומי.

ובאותה שעה הוסיף להחזיק את ידה בידו, הרגיש בזאת הרגש חריפה וידע אל־נכון, כי אסור לו לחדל מלדבר. אך משעלתה המחשב הזאת על דעתו והִבלטה בין יתר המחשבות, מיד נתרוקן מוחו והשתתק.

יוליה הוציאה את ידה מתוך ידו.

הם עלו אל „בתי הבוכרים". גם פה היה חשך. בנינים גדולים עמד דומם, כשדלתותיהם פתוחות לרוָחה, שמשות החלונות שבורות או חסרו לגמרי והאפלה ממלאת את הבתים. ולאפלה השחורה הפנימית הזאת הי אפי מיֻחד, מוזר, שנתן לה דמיון לעלטת מסדרון עמק וארֹך, המפלס ל דרכו מתחת לאדמה; היא לא התערבה עם קדרות־הרחוב הבלתי־צפופו הרועדת. על־יד אחת הדלתות הפתוחות, בחוץ, נערכה מדורה. מעל לא היה תלוי דוד גדול, שחור. אנשי־צבא אחדים ישבו על הארץ. אש־הליל הפילה עליהם צללים ואורות. פניהם הרחבים, בעלי עצמות־לחי בולטו ושפם מורד, שנון, נראו כהים־אדֻמים באור המדורה הבלתי־שקט.

– בעלי הבתים נסעו מכאן בתחלת המלחמה – הכריח ברנצ׳וק א עצמו לתת באורים לגברתו. – שם, בבוכרה, נחלאות להם, ובתיהם, שנשאר הפקר, נהפכו בידי התורכים והיו לקסרקטין לצבא ולאֻרוות לסוסים. אגב מרגישים הם את עצמם יותר נוח בשכונה הזאת – אנשי־הצבא, לא הסוסים־ לסוסים אחת היא, – כי הנשארים פה מיהודי בוכרה וקוקז – כלם דוברי תורכית הם.

— הכל עזוב ושמם – אמרה יוליה בקול נמוך.

מאחד הבתים נשמעה המֻלת ברזל מַכֶּה באבן, דהרת רגלים חזקות לא־אנושיות – כאן התאכסנו סוסים.

שניהם שתקו.

בכדי להפסיק את השתיקה, פנתה העלמה אליו בשאלה:

— לָמָה התכַּוַן אז – בדַבּרו על רודניק?

עתה, אחרי שהתרוממות־רוחו פגה והזרם שסחבו דלל וחרב, לא היה לו עוד כל חפץ לחזור אל השיחה הקודמת. בדמיונו לחץ את ידה, הרגיש עדַין בה מתחת לאצבעותיו – ביד הקטנה, הרכה, הצרה, הבוטחת בו. חרח לו עליה – לא על זה בלבד, שהוציאה את ידה מידיו, כי־אם בעִקר – על עשותה זאת מִיד אחרי השתתקו, כאלו היתה רוצה לאמר לו בזה, כי רק להזדמנות הראשונה חכתה. ואם כך הוא הדבר – למה לו כל זה?

בלבו נתעוררה התשוקה להפרד וללכת הביתה. איזה צֹרך יש לו לשוחח עמה?

ובכל־זאת היתה הדומיה גרועה מן הדבור. ומשום כך אמר מתוך אי־רצון:

— לא אליו – אל עצמי התכַּונתי.

יוליה הרהרה בדבריו הקודמים. היא לא תפסה היטב את רעיונותיו – יותר מדי היו סתמיים ורחוקים ממנה. ואלמלא התרגשותו הארסית, שנשמעה לה מבעד לדבורו, לא היתה מקשיבה להם כלל – כמנהגה ביחס לשיחות המֻפשטות של מכריה. אבל הוא נרגז היה, התאבק עם מי־שהוא, התכַּון למה־שהוא – התעוררותו זו החזיקה גם אותה במצב של עֵרות. בכל כֹחות מוחה הקטן, הבהיר, התאמצה להבין „מה הוא רוצה" – מה הן השאיפות החשאיות, המסתתרות בין מִליו, בין מעברות קולו וצלצוליו ומבעד לנטית ראשו, הפונה אל צדה לעתים קרובות כל־כך? בטבעה היה הרבה מקרירות־המזג והחַשבָּנות של נעָרות. מבלי שתרגיש בזה, זכתה גם אותו בתכונותיה אלה – כי אי־אפשר היה לה לתאר לעצמה את האחרים אלא בדמות־דיוקנה שלה – ומשום כך נתנה ערך של כַּונה מפֹרשת לכל תנועה מתנועותיו ובקשה להשיג את מובנן. כל אותה שעה היתה מלאה צפיה – מה יהא בסוף הדברים? וכאשר פלט מפיו, כי לא נתכַּון בדבריו אלא לעצמו

הָברר לה פתאם כל אשר לא אמר, והָברר לה, כי גם הוא אינו מֵעַז ואינו בוטח בכחותיו כרודניק זה, שעליו ספר, כי שַׁיך הוא לסוג האנשים, המוּתָּרים למפרע על חפץ־לבם מפחד, פן לא יעלה בידם להשיגו! ואז פנתה אליו כמו ברגש של השתתפות, מתוך ההרגל המצוי אצל אלה הממעיטים במחשבות — ההרגל להרבות בעצות ידועות לַכּל, העולות לא ביֹקר למיעץ והמועילות לא ביותר למקבלן — ואמרה בתמימות גנדרנית:

— צריך שתהיה היכלֶת להעֵז!

היא אמרה זאת סתם, בעלמא, מבלי התעכב על הפֵּרוש, העלול להנתן לדבריה. ואת הפרוש הבינה רק אז, כאשר אחז את ידה עוד הפעם וביתר עֹז וחזר על דבריה בקול צוחק:

— בודאי, צריך לדעת להעֵז!

היא התאמצה לשחרר את ידה ולא יכלה, הוא לחץ אותה בכֹח כרוגז וזועֵף על אי־הכנעתה הבלתי־צפויה של תינוקת זו, בשכחו לפתע, כמנהג הגברים, כל אשר למד על־אודות זכותה לדחותו. מתוך הכאב התכופפה הנערה עד כדי ישיבה, כמעט כָרעה תחתיה. עוד מעט ובכתה בקול.

ברנצ׳וק שמט את ידה כרגע, הרים את העלמה בִרַכּות, כשהוא עצמו מבֻהל קצת, נָשב על אצבעותיה הדבקות זו לזו והגישן אל שפתיו.

— לא ידעתי, כי רע־לב הוא כל־כך... לא אוסיף עוד ללכת אתו לטַיל...

קולה היה ספוג דמעות, אולם את ידה שכחה בידו, אף־על־פי שלא החזיק בה עוד בחזקה.

שורת הבתים נשארה מאחריהם. שוב עמדו לפני מוֹרד ולרגליהם — שדה רחב, מכֻסה גבעות גבעות. השדה השתרע לשמאלם ואבד בתוך המרחק, בעֹמק הלילה המלא שאון קל של עשבים וענפי־עצים. ממולם, מצבר לעֵמק, הצטַירו בחָסנם גבי־הרים שרועים, המגבילים את רחבו של העמק. בשמַים למעלה זחלו במתינות ועלו זה על זה עננים בלתי־צפופים, כהים־אפורים. באויר היה נסוך אותו השֶקט הקודֵם, החמים, הרווי צפיה.

למטה בעמק השיגו את בני־חברתם.

— שלום! — קדם את פניהם מֵיאֵר בעליזות — איך בליתם את הזמן?

— לא רע — ענה ברנצ׳וק ושלח לחפשי, בלי רצון רב, את ידה של יוּליה. — והוא?

— אני?... הלא ידועים לו דברי השיר:
לטיל עם אחת הן כדאי גם כדאי...
הן כדאי בודאי... אבל מה לעשות —
על־יד כל אחת — הוי, אחות, הוי, אחות!...
האחיות צחקו צחוק מגרה. חמדה, הצעירה, חקתה את מבטאו.
— גליצאי!... ולא כך שרים את השיר כל־עקר!
הם ישבו על האבנים. מֵיאר הפליט הלצות ממְחָיות. הנערות צחקו בעקיצות.
ברנצ'וק היה פזור־נפש. הוא השתתף ולא השתתף בַּנַּעשה מסביבו. פעם הגיע לאזניו הד דבריהם כהמית הרוח ביער רחוק רחוק, ופעם כמקרוב, כאלו השיגהו ההד ולקחהו שבי והביאהו בחזרה אל האבנים ההן, בתוך העמק שמאחרי בתי הבוכרים. ואז היה סוגר את כף־ידו לאט לאט וברך היה מרגיש, כאלו אצבעותיו חובקות ולוטפות עדין יד אחת קטנה, נכנעת...
בשובם דבקה יוליה כל הזמן באחיות ניסלצוַיג. ברנצ'וק ומֵיאר הלכו יחד מאחריהן.

ז

אחר־כך, בערב, בשעה שגדליה ברנצ'וק ישב בביתו של מֵיאר על דרגש הארך, המכֻסה בד כָּפור, נפתחו רחמי השמים הקודרים ושטפו על־פני האדמה בזרמי גשם סוחף.
על הכסא, סמוך לדרגש, עמד בקבוק קוניַק ושתי כוסות טה. פקיד־בנק חתך לחם ונקניק על־יד השלחן והתעסק בהכנת קנוח־סעֻדה. על החלון רעשה מכונת־הנפט. לשונות־אֵשה, המתגַונות בצבעי־הקשת, לקקו את התחתית המפֻחמת של הקימקום הרותח.
ראשיהם של ברנצ'וק ומיאר היו מלאים זמזום — פעֻלת הקוניַק ששתו. על החלון רעשה המכונה, הקומקום רתח לו בנחת ונגונו החד־גוני, מלֻוה בשריקה, היה כל אותה שעה נגון אחד. בחוץ יללה הרוח, המטר הכה על־פני השמשות מכות צפופות, דפק כמתופף, ולא ידע מרגוע... כל

העולם נתמלא מהומה זרה ורוַת־ענג, ושניהם הרגישו עצמם בתו
המהומה הזאת, חלק ממנה.

— מַלְקוֹש, לא כך? — העיר מֵיאר.

ברנצ׳וק השתרע על הדרגש במלא־קומתו. אצבעותיו משִשו על־פ
הבד הכָּפור, החָלק והקריר, המעורר הרגשה של לַחות. נדמה היה,
הדרגש מְכֻסה עור חיה מחַיוֹת הים.

הוּא חִיֵך חיוך של רצון.

— מבוּל! — אמר מתוך הנאה של אדם, היושב לו סָפון בביתו, בש
שבחוץ מתחוללת סערה.

מֵיאר הקריב כסא שני אל הדרגש וימלא שוב את הכוסות. אחר־כ
הרים את שלו:

— לרעב ולאהבה!

— זה לאחרים וזו לך?

— כמובן! — צחק מיאר.

הם הריקו את הכוסות.

— רעב! — פתח ברנצוּ׳ק והתחיל מדבר לאט לאט, לסֵרוּגים, כשה
נתון, כמנהגו, לתפיסת רעיונו בעצם דבורו. — לא כך תארתי לי את הרע
חשבתי, כי המצב יהיה כבעיר שבאה במצור: אנשים יתהלכו בחוצ
כצללים, כשלדים מתנועעים. בכל מקום יסָתבו אנה ואנה, כשארית הזבוב
בתחלת החֹרף, חלשים, גוססים — ויפלו תחתם כאותם הזבובים...

— חכה, גם לידי כך יגיע — נחם אותו פקיד־הבנק בטון של לעג
לדעתי, אין אלה אלא הסנוגיות הראשונות — כל זה שראינו היום...

מיאר לא יכל עדַין להסיח את דעתו מטיולם שבערב זה. המל
שנזרקה מפי שושנה ניסלצוַיג, האחות הגדולה, שהיתה בה משום שא
והחלטה גם יחד: „האם כל הסופרים כל־כך מכֹערים הם?״ — מלה זאת רק
על קצה לשונו. היא גֵרתה את מוחו ודגדגה אותו — צֹרך אמתי היה
להפטר ממנה. ומשום כך היה עליו למסרה לברנצ׳וק. ואולם הרגעים חל
ועברו וההזדמנות הרצויה לא באה. ולכן הוסיף ודבר על דברים שונ
אחרים.

— התדע? — פתאם התחילו לפנות איש אל רעהו בלשון „אתו

בהשפעת הקוניק, ששתו למדי, נדמה היה להם, כי השיחה נעשתה על־ידי־כך קלה יותר וטבעית; ולשם יתר „טבעיות" עשו עצמם כאלו אין הם משגיחים כלל במעבר זה. – התדע? בימים האלה ילך ג'מל פחה עם מחנהו לכבוש את תעלת־סואץ „ולהעניש את החדיו הבוגד של מצרים" – ושקר אפנדי הבטיח, כי אחרי לכתו של ג'מל יוציא ממאסרם את רם ואת גבעוני. מובן מאליו, שמכאן לא משמע עדין, כי יהיו פטורים לגמרי. אם ינחל ג'מל מפלה – והלא ברור כשמש, כי נחול ינחל; האנגלי יבחר יותר לותר על חלקו בעולם הבא מאשר לותר על חלקו בתעלת־סואץ – אז פקוד יפקדם עוד בשובו. ואולם אם לא יזכה לשוב... ודאי זה היה המוצא הכי־טוב!

– כן, כך הוא – אמר ברנצ'וק, כשהוא שקוע במחשבות. – אין להאמין, כי גרמניה תגבר על כלם, ואולם בכל פעם אנו פוגשים בכמה וכמה דברים בלתי־צפויים מראש. בתחלה, כשרק נכנסה תורכיה למלחמה, צפינו כלנו להורדת צבא אנגלי ביפו. נדמה היה, כי הדבר פשוט בתכלית הפשטות: יבוא צי ויעלה על היבשה מחנה של עשרים אלף אנשי־צבא, והצבא הזה יעבור את הארץ עד דמשק – מעשה טיול. כי איככה יעמוד התורכי נגד צבאות אירופה?... והנה ראינו ממש את ההפך, התורכי פנה לאל־עריש – והאנגלי ברח משם. ועתה יורד ג'מל פחה מצרימה...

הם נכנסו לשיחה ארכה על־דבר אפשרות ההצלחה לצד זה ולצד שכנגד.

– אחת אני יודע – אמר ברנצ'וק לבסוף – נצחונה של תורכיה יצלה לנו בהפסד!

– אין דבר, הכל יעבור – העיר פקיד־הבנק בטון פילוסופי. – הבה ונסתכל עוד הפעם בקנקננו!

– שוב – „לחיי הרעב והאהבה"?

מיאר נדנד את ראשו בחזקה – נדנוד של שלילה.

– עתה – לחיי האהבה והנצחון!

– טוב, מי־שהוא הן ינצח, אין ספק.

הם הריקו את כוסותיהם.

מיאר שלח בחברו מבטים רוויים בת־צחוק, שבשרו על משהו חדש.

— מה דעתך על יוליה?

ברנצ׳וק רצה מכבר להטות את השיחה לענין הנערה, שטיל עמה אך עתה, מכיון שמיאר נגע בזה הראשון, ובבת־צחוקו בצבצה איזו כונה. ענהו אף הוא בשאלה:

— ודעתך מהי? אתה הלא תכירנה יותר ממני.

ובלי השיב על שאלתו, הודיע פקיד־הבנק, כשהוא נותן את קולו בצחוק ספוג שכרון קל:

— דברנו על־אודותיך אז — בשעת הטיול... שאלתני ניסלצניג הבכירה: האם כל הסופרים מכֹערים כל־כך?

— ומה ענית לה? — פלט ברנצ׳וק מתוך הרגל מיכני.

— היא עצמה יודעת את התשובה! — צחק מיאר.

הסופר חיך חיוך של אֹנס. הוא ידע, כי אמנם איננו יפה, בזה היה בטוח כביום מותו — וכמו מהמות היה מסיח גם מזה את דעתו לעתים לא־רחוקות. בכל פעם שהיה מזדמן לו להסתכל בראי, היו פניו נדמים לו זרים ובלתי־נעימים. ואף כשהיה מצטלם, לא היו התמונות משביעות אותו רצון מעולם, ובכל־זאת לא היה ענין זה מצערו ביותר. במהרה היה מנחם את עצמו במחשבה, כי פני רֹב הגברים אינם יפים מפניו, ולא מעטים הם גם אלה העולים עליו בכעורם, והעדינים וההרמוניים שבהם הם לעתים קרובות בעלי צחוק טפשי ובעלי מבט שאינו מביע כלום, חוץ מריקות נפשם.

עתה הזכירו לו — אַל יתן לשכחה, שתשלוט בו! הוא עצמו התרגל לחיצוניותו כגבֶּן לחטוטַרתו. ואולם מן הצד מקבלים תמיד רשם רענן... וזה היה, אולי, דבר־לַחשן, שם על האבנים, כשכל שלש הנערות פרצו בצחוק קולני כל־כך...

הוא ראה את עצמו צעיר בעשר, שתים־עשרה שנה, בראשית גברותו — איך היה חשד כזה משפיע עליו אז? הוי, נדמה לו, כי שנה תמימה היה משתמט מלהפגש עם יוליה! וכעת הגיע כבר למדרגה גבוהה כל־כך של „מה אִכפת לי", עד כי דברים ממין זה אינם נוגעים עוד אל לבו. ואם יזדמן לו לטַיל אִתה מחר — ויטַיל בלי כל פקפוקים. ומדוע לא? מה לו ולמחשבותיה על־אודותיו? העתים משתנות!

הרעיון על התקשותו הֵסֵב לו הנאה. הוא אמר אל לבו, כי אלה הלועגים לו וחושבים, כי לַעֲגם פוגע בו, אינם מרמים אלא את עצמם: למה הדבר דומה — למי שדוקר גֹלם של קש תחת לדקור אדם חי.

ההשוָאה לא מצאה חן בעיניו ביותר. יוצא, כי הוא הוא הגֹלם של קש. הוא התחיל מבקש אחרי השואה אחרת.

באותה שעה הביט על מיאר בעינים בלתי־ידידותיות. סוף־סוף, מהו רצונו של בר־נש זה? מה מתרחש בקרב הבחור עב־הבשר וקצר־הרוח הזה? צרות־עין? ההסיג את גבולו בלכתו עם יוליה? ואולי, סתם, בעלמא — על־פי טבעו אין הוא יכול להתאפק מלהעביר דבר מפה לאזן, וביחוד כשיש בו, בדבר הזה, משום גרוי־עצבים, משום כוית־פלפל, המזעזעת קרביו של רעהו.

פקיד־הבנק היה במקצת לחידה בעיניו: בחור בריא, בעל־בשר, עם לחיים מלאות, עם כתפים רחבות ועגֻלות, עם ראש עגל... והנה מתהלכת לה בריה מגֻשמת שכזו — מטַילת עלי אדמות בחֹסר־דאגה, בקלות־לב בקלות־תנועה, כְאלו אין לה כל משקל... נגשת היא לכל אדם לבטח, מתקרבת קִרבה גדולה כל־כך, כאלו בטלו לפניה הגבולות של „ד׳ האמות", שבהם מסֻגר כל יחיד, וכאלו היא גופה חסרה מעודה את המסגרת של ד׳ האמות... מבעד כל סדק עובר אדם זה כנמלה... בני־אנוש הם לגבי דידיה מה שֶׁכִּבְּנֵי־הַטָּרָף הן לגבי הנמלה. את כלם מדגדג הוא וכל אחד נותן לו טפת־מיץ מחיי־הפְּנִים שלו... ואף הוא להם כִּבְנַת־הַטֶּרֶף נמלה. באשר שהם מדגדגים אותו, הוא פורש להם מעסיסו ומעסיסם של האחרים, שנאסף על ידו...

בין כה הֻברר לו לברנצ׳וק רעיון קודֵם.

— התדע, על מה אני חושב? — פנה אל מֵיאר. — אני אומר ככה: אידיאל־היֹפי של הנשים שונה הוא מזה של הגברים. על צד האמת — ההפך הוא. אידיאלנו הוא וֶנוס, אידיאלן הן — לא אַפּוֹלוֹ — יותר קרוב, הֵרַקְלֶס — אם נוסיף לעמוד על קרקע המִתולוגיה היוָנית. יָפְיוֹ של אפולו יֹפי של אנשים הוא — בגופו יש משום נַקבות, שערותיו ארֻכות ורכות ותסרָקתו דומה לתסרֹקת וֶנוס. האמן היוני, בשעה שבא להגשים בחמר יפיו של הגבר, לא יכֹל להשתחרר מהאידיאל של יְפִי־הנשים, החי בקרבו.

הוא עצמו היה גבר!... אשה בלבד היתה יכולה ליצור את הסמל האמנותי של יפי־הגברים... אבל האשה מֻשפעת מספרות־הגברים, מפּסול־הגברים מציור־הגברים – האם לא נוצרה כל האמנות האנושית על־ידי גברים? טעם הגברים היה לטעמה של האנושיות. ולכן נדמה לטבעי הדבר הבלתי־טבעי ביותר: מֻשגי הגברים שולטים במוחותיהן של הנשים, אִמרות הגברים – אמרותיהן, הערכת הגברים—הערכתן. ואולם כל זה אינו אלא כמרחף על־פני הדברים, האינסטינקט של הנשים אינו מֻשעבד להשגות הזרות לטבען ולמלים המֻחסרות תֹּכן לגביהן. האינסטינקט הוא המוליכן בדרך הנכונה. מתפלאים אנו לעתים לא־רחוקות על אשה יפה, שנתנה את לבה לגבר „מכֹער". גברים „מכֹערים"... בעיני גבר אִתּי כל הגברים האמִתיים מכֹערים בהכרח. וָנוס הוא סמל היֹפי בעדו. כל מה שמתרחק מהאידיאל הזה מתרחק מיֹפי. ובשביל האשה... את סמל יפי־הגברים – שעינינו לא תראינה בו כל יֹפי – תיצר אמנות־הנשים, העתידה לבוא!

אנזלמוס מַיאר הקשיב לדבריו בענין רב. לסוף הזיז את עצמו על כסאו בחזקה והוסיף נֹפך משלו:

– דעתי היא, כי האשה המודדת את הגבר במדה המקֻבלת, המתימרת להיות „אסתֶטית", וטעמה כטעם הגברים – ראיה היא, כי „בעל־הדבר" לא היה צוד לגבר בשבילה... על הגבר – הגבר שלה – מביטה היא בעינים אחרות, בעיניה היא... וכלי־מדתה אף הוא אחר אז.

הבנת רעהו הסִבה עֹנג לברנצ'וק. פניו הפיקו רצון, והוא הוסיף ואמר:

– הנה אני, למשל: אני מכֹער הנני... או נקח אותך לדוגמה: ראשך גדול ועגֹל, חטמך עבה, רגליך וידיך מלאות בשר, ובעת אשר אתה מתפרץ בצחוק, נדמה, שאלמלא היית פקיד בבנק ואדם בעל־תרבות, היית ודאי משליך את עצמך ארצה, מתגולל על הקרקע ומכה על בטנך בכפות־ידיך... יאמרו עליך מה שיאמרו: ביֹפי גדול לא יאשימך איש! ואף־על־פי־כן אין לך להתאונן על מר גורלך – בעיני הנערות מוצא אתה חן לא מעט יותר מאלה הנחשבים ליפים מבחינה אסתֶטית רשמית.

– מה – נערות!... – הניע מיאר בידו, כמי שדוחה מעליו דברים קלי־ערך. – מכיר אני אשה אחת...

— המילדת גינזבורג — הוסיף ברנצ'וק.

פני מֵיאר כָּסו אדם כֵּהה. אך מיד התעודד:

— מילא, אם כבר ידוע לך הדבר... מעודי לא פגשתי באשה דומה לה. משתגעים עמה; ממש... פניה שזופים, כמעט עבים, אפשר לאמר. אבל גופה — כגוף עלמה רכה. גוף לבן כזה לא ראיתי עוד. וכשהיא מתלהבת — כֻּלה אש... ותחבולותיה... לא, אומר אני לך...

הוא הוסיף וספר פרטים שונים.

— רוצה הייתי לראות בעיני — העיר ברנצ'וק מתוך לגלוג.

הערה זו הצחיקה את שניהם.

— איזה מין נערות הן בנות ניסלצוִיג? — שאל ברנצ'וק.

כל אותה שעה חפש דרכים, בכדי להעביר את השיחה אל יוליה, אלא שרצה, כי הדבר יבוא מאליו, כבלי כַוָנה.

— הגדולה מצפה לחתן: יושבת בביתה, מנגנת על הפסנתר ובאפן גרוע למדי, מדברת גרמנית גרועה, קוראת את מוּפַּסַן בצרפתית ועיניה למְיֻעדה — מאין יבוא?... הקטנה — גַּנֶּנֶת.

— ומהי משפחה זו בכלל? — הוסיף והתענין ברנצ'וק. — חנות של ארג להם, כמדֻמה?

— חיים הם באפן לא רע, אוכלים מאכלים טובים, — ענה פקיד־הבנק קְצרות. — חנות של ארג — מה נותנת בימינו חנות של ארג? כך, עסק צדדי. הגברת יושבת בחנות. הוא עצמו, יהושע ניסלצוִיג, עניני הכלל שוללים כל זמנו. התעניגותו במוסדות־הצדקה רבה עד למאד. למשל, היה לחבר „ועד העזרה" — אותו הועד, שנוצר לשם קבלת הכספים, הנאספים באמריקה וגם לשם חלוקתם פה בין הנצרכים. בעד טרחתו — השתתפותו ב„ועד העזרה" מקבל האדון יהושע ניסלצוִיג שלשים פונט לחֹדש: הלא אי־אפשר לדרוש מאדם, שיקריב את זמנו ואת עמלו חנם אין כסף. נוסף על ההלואות והנדבות הגלויות נותן הועד גם תמיכות „פרטיות" לעניים „נכבדים". את התמיכות האלה מחלק כל אחד מהגבאים, חברי הועד, על דעת עצמו, בסתר, מבלי שהיד הימנית תדע ממעשיה של רעותה השמאלית, בכדי שלא לבַיש, חלילה, את המקבלים העדינים, וליתר בטחון מֻתּרים הגבאים גם על דין־וחשבון פנימי בדבר הוצאת הסכומים האלה — מוטב שלא ידע

איש מחברו, פן יפלוט מלה מיֻתרת. והסכומים אינם קלי־ערך, והכסף הולך
עֹדף לא ישאר. אין הגבאים צריכים, כנראה, להרחיק בחפושיהם למ
מצֹא את „הנצרכים הנכבדים, עדיני־הנפש"...

— והצד השני של המטבע הלא הוא הרעב — אמר ברנצ'וק. — אשרינ
שאמריקה שולחת כסף. — וחַיֵּך חיוך של רעל. — לולא זאת, היו אולי ג
גבאינו סובלים חרפת רעב כְּדַלַּת עם־הארץ.

— ויוליה — דלג פתאם מֵיאר — נערה מעגינת היא. בחשך לא יכל
להסתכל בה כהוגן — עליך לראותה לאור השמש. פניה לבנים־חִורים ועיני
גדולות ועיפות ושחורות — עיני הַשָּׁפָן. היא שרה יפה — קולה חלש כל־כ
ומֶלוֹדִי — מלטף את האזן כצלילי מנגינה עדינה, ההולכת ומתרחקת, הולכ
וכלה. אולם נחוץ להכירה ולדעתה — את החרישית והרכה — זוהי מרשע
מאין כמוה בעולם! בנות ניסלצוַיג שונאות אותה, כמו ששונאים א
העכביש — והיא שונאת אותן, כמובן, והן ידידות מילדותן, יחד גדל
ולבותיהן קשורים בקשרי חבה חזקה — כרגיל אצל הנערות. שושנה ספר
לי על יוליה, כי בהיותה בת עשר מצאוה באֻרוה, כשהיא סגורה ש
בחברת ילדים...

— אין זה מִן המקרים הבלתי־שכיחים ביותר — אמר ברנצ'ו
בקרירות.

מראש ידע, כי פקיד־הבנק יגיע סוף־סוף ל„מקום מחליק־רגלים
אי־אפשר היה לו בלא זה, חרה לו רק על עצמו על שלא הקדים למצ
זאת ונצרך לעזרת רעהו. אז הֻברר לו דבר, שאחרים, אלה אשר חשבו
לחוקר־לבבות מֻבהק, לא היו תולים בו כלל — כי מְכה־סנוֵרים הוא, כי א
הוא מבין ואין הוא יודע כמה דברים, שאנשים פשוטים ממנו בהרב
תופסים אותם, מבינים אותם, יודעים אותם. אבל הם, המאמינים ביכלת
אינם משגיחים בזה — פכח הוא למדי, רגיל הוא במלאכתו למדי, ול
עולה בידו לבלי להראות לאיש את עִורונו ואת השתוממותו על כל דב
פשוט וידוע — ועולה בידו כמר־כן לעשות את עצמו כאלו אין מה שיפליאֵה
כל כשרונו אינו אלא בהתרת הקשרים — לאחר הדחיפה שבאה מן החו
אבל אז, מכיון שתפס — ויהי זה רק צל של רמז — הולך הוא ומפתח א
הסבך עד תֻּמו... ולזה מֻכשר הוא יותר מאחרים...

לבסוף נכבשו רעיונותיו של הסופר במַכְבֶּשָׁה של אִמרה קצרה: יש שהתמים מרבה לראות מהחכם, אבל החכם מיטיב לראות ממנו.

הגשם חדל, המכונה כבתה, בקבוק הקוניַק עמד ריק. גדליה ברנצ׳וק הרים בכבדות את ראשו מעל כסת־הדרגש הקשה, העשויה בד כָּפוּר.

— דומה, כי עברנו על המדה... אָלין אצלך הפעם... תן לי במה להתכסות!

הוא התעטף בשמיכת־צמר עבה והתהפך על צדו השמאלי ופניו אל הקיר.

„אדם מוזר — הרהר על מֵיאר בהֵרדמו. — מדות של בן־תרבות, אבל לא מתמיד במדותיו, גס במקצת על־פי טבעו וגם עָדִין — ערבוביה! גדר פריצתה... וקצר־רוח — כל־כך הרבה קצר־רוח, עד שהוא שולל גם מנוחת ולתו ומוציאו מקלִפתו היום־יומית... ואף זו אחת הסבות לבטול ד׳ האמות...״

ערבים כמו אלה — כשהם יושבים שניהם יחדו ובקבוק של קוניַק ביניהם — באו וחזרו בימים ההם לעתים לא־רחוקות.

ח

כעבור ימים אחדים פגש ברנצ׳וק ביוליה על־יד בית־המרקחת של גביה. מחמת קֹצר־ראותו ומחמת זה, שבפעם הראשונה ראה אותה בערב, א היה מכירה כלל, אלמלא היה מרים את עיניו אל השלט שמעל לדלת שם לבו אל השם „וולף ניקלבֶּרג״. אחד משני חצאי הדלת היה פתוח. בפנים נראה לו יהודי רחב־חזה, בעל זקן גדול ושב, לבוש חצי־ארופית: וארון מגֹהץ, מַנשיטות, עניבה ומעיל שחור, ארֹך עד הברכים. היהודי ישב ל כסא, מאחרי עמוד־החנות, כשפניו מָפנים אל החוץ, והשקיף בעינים עפות קצת על העלמה קצרת־הקומה, שעמדה ממולו וגָבהּ הצר אל פתח דלת. ובשעה שהשיבה לו דברים, היה קולה שנון ורוה־מרד.

— הלא אומרת אני לך, אבא, כי אשיב לך את בקבוקך. מה אתה פחד כל־כך?

היא יצאה מבית־המרקחת. ברנצ׳וק קרא בשמה. היא הסַבה את

את ראשה. עקבות המרירות, שהיו נִכָּרים עדַיִן על פניה, חלפו בן־רגע
עיניה הצטחקו לקראתו – עינים מכירות ודורשות בשלומו:

– האדוני הוא?

– אני ולא אחר! – צחק אף הוא לקראתה.

– מדוע אין רואים אותו? האם מרבה הוא כל־כך לעבוד?

– עובד אנכי – השיב לה בלעג נסתר, שהחטיא את מטרתו, משו
שהיא לא השגיחה בו כלל.

באלכסון סקרה אותו, במבט מהיר ומשתמט. במשך הימים המעטי
האלה, שעברו מיום טיולם מאחרי בתי הבוכרים, הספיקה להשיג אצ
מֵיאֶר שנים – שלשה ספרים, שהיו בהם מספוריו של ברנצ'וק. ספורים אל
היו תמוהים בעיניה. מסֻפר היה בהם על־אודות אנשים שונים, על חייהנ
מחשבותיהם – ובמקצת דברים שהיו ידועים לה מעצמה, אלא שהיא ל
היתה מתוַדָּה עליהם כך בשום אֹפן ובעד כל מחיר שבעולם. קשה הי
לה להבין, איך יכול אדם לדבר על כל זה בגלוי כל־כך – ואחרי־כן להוסי
ולהתהלך בחוצות העיר. אדם כזה צריך שיהיה בעל מצח נחושה...

היא הסתכלה בו הסתכלות נחפזת: נמוך, שחור, פנים עיפינ
מַחוִירים, מבט כבד... האמנם אמת הדבר, כי מסֻגל הוא לראות מה שמתרחי
בלב רעהו?

היא קראה הרבה רומנים, רֻבם גרמניים, ומימיה לא עלה על דעת
לעמוד ולחקור על טיב האנשים ההם שכתבום. מתולדות חייהם ש
המחברים ידוע היה לה, כי אלה היו כֻלם כאחד בני־אדם טובים, עדיני
נפש, שסבלו הרבה מחֹסר־הבנה של בני־דורם. ואולם סוף־סוף נוכחו הב
בכשרונם, ואז הבינו אותם, ואחרי מותם חלקו להם כרגיל כבוד לרב. כתיבת
לא עוררה בה כל השתוממות – כי על־כן היו בעלי־כשרון! – ועצם השאלו
מה פֵּרוש „כשרון"? מי הם האנשים מחֻננֵי כשרונות כאלה? – לא התיצב
לפניה מעולם. סוף־סוף לא היו אלה לה אלא שמות בלבד – שמות ממדרג
שניה – הוספה לשמו העִקרי של הרומן.

והנה נפגשה עתה באדם, שהיה בעצמו מחבר, ומשום כך קרא
את ספוריו לא כמו שקראה ספורי סופרים אחרים. כתביהם של הבלתי
ידועים ההם פעמים שהיו מענינים, פעמים שהיו בלתי־מענינים. ואול

נביו שלו, גרוּי מיֻחד במינו היה בהם — הם רמזו על האדם העומד אחריהם, עוררו את סקרנותה והולידו בה תשוקה להכירו מקרוב. ועם פחדה מפניו. ובשעה שהיתה חושבת על הדברים הנסתרים של חייה, לה הצריכים להשאר נסתרים עד עולם, שאלה את נפשה מתוך אי־נוחה: האם אמת היא, כי אין מפלט מפניו? בלבה אמרה, כי אין היא אמינה בכך, וצחקה צחוק, שהיה בו משום קריאה להתאבקות, משום יישת ראיות מוחשיות...

בדרכם פנתה אליו מתוך חיוך קצר:

— האם נכון הדבר, כי מתאר הוא בספוריו את כל מכיריו? אינני רוצה, שיתאר אותי!

— טוב! — הצטחק אל עצמו, מבלי להביט אליה. — זאת אוכל להבטיח ה על־נקלה.

הפעם קלטה את עֹקץ־הלעג שבתשובתו. קלות הסכמתו היה בה משום עלבון. היא ראתה את עצמה מתארת בספר, גבורה של רומן. איך היה שה זאת? ולשם כך הלא נחוץ, שיהיה רומן באמת... רומן א ת ו ? איך כתוב על־אודותיה מבלי לדעת את חייה? צריך, שיתחיל לבקר בביתם, היה הכל נעשה מאליו. עד כמה היה זה מוזר... אִלו אפשר היה, למשל, הכירה שם, ברומן — או לא להכירה לגמרי — כי־אם למצא בקרוב, כי א היא זאת... מה היו אומרים הגיסלצוֵיגים! ודאי היו מקנאים בה, ביחוד שושנה...

הם הגיעו עד לפני שער של חצר קטנה, מֻקפת גדר־עץ ירֻקה, עשה־שבכה. בפנים התנועעו עצים אחדים דקים, עשבי־אביב רעננים סו את האדמה, מראה החצר היה כמראה גנה. מדרכה צרה, מרֻצפת בנים, הובילה בצדי הקיר אל מעלת־העץ של הבית בן שתי הקומות. דרגות של קרשים עלו מהמעלה והגיעו עד לקומה השניה, מקום־מגוריה ל משפחת ניקלבֶרג.

בלבו של ברנצ׳וק התעוררה תשוקה גדולה להפרד מיוליה פה, על פתן ביתה, ולשוב לדרכו. עוד בלכתו הֵנה הרגיש, כי אין לו על מה שוחח עמה. איך זה דבר אליה — והִרבה כל־כך לדבר אז, בערב ההוא? בר זה היה לו כעת בלתי־מובן לגמרי, ועף־על־פי־כן בָּחַן והבין: הברזל

מתלַבן באש, ואולם כשאין אש – ועתה אין... – הברזל צריך להכות בברז,
למען הפץ זיקים, אבל כאשר יכה הברזל בעץ?...

הוא הרהר באנזלמוס מֵיאר: השיחה עם הלה מעוררת בו תמיד :
כֹח־המחשבה. ועתה, כשהוא מתהלך עמה, תוקפת עליו ההרגשה, כא
שארית דמיונו מסתלקת ממנו ומוחו מתרוקן, מתרוקן לגמרי. שלא לתארה!
מסכים! ואולי עליו לשמוע את ה„הן" מתוך ה„לאו"? לעולם אין הוא מני
את כַּונת הדברים האמורים לו – עד כדי כך מגעת טפשותו!

יוליה לא הרפתה ממנו. מֻכרח הוא לראות את חדרה. הוא הי
אחריה בלי רצון, מאין יכֹלת לסרב, ובלכתו חשב על בני־ביתה שאי
ידועים לו, שבעוד רגע עליו לבוא אל ביניהם, ויבקש אחר אמתלה, לב
להשאר שם אלא שעה קלה.

כשנכנס שמח לראות, כי אין איש בבית מלבד אמה של יוליה
יהודיה גבוהה, בעלת משקפים וקפלט על ראשה. פניה היו זקנים ואצילי
תנועותיה – שלֵוות ועדינות, ועיניה סקרו אותו כשהן רציניות ובוחנות.

חדר־האכילה, שאליו נכנסו בראשונה, היה מואר באור כהה, ז
החלונות היו פרושים וילונים ארֻכים וכבדים. באמצע החדר עמד של
רחב, מרֻבע, מכֻסה מפה עבה בעלת־צבעים כהים, דומה לשטיח. הכסאו
שעמדו מסביב לשלחן, מלאכת־דַמשק – גבות מגֻלפים להם, והם גבוהים מא
כשרצה ברנצ'וק להזדקף, נתקל קדקדו בגב הכסא. הישיבה היתה בלת
נוחה והזכירה לו את הנֵסֶר, שבו סעד פעם את סנטרו צַלָם ירושלמי אח
למען שמור על זקוף ראשו. מעל הקיר למולו השקיפו בו הפנים הקטני
החדים, הזועפים והפכחים של משה מונטיפיורי, ועל־ידם בלטו פני־היר
הרחבים והעגֻלים של ר' יצחק אלחנן. פניו של ר' יצחק אלחנן הבהי
בזֹהר רענן ובריא מתוך ברכה ושלוה, כבוד ושיבה טובה: היתה איזו אי־התאמ
בינו ובין המתיחות החרישית והבלתי־שקטה, ששררה בתוך החדר האפ
והתמונה הראשונה, זו של מונטיפיורי, עתיקה היתה, כהה מזֹקן – מרֹב שנתי
היא ומן השנים הרבות, שבִּלה על האדמה אותו בן־האדם המצֻיר בה, ושלשלו
הדורות הארֻכּה, שהורישה לו את מבטו החודר, המאֻמץ, הסובל והרוגז – מב
חיה נרדפת, שהתעקשה בתאותה, תאות־החיים... תמונה זו התמזגה עם אפל
הבית והיתה לאחת. רק העינים התנוצצו – עינים בולטות ומבשרות דבר־מז

יוליה לא נתנה לו לברנצ'וק להתמהמה עם אמה ארכות. בקצר־
רוח קראה לו להכנס אל חדרה. חדרה היה מרוח, מארך ואפל אף הוא.
מעל לחלונות ירדו והגיעו עד הרצפה מסכים כבדים. מחיצה מטלטלת
עמדה וחיצה פנה אחת מפנות החדר – פנת־השנה שלה. על־גבי שלחן קטן,
שעמד ליד חלון, היו צבורים חפצים שונים: כלי־כתיבה, כלי־תפירה, כובע־
קיץ, פסל קטן של מוצרט וספרים. לארך הקירות עמדו טרסקלים עגלים
עליהם עציצים כחלים. הפרחים שבהם היו כחלים ושחמים ומכי־חורון,
חלושים, שבויי אויר־הבית. באמצע החדר השתרעה ריקות מרוחה. זו
מצאה חן בעיני ברנצ'וק: דומה היתה למגרש המוכן לרוץ בו. הוא התחיל
מדפדף בספרים: מכתבי וגנר, הויפטמן, מטרלינק, שלשה ספרים, השיכים
לסוג הספרות הגרמנית של המלחמה.

— איך קוראים לזאת בגרמנית? – שאל אותה מתוך גחוך. – „קריעגס־
שונד־ליטעראטור"? צידה רוחנית!

הוא השתתק. היה לו רשם, כאלו מליו דופקות במוחה כדפוק חצץ
בכסת של מוך. בנפשו הוסיף ופתח את רעיונו: צידה רוחנית – לא למען
האכיל, אלא למען לכלך ברקק רוח של מאה מיליון איש יודעי אותיות־
הקריאה, מוציאים לאור את ה„ספרות" הזאת. ולא בגרמניה בלבד – בכל
מקום מטפלים בגדולה. והיא נקלטה ותשגה כשגות חרול ועשב רע על
תלמי שדה עזוב.

הוא החשה והביט על סביבו. מה לה ולרעיונותיו? וכיון שנעורה
בו שאלה זו, היתה הנערה למשא עליו. למה היא לו? מסתובבת היא
מסביבו כמתכונת לדבר־מה... להשיג דבר־מה... אבל הוא אינו רוצה ולא
כלום. רגש של ריקות מכבידה תוקפו כאן. אין לו על מה לשוחח אתה –
אין לו על מה לשתוק אתה. רצונו לצאת מכאן. חפץ הוא להיות לבדו,
לו גם בביתו, על־יד שלחנו, כפוּת אל עבודתו הארורה – גם שם היה
מרגיש עצמו ברגע זה טוב יותר מאשר פה.

בנפשו תאר לו את ההנאה שיהנה מנטית ראשו ומתנועות רגליו
אחרי אשר ימצא את דרכו החוצה ויתהלך שוב בודד וחפשי תחת כפת־
השמים הבלתי־מעיקה.

עיני יוליה ארבו לו מתוך אי־שקט. בהכנסם לחדרה פנתה בחפזון

אל השלחן והסירה מעליו את הכובע וכלי־הכתיבה והשליכה כל אלה א
מאחרי המחיצה. עתה היה החדר נקי, קריר, אפל ומסֻדר. עתה צריך הו
להגיד, מהו הרשם שעושה קִנָּה עליו?

היא צִפתה — ולבסוף שאלה בקול התחננות:

— מה דעתו על פנתי?

ואף היא התחילה מסתכלת על סביבה. כל פרט מסדור החפצים פר
מחשבה וחשבון היה, הכל עמד וספר על הדאגה האינסטינקטיבית ש
עלמה יושבת־בית והולכת־בטל, שנשארה לבדה בבית הוריה הזקנים, אחר
אשר אחיה ואחיותיה הגדולים ממנה פרשו ויצאו אל העולם הרחב — ע
דאגתה ליצור סביבה מסגרת אפלה כזאת ממֻלאה במשהו — מסגרת לחיי
בבית הזה.

ברנצ'וק לא ידע מה להשיב לה. להגיד „יפה"? — לפי טעמו גם יפ
גם לא־יפה לא היה זה, ומשום כך נֶאחז במלה „יפה" וחזר עליה כמ
פעמים:

— יפה, יפה מאד... כל־כך יפה כאן אצלה!

היא הביטה אליו בעיני תודה. הן בקשו עוד, עוד מעט.

אז נפקחו עיניו לראות את אשר לא ראה עד־עתה בבֵרור רב כל־כך
את חורון פניה, את קומתה הקטנה, את כתפיה הצרות, את עיניה, עיני־השפ
הגדולות והשחורות, ולפתע פתאם נתמלאה נפשו הרגשה מיֻחדת במינו
את הבית הרגיש, את אויר־הבית, את מהלך שעותיו הארֻכות, החרישיו
מנוֹד מִטַּלתו של השעון עתיק־הימים, התלוי בחדר־האכל, אותה המִטַּלו
שלא השגיח בה כלל בעת שבתו שם, בחדר ההוא, ועתה רואה הוא אות
מבעד הקיר, כשהיא מתנועעת בקצב אילך ואילך — ובאותה שעה גמר בלב
כי כעת יודע הוא את הקרקע, שעליו גדל הצמח הזה.

— טוב! — ענה בקול חדש. — התאמה נפלאה: אַתּ וכל זה מסביבך
אחד הוא!

אולם לאחר זה חזר רגש הריקות ושלט ביניהם כמקֹדם. ברנצ'
שקע בהרהורים על החסר לו — על אותו הדבר המֻקשה, הנחוץ לו. איש
הכספית שבו נרדם בהחלט, והחיצוני, איש־הקלִפּה, — מה יוכל הוא לעשות

בפנים קודרים ובקֹצר־רוח נפרד ממנה. על הזמנתה להוסיף ולבקר בביתם ענה בחפזון:

— כן, כן, כמובן — כשאֶפְנה...

בצאתו נתמלא רגש של השתחררות.

— אי, למה לי כל העסקים האלה? — אמר אל לבו בהתעודדות. — חפץ אני להיות לבדי — ואיש בל יפריעני!

— הזקנה קופצת!... — לחש לו מבפנים קול עוקץ.

איש־הכספית הקיץ, כנראה, משנתו.

ט

עשרים פעם ליום היה אנזלמוס מֵיאֶר עולה על המדרגות של „מלון שניפֶּבסקי", עולה ויורד. באולם התחתון פגש פקיד־הבנק מדי פעם בפעם שוטר אחד או שנים, שישבו על הכסאות בצדי הקיר ושמרו על דלת־הכניסה. אלה היו שוטרי־המשמר, ששמרו על עסקני היהודים האסורים, שפַּחַת־העיר הרשה להעבירם מבית־הסֹהר אל בית־המלון, אל חבריהם לצרה, שנאספו הנה על־פי פקֻדה, אך לא נאסרו עדַין באֹפן רשמי — וכאן היה עליהם, על כלם יחד, לחכות לגזר־דינו של ג'מל פחה. בפנות שונות, בִּרחוק מקום מהשוטרים עד כמה שאפשר היה, ישבו פקידים ציוניים נמוכים אחדים, שבאו לראות פני מנהיגיהם והֻכרחו להמתין במקום הזה עד אשר יזמינום אל אחד החדרים הצדדיים או יֵצאו לקראתם אל האולם. הם החשו ולפעמים התלחשו ביניהם חרישית, כשמבטיהם החושדים והמעוררים חשד שלוחים בלי־הרף אל צד האנשים בעלי כפתורי־השרד. בלבם הלך וגדל רגש של אי־רצון כלפי מנהיגיהם: בנפול אלה בפח, האם מֻתּר להם לסחוב אחריהם את כלם?

הזריזים ביותר, המנֻסים ולמודי ההתרפסות, התגנבו אחד אחד אל תוך חדריהם הפרטיים של העסקנים החשובים. הם התנהגו כבני־בית. ובעת אשר שפשף האורח את פיו ונחר על־יד הנֵטְלָה, עמד ידידו זה מאחרי גבו וספר לו חדשות ובדיחות. היו מהם שהסתובבו באולם העליון, טילו

בשלות־נפש בין השלחנות, הסתכלו בקבוצות האורחים, שנתקבצו לכאן ע
כרחם, בקרוביהם ומכיריהם, שבאו לבקרם, קלטו, אגב הליכה, כנהוג, מל
פה ומלה שם ובָנו עליהם בנינים של סברות, שהיה או שלא היה להן שחו
כברות שיציעון אחר־כך לרעיהם כ„ידיעות ממקור בטוח". באותה שע
נהנו הנאה רבה מזה, שהתחמקו מהאולם התחתון, אשר האחרים, המסכני
יושבים שם עדַין „תחת השגחת המשטרה".

„מלון שניפבסקי" היה אז לאָרץ מה שהיתה במשך זמן קצר חצר
המשטרה לקבוצת „הדרך" — מקום מרכזי, שבו נאספו לפתע פתאם כ
נכבדי ה„ישוב החדש", שהֻזמנו על־ידי ג'מל פחה לעמוד ל„בחינה", וממנו
ממרכז זה, נהלו והוסיפו לנהל את עניניהם ארץ־הישראלים — הציוניים
העסקניים והפרטיים.

כאן, באולם העליון, הסתובב גם אנזלמוס מֵיאר בבואו לשמו
חדשות או להתראות עם אנשי „הדרך". עורכי העתון המְחרם אמנם לא
התאכסנו במלון: אחרי ששניהם — חיים רם וגבעוני — שֻחררו על־ידי ראש
המשטרה שַקר אפנדי, זה שמכנסיו עלו לקֻפת־הציונים בסך חמש מאות
פרנק, ממאסרם בחצר המשטרה, שבו והתישבו בבית בן־מתתיהו, ששִמש
קֹדם בבית־המערכת. אך למצֹא אותם במקום מגוריהם היה מן הנמנע, רֹב
זמנם בִלו שניהם ב„מלון שניפבסקי", מקום שם לקחו חלק במועצות
העסקנים הציוניים.

מתוך קֹצר־רוח, פרי הצִפיה הממֻשכת באולם המרֻוָח, ומתוך שמירת
הדלתות הסגורות של חדר־המועצה, היה אנזלמוס מֵיאר עובר מכסא לכסא,
עד שאמרו עליו הבריות, כי לא נשאר כסא במלון, שלא נפקד על־ידו.
מתוך בטלה ואבוד־זמן נודעו לו דברים שונים: פעם הראו לו על כסא־
הנדנוד הגדול, ששמש נֻקדת־מרכז לסִבּוביו המשֻנים של הברון רוטשילד —
שעות רצופות היה רץ, בעת בקורו האחרון בירושלים, מסביב לכסא ריק
זה. ובאותו מעמד הוסיפו וספרו לו על חמת הזקן בגלל ה„חשבון", שהֻגש
לו על־ידי בעל המלון — „חשבון", שהביאו לידי רקיעות־רגלים וקריאות־
קצף והודעה, כי מהיום והלאה לא תדרוך כף־רגלו על סף בית הרמאי הזה.
מֵיאר הסתכל בבעל המלון: גבר בן־ארבעים, בערך, גבה־קומה, בעל־
שרירים, אדֹם־פנים, בעל סנטר כבד ופה סגור וקשה. היה הרשם, כי

דם זה יודע לחכות בסבלנות לשעה שתשחק לו, ואולם בתפשו את הנתח
ארב לו, לא ירפה ממנו עוד. „צריך להזהיר את החבריה, לבלי יבטחו
יותר מדי — החליט אנזלמוס מֵיאר בלבו. — צפור־דרור זו שִׂיכת, דומני,
סוג הוַתרנים: רשאי אתה לירוק בפניו (בעד תשלום מתאים) ולא יעקם
פתיו, לא ישפיל עיניו, אולי צוד ילֹק את בשרו; אבל באין תשלומים
וַח — יאכלך חיים. יחסיו הקרובים אל המשטרה ידועים לַכֹּל. ואת מי
א מוסר ולמי הוא מסור יותר — אין הדבר הזה ברור למדי...״

בין יתר האורחים ראה מֵיאר גם את הנואם הציוני המפֻרסם חַיינס,
שהוא יושב על־יד טרסקל־של־נַרדשִׁיר מרֻבּע — יהודי יפה, רחב־הגוף,
ה־קומה, בעל זַקן־הֶרצל שחור כּכּפֹר ועיני־פר מבהיקות, אדמדמות. הוא
חק בקלפים עם ידידו, אחד העסקנים בעניני הכלל. לעיני מֵיאר בלטו
פתיו האֲדֻמות־אֹדֶמות, לחַייו המפֻטמות היטב, לחיי־גַלח יְוָנִי, וחטמו
־הבשר. מכל אברי גופו הגדול של הנואם נדף ריח של בריאות
שרנית מֻלעטת. הוא טרף את הקלפים.

— וואָס איז יום־טוב?

— אייכעל!

— צעהן שעל!

— אַ יונגעל!

האולם היה שמם. פקיד־הבנק ישב בפנה ועִיֵן בעתון וִינאי. מורה
הבֹ, בעל לחיים שקערוריות וקול קרש נסור, התעכב על־יד טרסקלם
ל המשַׂחקים והתחיל נוזף בהם על דברם „ז׳רגון״.

— חה־חה־חה! — שמע פתאם פקיד־הבנק את צחוקו העבה והלַשדי
ל הנואם העברי המפֻרסם. — צא ונַסה לשַׂחק בקלפים בעברית!

המלון הלך והתרוקן. חלק מהקרואים נשלחו חזרה לבתיהם, אחדים
גלו לטבריה לשבועַים — הענן השחור הוליד גשם קל ולא יותר. ואולם
וד אחדים נשארו, שגורלם לא החלט עדַין ושההחלטה נדחתה עד עת־
ובו של ג׳מל פחה ממלחמתו, מלחמת־הענֹש, שנהל במצרים. בעיר לא
סקו השמועות על מפלת התורכים, גֻזמאות, שמאחריהן פעמה בלב כֹּל
שוקה אחת בוערת, שאִחדה את ירושלים לכל מפלגותיה - תשוקה להתבשר,
י השמועות ההן תקֻימנה במלואן וג׳מל פחה לא יזכה עוד לשוב חי. ברם

כל זה לא מנע בעדו מלשוב, והוא חזר והתישב כמקֹדם על הר־הצופי
במגדל־ההבראה הגרמני, שאותו בחר מאז למקום־מגוריו הקבוע. וכעב
ימים אחדים הזמין חיים רם את פקיד־הבנק, שנפגש עמו בבית־המלו
ללַווֹתו בטיולו אל מגדל־ההבראה ההוא.

— דרוש להביא את הענין לידי גמר! — אמר למֵיאר בצאתם החוצ

עורך „הדרך" היה נרגש. בחור גבוה, דק־הגוף, בעל חזה צר ויד
ורגליו ארֻכּות. הוא זקף הפעם את גבו, שהיה כפוף קצת, כרגיל, והב
לפניו מתוך מבט של פזור.

— מה קרה? — שאלהו מֵיאר.

הם הלכו ברחוב הרחב, שירד מבית־המלון והוביל לשער שכ
בדרך התחיל חיים רם מספר:

— הלא ידוע לך, שהִגַשנו לג׳מל פחה, גבעוני ואני, בקשה. ב
הודענו, כי שַיכים אנו למפלגת־פועלים יהודית, כי מפלגתנו, על־
השקפותיה המדיניות, לא היתה מעולם אויבת לממלכת תורכיה, כי שבינו בא
אל הארץ הזאת לפני הרבה שנים בכַונה להשתקע בה באנו, כי שני
היינו הראשונים לתעמולה בעד ההתעתמנות של יהודי חוץ־לארץ, כי גם כע
מוכנים אנחנו למלא בנאמנות את חובתנו של אזרחים עותומנים — ועל־
מבקשים אנו מהוד־מעלתו, שירשה לנו להשאר בארץ.

בעת אשר הגשנו את בקשתנו כבר היה ג׳מל פחה בדרכו אל תעלת
סואֶץ. הבאנו את הבקשה אל המותצריף, הוא פחת־העיר. הלה קבלה ממ
והבטיחנו למסרה לידי ג׳מל מיד אחרי שובו. והנה לפני ימים אחדי
הוא קורא אותנו אליו ונותן לנו חזרה את בקשתנו ואומר, כי אין ל
ג׳מל טוב עליו, ואין הוא, המותצריף, חפץ להיות מעֹרב בעסקינו. א
עומדים אנו דוקא על הגשת בקשתנו — מה שאין הוא מיעץ לנו לעשות
מוטב שנשלח אותה על־ידי הדאר. בר־נש זה נבהל פשוט, מבין אתה
תורכי! כֻלם יראים לדבר עם הטַפסר הגדול... שמנו את פנינו אל שֵׁ
אפנדי, ראש המשטרה, יועצנו הנאמן בעניני הממשלה. אולי ראית אות
בזמן מן הזמנים? גוי בריא ושמן, ופה לו — בהשמיעו את קולו במשרד
עובר הד של רעם בחצר־המשטרה כֻלה. היתה לנו אפוא שיחה עמו, שיח

מְגִינה! הוא התחיל מעין בבקשתנו – ונתפקע מצחוק: „שוטים שכמותכם! מכיון שהוא עצמו נותן לכם להחלץ מידיו – מה לכם עוד? משֻגעים! אחרי אשר תרדו באניה, מה לכם ג׳מל – כמוהו כחתול! – ומה לכם אז תורכיה כלה? ישארו להם פה ויטיחו ראשיהם בקיר! מה אִכפת לכם? אתם סעו לכם לאמריקה וחיו והֵהָנו מחייכם עלי אדמות...״ נתַנו לו לדבר כאות־נפשו. אחר־כך חזרנו לטענותינו – כי אין כאן לפנינו שאלת „הנאה מן החיים״, כי רואים אנו את חובתנו בזה, שנשָאר עתה, בשעה חמורה זו, בארץ־אבותינו, וכולי. מה אמר לך – בן־אדם זה נשתנה פתאם, היה לאחר. אינני חושב, כי רוח של צביעות דברה מתוך גרונו – ודאי התלַבה בקרבו ברגע זה זיק אחד מאש־נעוריו – הלא היה לפנים שָגוש של „התורכים הצעירים״ והיה אז בזה משום סִכּון־הנפש בעד רעיון ובלי כל תקוה ממשית לרוָחים – יהא כך או לא כך, על־כל־פנים קולו היה אחר ודבריו אחרים בעת שפתח שנית: „הצדק אתכם! כן, הצדק אתכם!״ ואחרי זה התיצב לפנינו בפוזה של נואם, העומד על הבימה לפני קהל־שומעים, והמטיר עלינו נאום פטריוטי נלהב, שהכיל בקרבו את כל נמוקינו אנו ואת כל טענותינו אנו, ונוסף על זה פֵרושים ומשלים וקריאות משלו – הנני אומר לך, האדם הזה דבר שעה וחצי בלי־הפסק, ומה שמוזר יותר – דבר יפה, בעֹז, באש, בכשרון אמתי יברגש, שאף לו היתה דמות של אמִתיות... הֵד עֲבָרו! מובן מאליו, כי עתה דבר בקול רם מכפי הרגיל – דרשה כזאת מֻתּר היה להשמיעה באזני כל, יותר מזה, טוב שאזני כל תשמענה את הדברים האלה. לסוף סִיֵם בלשון זו: „לכו לג׳מל פחה ואמרו לו: כרות את ראשינו מעל צוארינו ומן הארץ אל תשלחנו!״

— אוהו! – קרא מֵיאר והוציא קול־צפצוף מפיו.

— כן – נענע בראשו חיים רם. – אלא, מה בצע בדבריו. כל דרך ממשית לא הראה לנו. לכן החלטנו לעשות כעצת המותצריף – לשלוח את בקשתנו על־ידי הדאַר, והנה זה היום השלישי ותשובה אין. לשֵם זה הולך אני לשם – בשל התשובה...

— התדבר ע מ ו גופו? – שאל מֵיאר.

בשאלה הזאת היה רטט הדאגה והפחד, שהיו מתעוררים בלב כֹּל לשֵמע שמו של המושל העריץ. ברור היה לכֹּל, כי ההולך לג׳מל פחה הרי

סוגר את עצמו לתוך שטח צר, בעל שתי קצוות: האחת -- תליה, השנית - חסד, ובאמצע — גלות או בית־הכלא.

מתוך מבט־התשובה, ששלח בו רם, האירה הבנה בולטת כל־כך יחו עם עצב כבד, שבא בעקב ההבנה הזאת ובעקב הצווי הדוגמטי, שאדו חי קורס תחתיו כתולעת שדרכו עליה, ובעקב הסבל המלוה כל אלה — הסב הגדול החודר בכל — עד שמיאר הרכין את ראשו בלי דבר דבר. באות הרגע החליט בנפשו, כי לא יעזוב את רם — ויהי מה! עד הסוף ילוהו, או אל בית־הסהר — אל בית־הסהר, ואם אל התליה — אל התליה, ואם יוכ לפדות את נפשו של רם בנפשו הוא, יעשה גם זאת!...

ורם הוסיף וחזר:

— לשם זה אני הולך.

מיאר שאל עוד:

— ולמה אפוא לא הלכתם שניכם?

— מה בצע, אם שנינו נסכן את עצמנו?

— ולמה דוקא אתה? — אמר פקיד־הבנק בקול נמוך עד כדי לחש.

חיים רם הניע בכתפיו:

— הן אחד צריך ללכת!

מיאר חדל משאלותיו.

הם ירדו בדרך הארכה והמאבקה של רגלי חומת העיר, שקועים בשיחתם וברעיונות, שרחפו מסביב לשיחה. מבלי להרגיש בדבר, הגיעו עד לתחתיתו של נחל קדרון והתחילו לעלות להר־הצופים. מצד זה היה ההר גבוה ומשפע, העליה נמשכה כחצי שעה. למצלה, על הכביש הרחב הלבן הסתערה עליהם רוח קרה, שנשבה באין מעצור מעל לראשי ההרים עתיקי־הימים. הם הפנו את ראשיהם אל המגדל הגרמני. לפניהם, לצד ימין, רבצה העיר — תהו ובהו של גגות שטוחים, מרבעים, לבנים, אפורים, ירקים, אדמים, ערבוביה של בנינים גבוהים ונמוכים, שדבקו בחזקה, ככורות של דבורים, אל גב ההר הארך והצר, המשתרע לעיניהם. מכף־רגלו ועד קדקדו כסוהו בניני־האבן הקטנים והגדולים האלה, עלו על כתפיו וירדו דרך ירכותיו העבות למטה, אל חיק עמקיו העמקים. ההר רבץ תחתיו, התמתח במלא קומתו, וגבו, שכאלו נתמסר להם לעשות בו

ברצונם, הביע שלוה ונחת – כיאה לו לגב הר־סלעים עתיק וטוב־לב.

מבין מעונות בני־האדם התנשאו אל מול השמים משכנות האלהים – מסגדי אלהי המושלמים עם מגדליהם בעלי הכותרות העגֻלות, הקטנות, הלבנות; מנזרי אלהי הנוצרים, בעלי מגדלי־פעמונים מגֻשמים, מכֻסים גגות קטנים, משֻׁנָנים, ולמעלה מהם צלבים קרים, שהבריקו כלהבי־סכינים וחתכו את עורו הדק של האויר הכחל. רק מקום מעונו של אלהי היהודים נפקד בעיר. ברחובות היהודים היו אמנם בתי־כנסיות ובתי־מדרש לרב, אך מעל הרי הסביבה לא נראו לעין. האלהים, שעזב את עמו בנפלו, נפל אף הוא, כביכול, יחד עמו; הוא, שנתן לארצו לנפול בידי זרים, כאִלו היה לזר בארצו...

ממול לעיר, באמצע המורד של הר־הזיתים, הבהיקה, כדוד מהֻפך של נחשת־קלל, כִּפת־הזהב הגדולה אשר למנזר על שם מרים מנצרת. מסביב לכפה הגדולה, למטה ממנה, ישבו, כאפרוחי־אוז מסביב לאִמם, כפות קטנות מגֻשמות, מזהירות, מבהיקות כמוה. ומרחוק, מעבר לנחל קדרון, נח בשקט ובחֹסר־רצון ראשו הרחב והשטוח של הר המוריה, כשהוא סבוי, מֻקף חומת העיר ומֻבדל ממנה, מן העיר, על־ידי קירות ובנינים עתיקי־ימים. באמצע הככר הגדולה, הריקה, על מקום בית־המקדש החרֵב, שכן ה„חרם־אל־שריף", מַסגד הכליף עומר. ברַחבות ובכבדות רבץ הבנין הכהה על קדקד ההר, ומראהו היה כמראה ביצה ענקית, שהטילתה צפור ענקית בעופה. הביצה שקעה באדמה עד לחציה וחציה השני נשאר מתרומם מעל לקרקע – מצבה על קברו של בית־המקדש. קסדת־מתכת עגֻלה, כהה, כסתה את אפלת חדריו הפנימיים, מערותיו ומחבואיו, ככַסות שמי־הלילה את האדמה. מתחת לקסדה סבבו כבחִשוק את פני המסגד מאות חמשות קטנות, בעלות זויות חדות, שהתנוצצו בקרני־השמש והיו לערבוביה של אורות כחֻלים, אדֻמים וירֻקים. עתה קדרו גם אלה. על כל הבית, בית האל הנכרי, ירד צל קודר, והלאה מזה, למרחוק, למעלה מהמסגד ומהתֹהו־בֹהו של בתי האדם, למעלה מגב־ההר המשתרע, שעליו השתפכה והתפזרה העיר ירושלים, מעל לעמקים שמעבר להר – התנשאו שוב הרים, גבוהים עוד יותר, ולראשיהם מסגרות־אויר כחֻלות וסגֻלות, הרי מערב־יהודה העצומים!

הם הפנו את פניהם שמאלה. פה היתה הארץ עדַין חפשיה מאדם

ופראית, כמו אז, עת אשר ירדו שבטי ישראל מהרי המזרח שמנגז
העומדים בקיר מעל לעמק הירדן — הרי מואב ואדום — ורגלם דרכה בפע
הראשונה על קרקע הנחלה המיֻעדה להם. ראשי ההרים המעֻגלים והמחֻדדים
מכסי עשב ובעלי קרחת, נסו ונתפזרו לכל רוח, וביניהם בקעו להן דר
אלפי נקרות, ואלפי קמטים וגבנונים עלו ובלטו בכל מקום. ההרי
והעמקים, הנקיקים והקמטים — הכל הסתער מטה, כגושי־חקרח בנהר־אביב
שהתחיל נמס. מבטיהם של שני האנשים, שעמדו מלמעלה על הכבי
עברו בדלוגים על האבנים הבולטות ועל תהומות־האבן, וירדו מט
מטה עד המקום הכי־עמֹק. פה התפתלה בקעה צרה. דרך הבקעה גל
סרט דק של מים — סרט כחֹל־כהה, קר וחד. הסרט השתרע והתרח
ברדתו ונפל אל תוך כתם של מים רבים ובתוכם נבלע. ממקום־עמדם רז
ברור את מקום נפילת הירדן אל ים המלח.

למרות כל הדאגות והעסקים, שמלאו את מוחותיהם, לא יכלו לעבו
על־פני המקום, מבלי להתעכב בו לרגע ולסקור את העיר ואת עמק הירד
וחיים רם, אחרי שתים־עשרה השנה שעברו עליו כאן, הרגיש עדי
בהרגשה חריפה את כל גדלה ופלאיותה של הארץ אשר מסביב לירושלי
ובכל פעם כאשר יצא מהעיר כבש הרגש הזה את לבו מחדש, כבפע
הראשונה.

אנזלמוס מֵיאר תפש בידו את כובעו הרך ואשר צבע הקהוה לו.

— רוח! — קרא בהתפעלות. — שם ודאי סערה אמתית — בים המלח!
הם פנו והמשיכו את דרכם.

— אין דבר! — אמר חיים רם בהסֵבו שנית את פניו אל צד יב
המלח מטה, וזהר רך ועצוב בעיניו. — אין דבר, עוד ישתנו הימים... ש
יחזרו...

הוא השתתק ולא סִים. לא היה הצֹרך ולא היתה השעה לספר ע
התקוה, שלמענה חי ופעל ושעליה נתן בלי־חשבון את כל שנותיו וכחותי

בית־ההבראה הגרמני קרב אליהם לאִטו — בנין עצום של אבני
שקירותיו כחומת־מבצר וגגותיו הרבים נכנסו זה לתוך זה בעִגוליהם כמכסי
השריון שעל אנית־מלחמה. הבנין כֻלו היה כסמל הכח הגרמני, מחֻש
מרצון, אבן וברזל, ששכב בכבדות על ראש ההר הגבוה הזה, הר־הצופי

מען השגיח על עמק הירדן ועל עיר־הקדש. בגלל עָצמו והשתרעותו ארך נִדמָה נמוך כמעט. על חזיתו התנשא המגדל — גבוה ומגֻשם, מגֻשם ל־כך, עד שהמגדל הרוסי אשר על ראש־ההר השני, במרחק חצי קילו־ מטר, נראה לעֻמתו כרֹמח של קוזקים דק לעֻמת ארֻבּת־העשן של בית־ רשת לתותחים. חלק לא קטן מן הדרך הכבושה ומכרות־ההר שמשני בריו מֻקף היה גדרות של חוטי־ברזל — קנין הגרמנים!

— גם אלה דאגו לעצמם לארך ימים! — העיר פקיד־הבנק.

— פירַמידות! — ענה חיים רם. — מאותם הבנינים המאריכים ימים, שבעליהם מתחלפים ומחליפים זה את זה.

נגשו אל השער. עִקר הקשי היה בכניסה אל־תוך החצר. על־יד ער־הברזל הפתוח עמד איש־הצבא של המשמר, תורכי נמוך, בעל פנים טוחות ובידו רובה, הנשען בנצבו על הקרקע וכידונו זקוף ונשען כלפי ני־החלב האפורים, השטים במרום. עיניו הבריקו מבעד לסדקיהן הצרים, שצָעד צָעד אל אמצע הפתיחה:

— יַסַק! — אמר בחֻמרה.

הם קרבו אליו. חיים רם התחיל מסביר לו בתורכית, כי הגיש בקשה מל פחה זה ימים אחדים והיום עליו לקבל את התשובה; כי הבקשה ואת חשובה מאד, כי לשם זה בלבד באו הם שניהם מן העיר הֵנה.

איש־הצבא הסתכל בקצות מכנסיו של רם, שמרֹב שמוש הוציאו ל, בכתם השמֶן, כגֹדל הבישליק, שעל כנף מעילו, ב„פֶּס" שעל ראשו — הסִמן המֻבהק לשַיכותו לכלל האזרחים העותומנים — והרהר בנפשו, אין דרכם של אנשים נכבדים לעלות ברגל מן העיר עד המקום הזה. ף־על־פי שלא היתה לו כל סבה לחסום את הדרך בעדם, החליט בכל־ ת, כי מן הישר הוא להתנהג בחֻמרה עם אנשים כאלה, הבאים ברגל העיר ומדַברים תורכית וחובשים פֶס על ראשם ונראים כ„אוסמַנלי" — התנהג בחֻמרה לשם הַגברת מדת יראת־הכבוד ודרך־הארץ. ומשום כך ביד את לבו ואמר שנית:

— יַסַק!

אנזלמוס מֵיאר פסח בקצר־רוח ולסֵרוגים על רגליו.

— וויר האַבען איינע ביטטשריפט, מענש! — לא התאפק מלהתערב. —

איינע ביטטשריפט, בעגרייפען זיע עס ניכט?

הקריאה בגרמנית פרצה מפיו בלי כל כַּונה, אלא מתוך הֶרגל ס
להשתמש בלשון זו ביחסיו עם אנשים רשמיים.

איש־הצבא, שכל תשומת־לבו היתה נתונה עד כה לחיים רם, שה
גם בעל־קומה ועמד לפניו בשורה הראשונה, שלח עתה מבט חולף בצע
השני, ורוחו נפלה מעט: הלה חבש כובע ומעיל־אבק קל מצין הקהו
בגדים הגונים, כאלה שגרמנים ציויליים לובשים אותם; בידיו החזיק מ
שחור, חלק ועגֹל, עשוי עץ שחור, טוב וכבד; ונוסף על אלה דבר גרמני
כל מצב הדברים נשתנה על־ידי כך.

איש־הצבא הזדקף ותקע את רגליו בקרקע ביתר יַצִּיבוּת.

— אַלְמַני? — פנה אל רם וקרץ בעיניו אל צד פקיד־הבנק.

— אֶבֶט, אֶפֶנדים! — מהר חיים רם לענותו.

ובמדדו בעיניו את איש־הצבא הנמוך הֵיַּךְ חיוך קל בקצות שפת
והוסיף:

— דבר לו לג׳מל פחה... ואני תֻּרגמָנו... ג׳מל פחה עצמו הזמינו לב
היום.

בלבו של איש־הצבא לא תַמּו כל החששות. נצבה לפניו שאל
חדשה: למה לא אמר לו גבוה זה מלכתחלה את הדברים האלה? ל
אמר לו, כמדֻמה לו, דברים אחרים לגמרי? ואולם השני הן בכל־ז
גרמני. בזה לא פקפק אף רגע. ומוטב לו שלא להתגרות בגרמני.

הוא נסוג אחורנית, אל מקום־עמדתו הראשון, ואמר:

— בואו!

זה היה הקשי העִקרי ואף גם היחידי. איש לא עכב בעדם אח
הכנסם ואיש לא שאלם דבר. על המדרגות, שהובילו אל תוך בנין־המברא
הכביר, עמד שוב איש־צבא על משמרו. הם יראו, שמא יחזרו ויתחי
הרפתקאותיהב. אבל הלה לא זז ממקומו, ורק הראה להם בקצה כידונ
בתשובה על מבטם השואל, על דלת־הזכוכית שלפניהם. הם נכנסו
אולם מרֻוָּח וגבוה עד למאד, בעל עמודי־אבן עצומים ותקרה מעיק
במשאה. התקרה ירדה על האולם בכבדות רבה כל־כך, עד שמחק
כמעט את כל רשם גבהותה. כל האולם הזה עם אפלתו הקרירה וקירות

ירות־האבן העבים, היה מערה עמֻקה לרגל הר־סלעים. מלמעלה גלשו אל־
וך האולם מדרגות־אבן רחבות, כשהן סובבות בחצי מעגל, מדרגות
מוכות, חלָקות. במדרגות האלה עלו ובאו לאולם שני, מאולם זה יצאו
מסדרון ושוב עלו והתחילו תועים במסדרונות הארֻכים מחֻסרי תנועת־
יים, מוארים, מבריקים מרֹב נקוי. אנשי־צבא־המשמר, שעמדו פה ושם
זויות או על־יד אחת הדלתות, המצֻינות בסִפרה כבבית־מלון, הראו להם
תנועת־יד, שילכו לארך המסדרון, או יעצו להם לעלות, או לרדת. האחיות
גרמניות, שמֵיאר פנה אליהן בשאלה, הצטחקו בנעימות לרֹחב פניהן
עגֻלות וענו, כי אין הן יודעות כלום, והבעת פניהן באותה שעה הוסיפה
ורשה, כי אין הן רוצות לדעת מאומה, מה„שמוציגע באַנאַאוזען" — כך
ראו הגרמנים לתורכים בני־בריתם. לסוף שאלם אחד מגרמני־המִבראה,
ת מי מהג׳מלים מבקשים הם — את „הגדול" או את „הקטן"?

— את הגדול! — ענה חיים רם.

הוא ידע, כי גם שמו של מפקד הצבא, שחנה אז בירושלים, היה
מל פחה, ולמען הבדילו מהמושל העריץ כנוהו „ג׳מל הקטן".

הגרמני הודיע, כי ג׳מל הגדול, כמדֻמה לו, נסע העירה, ויעץ להם
הכנס לתופיק־בֵּי שלישו. ערבי אחד, לבלרו של תופיק־בֵּי, לִוה אותם
למשרדו. בדרך שאלם אף הוא, מי מהג׳מלים נחוץ להם — „אִיל כְּבִּיר
א איל זְעִיר?" מוזר היה להם לשמוע, איך מכנים בקרב מסוביהם את
שני הפחות הגדולים האלה בכנוייהם.

השליש, תופיק־בֵּי, היה נקיד־צבא צעיר ומזהיר, יפה־קומה, בעל
זם שחור ודק. הוא פתח בצרפתית, אך בראותו, כי אין שפה זו שגורה
יהם, עבר לתורכית. בפנותו אליהם הסביר להם פנים באותה אדיבות
ינה, שהיא אָפיָנית לעם התורכי, המחֻנך באכזריות קהה. בקשתם ידועה
, — אמר, — הוא בידיו מסֻרה לפחה. אולם תשובה מהוד־מעלתו לא באה
, כאשר אך תבוא לידו, ישלחנה אליהם בלי דחוי.

שוב תעו במסדרונות הרבים עד שעלה בידיהם למצא את המוצא.
יד־הבנק נשב רוח מתוך רגש של הקלה: מילא, תהא התשובה מה
והיה, אך מה שלא הצליחו להפגש עמו פנים אל פנים — אין רע.

חצר־המבראה השתרעה ברחבות ובהרוָחה ככר־שוק ריקה. הם

עברו באמצע הככר הזאת, ובלכתם הפליטו הערות בדבר סדרי התורכי
השוררים בכל תקפם במקום־מושבו של השליט הגדול, כמו בתחנ
המשטרה שבפנה הכי־נדחת של „העיר העתיקה" ממש. ההבדל הוא ו
בברק החיצוני הנהוג כאן, ותו לא. את הבלבול והערבוביה הרגילי
מלֻוה תקוה עצלה, שהדברים יתישרו באיזה אפן וילכו באיזה אפן בדר
נכונה, או שיתבלבלו עוד יותר, עד שלא תהיה כל יכֹלת לתלות במ
שהוא את האשמה. וכך מתנהלים הענינים כמנהג התורכים מאז. איש ל
ידע מרעהו: בני־אדם בלתי־ידועים יכולים לתעות כאן אפילו כל היו
ולהתבונן בכל הפנות, ואיש לא ישגיח בהם, וכל זאת – בעת מלחמ
במקום מושבו הראשי, הרשמי של השליט הצבאי העריץ... תורכיה!

לפתע נשמע מצד השער קול פקֻדה קצרה. הם הפנו את פניה
לעבר הקריאה וראו קבוצת פקידי־צבא לבושים בגדי־שרד מבריקי
שהופיעו בשער והלכו והתקרבו אליהם. אִתם היו גם פקידים אזרחיי
גם שֵיכים אחדים, עטופים באדרות כחֻלות־שחורות וליפות לבנות ע
ראשיהם. הלה, שיצא לפני כלם ושכל יתר בני־החבורה התנהלו מאחר
במרחק של שני צעדים ביראת־כבוד בולטת, ורק אחד מהם, המותצרין
הדביקהו כפעם בפעם, הַדְבֵק וּפַגֵּר ללכת — היה ג'מל פחה.

פנים של חיים רם חורו.

– ג'מל! – קרא בהתרגשות. – נסור הצדה!

במוחו עבר ברק־מחשבה, כי לא טוב לעמוד בדרכו של ג'מל פח
ובני־לויתו באמצע החצר, ולא כאן המקום לדרוש ממנו תשובה. מוט
שימתינו מן הצד, עד שיעבור הוא ואנשיו, ואז יכנסו אחריהם. הם פ
בחפזון שמאלה. פקיד־הבנק הקדים את חברו. בהלת־פחד בלתי־רגיל
תקפה את נפשו. הכל היה לתֹהו. מחשבה אחת השליטה את עצמה על רוח
מֻכרח הוא להעָלם מעיני ג'מל! בקרבת המקום ראה אוטומוביל־משא גבו
ועטוף כֻּלו בד־של־מפרש. הוא מהר ובא מאחורי העגלה ושם עמד דומ

חיים רם לא נחפז במדה כזאת. ולו גם חפץ להתחמק – אִחר כב
את המועד. המושל השגיח בו, ולפתע נולד בלבו הרצון לחקור ולדע
מי הוא זה הבחור הגבוה, בעל הרגלים הארֻכות, אשר רצה, כפי הנרא
להשתמט מהפגישה עמו.

— גָל! — הגיעה לאזני חיים רם קריאה של צורי.
הוא עמד תחתיו. כחץ מקשת רץ אליו פקיד־צבא מבני־לויתו של
מל, ומתוך ריצה הניף בידיו במרץ ובתנופות, שפֵּרושן היה „חזור!"
אחרי הפקיד נשמע עוד הפעם קול הפחה:
— גָל בּורְיַא, בַּאשִׁיבוּזוּק!
חיים רם נִתּק את רגליו, שמשקלן גדל פתאם, מעל הקרקע וקרב
ל הפחה רב־הכֹּח בצעדים רחבים ומְחֻלטים ועמד לפניו זקוף ובלי־
ועה. מאחרי השליט עמדו כל בני־לויתו קפואים. איש לא ההין לזוז
מקומו, להניע רגלו או להשיב את רוחו בנשימה ברורה יותר מדי.
— מי אתה? — שאל הפחה בחריפות.
חיים רם שתק. פניו חורו מאד.
— האינך מבין תורכית? — צעק ג'מל בגסות, כאלו רצה לאמר:
אינך מבין שפת בני־אדם?
— מבין אנֹכי... אפנדים! — ענה חיים רם בהתאמצות.
בְּקרוב־מקום יותר מכֹּל לצד ג'מל עמד כמקדם המותצריף. הוא
נח את צוארו, ופניו העדינים, הנתונים במסגרת של זקן שחור ויפה,
ו עתה חִורות לא פחות מאשר פניו של רם. פתאם נפגשו עיני שני
אנשים האלה, ורם ראה וידע, כי הלה ירא מפני הדברים שהוא, רם,
ניד להגיד בעוד רגע — פן יכניס גם אותו אל הענין! פניו הנדהמים של
ישל־העיר עודדו מיד את רוחו של רם. „איזה פחדן הוא המותצריף!"
בר במוחו. הוא כעכע מעט לשם שִׁפּור גרונו והתחיל מדבר בקול אמיץ,
לי רעדה כמעט:
— אפנדים! אני וחברי הגשנו אליך לפני שלשה ימים בקשה...
יבר זה, שחפץ אתה לגרשנו מארץ אבותינו...
— יודע אני! — הפסיק ג'מל פחה את דבריו בקול גס, כמקדם. —
נה הנך אחד מהשנים?... קראתי את הבקשה... רוצים אתם דוקא להשאר
ארץ? מכיר אני אתכם... יודע אני כַּונותיכם! רצונכם להקים כאן מדינה
שלכם, שתִּבָּדל מתורכיה...
— סְטַחְפַר אַלַּה (ישמרני האל)! — קרא חיים רם בקול של מחאה.
ג'מל פחה לא שם אליו את לבו כלל. קולו הלך ורם. בחצר כֻּלה

שררה דומית־מות. פני בני־האדם שבפנות הרחוקות היו כאבן, ועל־י
אבני החומות עבר לחש מתוך התענינות. היה רשם, כאלו הולכת כן
ונפתרת שאלה של תליה חדשה.

— הצענו לפניכם את ארם־נהרים, נתנו מקום למושבותיכם באנטולי,
אך אתם רוצים דוקא פה, מפני שמזמתכם היא מלוכה משלכם... ואו,
כל עמלכם לשוא. לשם כך הנני אני פה. אני אוציא ממוחותיכם את
מזמותיכם... ואתם שניכם — אתם תסעו! מחר תסעו! היום אצוה לשלחכב
ולא תשובו עוד לעולם!

— אפנדים! — אמר חיים רם בקול חזק — אם אתה תשלחנו, נאלצ
אנו ללכת על־כרחנו... מחר נסע, אמרת... אך זאת אגיד לך: אנחנו נשוב.
נעשה כל מה שביכלתנו בכדי לשוב...

חרונו של ג׳מל סר ממנו פתאם.

— הנני מבטיחך, — אמר בקול לעג, — כי לא תחזור עוד לעו
לפלשתינה, לא אתה ולא חברך... הדאגה הזאת על י היא... לך!

כאשר יצא חיים רם מחצר־המבראה, היה הכל מסביבו כמו מסתו
ונתון בערפל. הוא עלה על הכביש ופנה העירה, ובדרכו השתומם: האמ
חפשי הוא ללכת למקום שהוא חפץ? איך היה הדבר, שלא נתנוהו לבית־הכל
הוא לא השגיח בצעוד מאיר על־ידו, עד ששמע את קולו מת
שאלה:

— למה קרא לך בשיבוזוק?

רם התחיל צוחק:

— בשיבוזוק פרושו בתורכית — אדם פרטי, שאינו שיך לצב
ותו לא! חשבת ודאי, כי פרושו — רוצח? כך חושבים כל בני אירופה
הה־חה־חה!...

ואחרי ששמע פקיד־הבנק מפי חיים רם את תכן השיחה, שהיה
בינו ובין אחמד ג׳מל פחה, העיר גם את הערתו:

— ובכל־זאת, בחסד... באמת בחסד!... וטוב שעלה ככה... סוף־ס
טוב מזה לא יכול היה הדבר להגמר!

חיים רם משך בכתפיו ולא ענהו דבר.

י

בערב ההוא נכנס ברנצ׳וק כמנהגו אל מֵיאֶר, ושניהם ישבו עד שעה מאֻחרת בלילה ובִלו זמנם בחברתו של בקבוק קוניַק. מֵיאר ספר על הטיול, שטיֵל עם רם אל בית־המבראה הגרמני. בשימו בֶרך אחת על הכסא, עמד נרגש ודבר בקול רם והניע בשתי ידיו מתוך סערת־רוח, כשוֹתה ומתחרה בחבריו ומתאמץ לעבור אותם. ברנצ׳וק ישב על הדרגש השחור, ומכֻסה בד כפור, כשרגליו תחתיו ובפיו סיגָריה, והקשיב בלי־אֹמר לספורו של פקיד־הבנק.

ומכונת־הטֵה גם היא עמדה על החלון כרגיל, עמוד ורתות. המנורה בעלת הצִפוי הלבן האירה באור חִוֵּר את מטת־הברזל הצרה, המכֻסה שמיכת־צמר והצבועה רצועות שחֻמות וצהֻבות; את הפִּתוחים הכהים, התלויים בקירות; את שלחן־הכתיבה הטעון המון ספרים; את חצי ככר־הלחם ושתי הכוסות של טה. שקט שרר בבית ובחוץ. זמזום המכונה לא הפריע בעד השקט.

לבסוף זע ברנצ׳וק על דרגשו ואמר מתוך מחשבות בקול דבור ממֻשך:

— מעַנין מאד ג׳מל פחה זה... אפשר מאד, כי האנשים העומדים עתה בראש תורכיה אינם מבקשים את הנאתם הפרטית בלבד, כי־אם אוהבי־מולדת נאמנים ואמתיים הם, אנשים שנתמסרו בכל לבבם ונפשם לרעיונם על החזקת הממלכה הגדולה בשלמותה ועל החזקת מעמדו העתיק, השולט, של העם התורכי בקרב גבולותיה. אכן אין אלה אנשי־מדינה והטפוס בעל־הביתי, הרגיל באירופה. משַחקים הנם, ומִשְחקם — „וַא־בַּנק!" אנוֶר, למשל — השתלשלות חייו מזכירים מעשיה מימי־קדם. כל הערבוביה הזאת של כשרונות, של גבורה אישית ושל הצלחה בלתי־פוסקת בכל אשר פנה! פלא, כי דוקא לפני מפלתה — כי מאמין אנכי, שבמלחמה הזאת פול תפול תורכיה ולא תוסיף קום — ואחרי דורות של אנשי־אפס פוליטיים, זכתה הממלכה הזאת למנהיגים מֻכשרים כל־כך ואמיצים כאֶנוֶר, טַלַעַת,

ג׳מל וגאון פיננסי כדֶ׳ויד־גֶ׳י, מִפַּת השבתאים. כך קמו לה לקרת־חדש
הגוססת בניו של פּרקא... אך אין זה מן היקר ביותר בתולדות העמים
ההתאמציות האחרונות!... אֶפִּיָנִי הוא חם דבורו של ג׳מל. או אולי היה גב
בזה חשבון: רצה הלה להראות, עד כמה הוא מתנגד לשאיפות היהודים
הפוליטיקה שלו הלא היא — לדכא מצד אחד ביד־ברזל את התנועה הערבי
הלאֻמית, ומן הצד השני — לשַחק במשחק של ידידות תורכית־ערבי
ולשלוח את השעיר הציוני לעזאזל לשם הידידות הרשמית הזאת. אן
העובדה, שנתן לרם ללכת בלי... בלי עניבה על צוארו... כך, בעלמא
הנה שוחחנו — ולֶך־לְךָ לשלום!... כלומר, מה שחרון־אפו לא הביא אות
לידי נקמה קטנונית — זהו דבר מפליא!... סוף־סוף אין אנחנו מכירים אות
כלל — את האיש ג׳מל...

— אבל אני שואל שאלה אחרת, — תבע פקיד־הבנק, — מדוע הלך רם
ולא גבעוני?

ברנצ׳וק הדליק סיגריה שניה והתחיל מהרהר — מדוע הלך רם ולא
גבעוני אל המושל העריץ?

— גם את פיו שאלתי — כסבור אתה, שלא? — לא יכל מְאֹד להֵרָגע.

— ומה ענה לך? — נשא אליו גדליה ברנצ׳וק את עיניו בנצנוץ מתוך
ענין.

— כי אחד הלא צריך ללכת...

— כך... כך... אפִיָנִי לגבי רם... חיים רם — כך טבעו: „הלא אח
צריך ללכת!"... טוב מזה לא תמצא להגיד. אדם הנהו... גבעוני עולה על
בהרבה דברים: נואם נאומים טובים ממנו, מצטַין בחריפות תפיסתו, ולעתי
קרובות — בתקיפות דעתו, אבל שלמותו של רם — שלמות זו המלאה, השקט
הבטוחה בעַצמה של האדם, אשר דרכו לפניו והוא הולך בה מבלי נטו
הצדה — זו חסֵרה לגבעוני. תקיף הוא, אך לא הגיע עד תכלית התקיפות
בעֹמק לבו מקננים ספקות; עסקן הוא, אדם צבורי, אך לא בהחלט — בלב
אינו אלא אינדיוִידואליסט, המתגעגע לחיים מֻבדלים משלו; ואינדיוידואליס
גמור ודאי שאיננו — הדחיפה לעסקנות חזָקה בו יותר מדי. קנאי הוא
נוטה לנזירות וגם להקרבת עצמו, אך לא בשלמות. יש בזה משבר ואנס
יש בזה נגוד לטבעו האֶגואיסטי ולאינדיוידואליזמוס הטבעי לו, ולכן אי

וא מגיע עד הסוף גם בזה — כי בפני הסוף תוקפת אותו החֻלשה והוא
רתע לאחור; אֶגואיסט הוא, הרודף אחרי הגדֻלה וההשפעה, המכניע את
אמצעים למטרה, אך בלבו נוקרות תולעים, ההזדמנֻיות להקריב את עצמו,
ודחן מעליו והלכו ממנו, מרגיזות מנוחת־נפשו; ולכן אין הוא רודף אחר
גדֻלה וההשפעה עד הסוף ואיננו אגואיסט בהחלט... כלי־משחק לסעָרות
וא... הרוחות נושבות מקצוות שונים... הסירה נוטה אנה ואנה... וחיים רם —
רכו תמיד אותה הדרך. אחת ויחידה היא לו בכל עת ובכל שעה. ותכונה
חת בלתי־שכיחה לו: כל מה שהוא עושה מֻבטח הוא, כי הדבר הזה
ריך להֵעשות, ומכיון שצריך להֵעשות, הולך הוא ועושה. אין הוא קנאי —
משבר וההתגברות זרים לו גם יחד. אין הוא מכריח את עצמו לתת את
חו ואת עמלו לשאיפות נשגבות או למעשים טובים, למען הביא ברכה
בני־האדם אחיו — עושה הוא מה שעושה מתוך צֹרך טבעי, יען שחייו
לו אינם מֻבדלים בעצם מחיי הכלל. כשיש צֹרך במסירות־נפש, הולך
וא ומוסר את נפשו, מפני ש„אחד הלא מֻכרח ללכת!" ובעת שהוא סובל
ן התוצאות, אין הוא מנסה לפתות את עצמו, כי איננו סובל, כי־אם
רַכז את אֻמצו וכֹח־סבלו ומוסיף לעשות מה שעשה עד כֹּה — הדבר הנחוץ
החשוב — הדבר, שמאמין הוא בו, כי צריך שיֵעָשה.

— היום קרה לי מקרה מוזר — אמר אנזלמוס מֵיאר פתאם, כשפניו
ביעים רגש של מבוכה. — שם, במבראה... כמעשה שקרה בפטרוס השליח
בישו בלילה האחרון, שבו דבר פטרוס על מסירותו וישו ענהו ואמר, כי
וד באותו לילה יבגוד בו שלש פעמים... בלכתנו לשם הסתכלתי בו, ברַם,
ראיתי בעיניו את כל מה שאמרת זה־עתה, והייתי מֻשפע כל־כך מכל זה —
ינך יכול לתאר לך!... אמרתי בלבי, לא אעזבנו לבדו ומה שיהיה עמו
היה גם עמדי!... ואחרי שפגשנו לפתע, באמצע החצר, את ג'מל פחה עם
ל הפַּחות והאפנדים ופקידי־הצבא בני־לויתו... וכלם הלכו לקראתנו...
כאן צריך היה לקרות דבר־מה — ברחתי... פשוט בתכלית הפשטות —
זבתיו לנפשו וברחתי... איני יודע בעצמי, איך היה הדבר... כששבה אלי
וחי, ראיתי את עצמי עומד ומסתתר מאחורי אוטומוביל של משא. ואותו
בדו — שם... ורק קריאה של תרנגול חסרה באותו רגע! — התאמץ מֵיאר לחַיך.

— אכן, גם זה מעַנין — הפליט ברנצ'וק בכונה לא־ברורה.

ובלבו חשב: „מענין הדבר, שהוא מספר על עצמו את אשר אחרין רגילים להסתיר, ומענין, שאחרים מספרים לו בעצמם את אשר הם מסתירין מזולתו, ואיך מדַבר הוא עליהם, ואיך מדברים הם עליו — שלשלת סבוכה ומסֻבכת היא זו... פעֻלה הדדית עוברת וחוזרת ועוברת... מטבע הדבר אין לשנותו בכַונה, ואין לחקותו!..."

יא

חיים רם וגבעוני נסעו. ראש־המשטרה, שֻקר אפנדי, עשה למענם כל מה שהיה ביכלתו; נתן להם את האפשרות להתמהמה בירושלים יומַים ועוד יום. אך לבסוף אמר להם בהחלט: „היום מֻכרחים אתם לצאת לדרככם! ג׳מל פחה נזכר בכם אמש. אמרתי לו, כי כבר שלחתיכם".

נדמה היה, כי העיר הולכת ומתרוקנת. עם צאתם של אלה התגבר רגש העזובה בלב הנשארים. ברנצ׳וק כשהוא לעצמו לא השגיח בזה ביותר — בזמן האחרון היה נפגש אך לעתים רחוקות עם מי שהיו חבריו במערכת „הדרך". ונוסף על זה ידע אל־נכון, כי לולא היו מגרשים אותם, היה סופם כאן מר מאד — אנשי הממשלה הביטו עליהם זה כבר בעין רעה. את רגש ההתיתמות, שתקף את בני החוג, הבין ברנצ׳וק רק אחרי שנזדמן פעם ברחוב עם ה׳ אִירִיס, מנהל־החשבונות, והלה העיר בלשון של מרירות.

— הֵכינו את הדַיסה ובעצמם ברחו!...

ברנצ׳וק הניע בכתפיו.

— יודע אנכי, כי לא מרצונם הטוב נסעו... ואולי היה גם רצון מעט? מה? — זגוגיות־משקפיו הכהות של מנהל־החשבונות, הנתונות במסגרת זהב, התנוצצו נצנוץ ארסי. — לא! התַלֹתי, כמובן... מילא, גבעוני — לא אִכפת לי... בין כה וכה מה נתן לי? אבל, רם.. הלא אין למי לפנות עוד, אין ממי לבקש עצה. חי נפשי, אין! ממנו, אולי? — סִיֵם בלעג בהתכַונו אל ברנצ׳וק.

במה היה הוא, חיים רם, עוזר להם — לאיריס זה, ולאיריסים

אחרים – אִלו לא נסעו? ובכל־זאת, עצם ההכרה, כי ישנו אדם אחד, שלבו פתוח לסבל אחיו, אדם המוכן לרוץ ולהשתדל בעד פלוני ובעד אלמוני – אם יועיל ואם לאו – עצם הכרה זאת נִחמה ואִמצה את רוחם של כל אלה העזובים והקרועים מן העולם.

אך כל זה היה טפל. בכל אֹפן לא היה לגבי דידיה עֵרך רב לדָבר, אם שני עורכי־העתון האלה יושבים בירושלים או בניו־יורק. עֵרך נתן רק לזה, שכתיבתו הגיעה סוף־סוף לנקֻדת־מות. אש הכעס כבתה, עקשנותו קהתה ונתפוררה פרורים בהתאמצותו היום־יומית לעבוד על־כרחו, ורגש של תעוב ויאוש, של משא קפוא מקֹר, בלי תקוה להשתחרר ממנו, קִנן בלבו. אז קמה השאלה: במה המניעה? האם בזה בלבד, שאינו יכול להתקדם בכתיבתו? או אינו יכול להתקדם, משום שתפוס הוא בזה, שכתב עד כה?

על שאלה זו לא הֵעֵז להשיב אותה התשובה, שידע, כי נאלץ יהיה להשיב עליה. תחת זאת קרא את רומָני קוֹנַן־דויל, המיֻעדים למשרתות משכילות, והמעשיות האנקדוטיות של רדיַרד קיפלינג מחיי־הפיקניק האנגליים בהֹדו. ובהעלותו על דעתו את עבודתו שלו, שנפסקה פתאם ובאמצע, זכר תמיד, שעמד בחצי המשפט אחרי המלה „אבל". על ה„אבל" הזה נסתם הגולל. זה היה פרי התאמצותו האחרונה. אחרי ה„אבל" לא נשאר בו רוח להוסיף אפילו מלה אחת.

הימים עברו כתקונם.

את הערָבים בִּלה על־פי־רֹב בחדרו של מֵיאר. עתה, אחרי שחיים משלו לא היו לו עוד, – אותם החיים התובעים התבודדות ודוחפים באותה שעה אל חיי־החוץ, אל מעצמו והלאה, ולא ידע עוד גם מה לעשות בגופו המשֻחרר – היו הערבים האלה בבית מֵיאר כעין ברכת־הגורל בעיניו. שניהם ישבו ושתו טה עם קוניק ושוחחו על כל מה שעלה על לשונם – והשעות המאֻחרות שמסביב לחצות־הלילה עברו עליהם אחת אחת.

ביום, בשבתו בחדרו, היה ברנצ'וק נזכר לפעמים ביוליה ואותו טיול־הלילה מאחרי „בתי־הבוכרים", בפגישתו אִתה ברחוב ובבקורו בביתה. הוא ראה אותה, כשהיא מסתובבת בחדרה האפל, בעל הוילונים הכבדים, המשֻלשלים עד הקרקע – ילדה קטנה ורכה, שכתפותיה צרות ופניה לבנים

וצנומים וסנטרה דק ומחֻדד כחרטומו של פינצ׳ר, כלבלב הגבירות, ואול
עיניה היו גדולות ושחורות כשחור־הקטיפה, כאחוזות שֵׁנה, ואולי מסתירו
דבר־מה תחת מסוה השֵׁנה, והן עוררו בו רגש חריף של סקרנות, תשוק
לתפוס את מבטן בעת הֶפקחן.

הלילה היה שוב מעלה אותה על דעתו. אז היה נִתק מכבלי דמיונ
הבלתי־בריא, הפרוע מילדותו, האכול זה כבר, דמיון של איש־מוח שבֵּ
והולך בטל, שקרקע אין לו תחת רגליו ואף מעצור פנימי לרוחו אין, אד
שראה הכל, טעם מכֹּל ובחל בכֹּל, ונוסף על זה אדם ההולך לישון בליל
בלי הכאב הבא מעמל היום בגבו ובידיו ושגופו בשכבו רחוק מעיפות כנ
שהיה רחוק ממנה בקומו בבֹקר וכמו שיהיה רחוק ממנה בקומו למחרו
מוחו הריק והמחֻמם מרֹב טֵה וקוניַק היה מתמלא אז תמונות וציורי דברי
מכֹעָרים, מגֻרים, רוויי־תאוה, טבולים בחשך של אֻרוה סגורה, ספוגי רי
של תבן רענן, בלול בריחות של זבל־הבהמה — עד שראשו הלך עלי
סחרחר ולבו דפק בחפזון דפיקות מהירות ובלתי־נכונות. עיף מגרוי־העצבינ
מחֹסר מטרה ומוצָא, ראה את עצמו עוד הפעם, כשהוא מטַיל עם יולי
בערב מחוץ לעיר, ואמר אל לבו בקרירות ובחֹסר־ענין, כי „לא קש
הדבר... לוּ רצה, היה יכול בנקל...״ בזה היה בטוח. היה לו רשם, כאל
הכיר אותה כבר עד תוכה — לכל־הפחות מצד זה שבאָפיה ודאי הכיר אותו
ואולם רגש העיפות, שתקף אותו, שלל ממנו כל חשק וכל תשוקה. וא
היה פונה אל נפשו בשאלה, אם כדאי להתעסק בעסק זה? וברור היה ל
כי לא כדאי — למה לו כל זאת?

ואז היו צפות ועולות בזכרונו אהבותיו הראשונות, אהבות הנֹעו
אלה שעשו את דרכן למישרים על־פני כל החשבונות והשאלות, שנקרו א
מוחו בכל עת ועת, ובהשוותו אותן למשחקיו הקטנים התאותָניים ודלי
התֹכן של היום, קנא בעצמו, בברנצ׳וק הקודֵם, ובאותה שעה הביט על
בלעג של בוז — על אותו ה„אני״ שלו, שפשָׁטו מעליו זה־כבר והשליכו
לצדי הדרך ולא ישוב אליו עוד לעולם.

ופעם, בבואו אל מֵיאר, לא התאפק ושאל על יוליה — מה שלומו
ולמה אין הולכים שוב לטַיל? הערבים כל־כך בהירים וחמים — עון הו
שלא לטַיל בהם!

פקיד־הבנק ענה בקול שריקה:

– עתה הקיצות?... עוד בשבוע שעבר נסעו היא ואִמה לטבריה, חמי־טבריה. הרֶבמטיזמוס תקף אותה, את הזקֵנה.

– „לא רקדתי אפוא עם הדֹּב!” – הפליט ברנצ׳וק באדישות.

יב

עתה היה מרבה לשבת בביתו. אותו דבר, שהיה מגרשהו החוצה – צירתו, המתה ולא מתה, המתאמצת לקום לתחיה ואינה קמה – בטל סוף־סוף בשבילו וכאלו עבר מן העולם. בתוך אותו החלל הריק, שהקיפהו אחרי זה, לא אִכפת לו עוד, היכן ימָצא. ומפני שלא אִכפת לו, ישב כל הימים בבית.

בין תנומה לתנומה, בין ספר לספר, הלכה והתהפכה בראשו אותה השאלה עצמה במתינות של אדישות: למה לו כל זה? מי מכריח אותו לשבת ככה ולהביט על הימים הריקים, הנסחבים זה אחר זה, הנבלעים בעָבר והולכים וטובעים ב„אַין” ואינם מביאים אִתם ספוק העבודה העשויה וברכת העיפות שבעבודה, ועל הלילות הריקים, המביאים לו את המנוחה הבלתי־נחוצה? הכדאי הוא כל אותו עסק כֻּלו?

„להיות או לחדל?” – הוא חִיֵּך בזכרו, א י ך עמדה לפניו השאלה הזאת לפני חמש־עשרה שנה. אז התיחס אליה ברצינות גמורה, כמו לעוד הרבה שאלות, כי הרי פרח־הרצינות פורח על מדרגות ההתפתחות הנמוכות ביותר. מי ידמה ומי ישוה לו, למשל, לחמור, והיכן תמצא הבעת־פנים רצינית כזו, מבט עינים מלא רצינות כמבטו של זה? גם לילד רצינות יתרה, גם לפתי, גם למחוקק החֻקים, המתוה דרך לאנושיות. ואולם המוח החריף ביותר, שהתחלחל פעם בגלגלת אדם – הֶינריך הֵינה – זה לא היה רציני... לפני חמש־עשרה שנה בקש הוא, גדליה ברנצ׳וק, מענה הגיוני על השאלה ההגיונית: למה הוא מתהלך עלי אדמות? ונדמה היה לו אז, כי אם לא ימצא את המענה ההגיוני, אינו צריך עוד לחיות. יתר על כן אין לו רשות להוסיף ולחיות – זה היה לו כעִין „שאלה של כבוד”. אך

הרצון לחיות גָבר בו. והמחשבה, זו הזונה הערְמה, העומדת נכונה לש
את האינסטינקט העִוֵר, מצאה בכל יום פלפול חדש מחַכם להחלץ בעזר
מן המצר. הימים עברו, החריפות קהתה, „שאלת הכבוד" הזאת הל
למקום שם הלכו כל יתר „שאלות הכבוד" — לבית־קבול לנושנות, שאוי
טבול באפלה, אפלת עלית־גג, נסוכת רצינות ישנה־נושנת. ולאט לאט הג
אף הוא לאותה התשובה העתיקה, שהֵינה נתָנה בצורת שאלה:

Also fragen wir beständig,
Bis man uns mit einer Handvoll
Erde endlich stopft die Mäuler —
Aber ist das eine Antwort?

„להיות או לחדל?" — תבוא שעתו ויסתמו את פיו ברגבי אדמה — ע
שנה, פחות שנה — אין למהר...

ועל־כן אין שאלת הנסיך מדַניה עומדת לפניו כְלל. לפניו עומד
שאלה פחותה ודלה, שאינה מענינת שום איש: מה לו לעשות בנפשו הז
אולי לנסוע בכל־זאת לאמריקה? לנסוע או לא לנסוע? אכן, אין זו שאל
הַמְלֶט — שאלת מנהל־החשבונות צְפרוביץ היא.

ברנצ'וק צחק אל נפשו. צְפרוֹביץ! אפשר היה לכתוב ספר שלם ע
התאבקותו שלו עם עצמו בלי סוף, בלי תקוה, בלי מוצא — „לנסוע או ל
לנסוע?"... לולא היה בא השד ותפשו בצוארונו ומוציאו מזה על־כרחו, הי
מסתובב עדַין כאן כצל של מי שהיה מנהל־החשבונות של מערכת „הדרך
והיה שואל את כל איש ואיש אותה שאלה עצמה: „האסע אם לא אסע
מענין היה לדעת, אם הגיע כבר אותו צְפרוביץ לאמריקה, ואיך מרגי
הוא עצמו שם?

וזו, מי שהיתה ארוסתו, מַניה אֶפֶּלבּוֹים? זה זמן רב שלא ראה אות
בראשית המבוכה של ההתעתמנות, בשעה שהבריחה הכללית מ
הארץ, שהיתה דומה לבריחת עכברים מאניה טובעת, עוררה בו רצו
ותקוה להשאר לבדו בכאן — האם לא התרחשה אז בלבו כל מחשבה ע
נסיעה? אכן, גם בו זע רעיון דל, צדדי, בלתי־בטוח. אז עמד באמצ
החלק הראשון, ופחד להפסיק. למרות כל חיתה עוד בנפשו תקוה קלה, כ
אחרי שיגמור את ספרו ימצא עוד הזדמנות להחלץ מכאן, ואז יהיה טע

נסיעתו — וגם תֹּכֶן! העִקר: לגמור, לגמור פֹּה, במקום זה — כי מי יודע, ם יהיו לו במקום אחר תנאים נוחים כל־כך לעבודתו?

ועתה, אחרי שאין עוד כל תקוה לגמור — היסע אם לא יסע? אך מה ועיל לו הנסיעה? לא כלום!... וקשי היציאה לאלה שהתעתמנו הולך וגדול די פעם בפעם. הממשלה מתחילה להבין, מי הם אלה היהודים ה„רוסיים", „רומניים" וכו', הבאים להרָשם תמיד מחדש. לַתּורכי מוח הגיוני. „רוסיים תם" — הוא אומר — רוצים אתם לנסוע? טוב מאד! אבל איפה הייתם עד ה? הלא קצבנו זמן ליציאתכם ורק למתעַתמנים נִתנה הרשות להשאר חרי עבור הזמן הקצוב הזה. האין גם אתם מאלה? צריך לבדוק!"

והוא מתחיל בודק. השגחת המשטרה בנמל נעשית מיום ליום חמורה יתר. האניות באות לעתים יותר רחוקות, ויש סברה, כי תחדלנה כליל בוא. אם לנסוע — עליו לנסוע מיד. השעה אינה נותנת מקום לכל דִחויים!
ך, אבל — למה?

ואולי כדאי להשאר עוד זמן־מה? אולי יש עוד, בכל־זאת, לחכות עט?...

והוא הוסיף לשבת ולחכות.

פעם בערב פגש במַניה אֶפלבוים. מאז הכירה היתה זו תמיד ממלאה פשו אי־שקט, מושכת ודוחה את לבו כאחד ומגרה את עצביו בַּנִּגוד המוזר בין מראהָ הנאה ותלבשתה ההולמת אותה ובין תנועותיה הנחפזות, מלאות קֹצר־רוח אגב איזו החלטה, שהָחלטה לפני רגע. היא עבדה עדַין אותו בית־חולים. ברנצ'וק נלוה אליה והלך והקשיב לאשר ספרה לו על ית־החולים ואנשיו ועל היחסים שביניהם ובינה. היא דברה בקול רם, ובלי שום לב לעוברים ושבים, הלוך ודַבּר על מה שהעסיק את מוחה משך היום, כשהיא שקועה בזה עד אפס מקום לכל העומד מחוץ לו.

במשך עשרת הרגעים, שנמשכה דרכם עד שהגיעו אל בית־החולים, ודע לברנצ'וק, כי הד"ר שנידרוביץ' רופא טוב הוא, זריז בעבודה, והעִקר: אינו מתעצל לקום באמצע הלילה למען העיף עין על החולים המסֻכּנים. ך בעצם הדבר אין הוא אלא אֶגואיסט צר־לבב, אדם המבקש את טובתו לבד, וקמצן הוא המוכן להמית עצמו על פרוטה. אה! יודעת היא אותו יטב! כפעם בפעם דין ודברים להם עמו על המשכֹּרת. היום הוא משלם

במג׳ידיות, מחר במֶטַליקים, במטבע היותר ירודה בשוק. וכך הוא גוז
תמיד גְרָשים אחדים ממשכֻרתם. סוחר מצֻין! ואמנם, מי הוא? צִפּרוֹביץ ספו
לה – בני עיר אחת הם שניהם – כי שוליא־דסנדלר היה, אָמן בגזירת־נעליב
טרם החֵלו ללמוד חכמת־הרפואה.

– והאם באמת אוהב הוא כסף? – שאל ברנצ׳וק בתמימות.

מַניה השיבה מתוך צחוק של לעג:

– הוא – וכסף! מה הוא סח? שונא הוא אותו, את הכסף, כחזיו
ממש – כִשְנֹא גוי רעֵב נתח חזיר מטֻגן!

– למה אפוא לא ישא אשה עשירה?

– יתן לי מנוחה, בבקשה! – אמרה בכעס. – אם ברצונו להרויו
מצות של שדכנות, יפנה ישר אליו! אבל יכול הוא להאמין לי – הוא
בעצמו ידאג לעתידו!

דְבוֹרה הקולני עם צריחתה הוולגרית ומבטי העוברים, שהיו
משכָתם אליה שלא מדעת, הרגיזו אותו במקצת. אך מיד אמר אל לבו
כי יש בזה גם מעלה העולה על החסרון: בעלי קול רם אנשים ישרים
הם, נשמות כשרות וטהורות, אשר אין להן דבר שנחוץ להסתירו מעי
השמש; ובעלי קול לוחש, אלה המפסיקים את שיחתם בהתקרב אליהם
אדם, העובר לפי תֻמו – אנשי ערמה הם, מעֻקמי־מות, בעלי כַונות ופניות
או בעלי חששות, החושדים תמיד את הכֹל בכֹל – כמוהו.

– יִכָנס! – הציעה לו בהגיעם אל השער.

מהחצר באו אל תוך מסדרון ארֹך, אפל, מוּאר בעששית קטנה אחר
בלבד, אשר בו נזדמנו להם משרתים לבושים חלָטים כחָלים ומבַשלות
חבושות שביסים לבנים. בקָצה השני של המסדרון הובילו מדרגות רחבות
אל הקומה העליונה, מקום שם נמצא חדרה של מַניה. בחדר עמדו שתי
מטות־ברזל צרות, שלחן קטן מכֻסה מפה לבנה, שני כסאות וקוֹלָב מלא
בגדים, מעֻטף סדין גדול – במקום ארון־בגדים. מראה הקולב המעֻטף הזה
היה כמראה גוף משֻנה הסַר־ראש, עבה וכפוש, שתְלוהו על הקיר. סדינים
לבנים כסו את המטות. הכל הבהיק בטהרו ולָבנו, בלֹבן של כביסה יום־
יומית, לֹבן המיֻחד לבית־חולים.

— היא אינה לבדה כאן – העיר ברנצ׳וק, בהביטו אל שתי המטות –
עוד עמה?

— צפורה בלומנטל. הוא מכיר אותה, הלא?

— כן, ואיֶה כעת?

— הלכה, כנראה, אל חתנה.

— אה, חתן יש לה?... כך...

— הוא נאנח.

– מה האנחה המרה הזאת?

— מה? – חזר בקול עצוב, – לו הייתי גם אני חתן!

ברנצ׳וק הכיר זה־כבר, כי דרך לשונו תלויה באיש־שיחו: מתחלף זה–
תנית גם זו. אין הוא בוחר בה בכַונה תחלה – מאליה היא חוזרת בכל
שהוא פוגש שוב במי שגרם לה בפעם הראשונה. דומה הדבר לחלום־
ה, שנפסק באמצע – אך נרדם האדם שנית והנה חזר אליו אותו החלום.
ר, למשל, משפיע עליו כְשוּת – הוא מוציא את מוחו ממצב האפַּתיה,
: הוא שרוי לעתים קרובות כל־כך, ומעורר בו תשוקה פתאומית לרקודים
ים ומשֻנים. וההשפעה הזאת הדדית היא. יחסים מעין אלה היו גם
ר ובין סולודוכין – מי שהיה אחד מעורכי „הדרך" ויצא את הארץ יחד
צפּרוביץ – אלא שכֹּחו של המעורר ההוא היה יותר חריף: ראש היה ולא
ית. וצפּרוביץ? – זה הצטַין באי־יכלתו לקבל החלטה ולהחזיק בה לפחות
ימים רצופים, ואי־יכֹלת זו עוררה בו, בברנצ׳וק, חשק בלתי־פוסק
חק בו. ומַניה זו – גם עמה לשון מיֻחדת לו, החוזרת ובאה בכל עת
שו עמה – לשון לעג קל ורמיזות עוקצות, המביאות אחריהן במהירות
ליאה את תשובותיה המגֻרות, המסֻמָרות.

העששית הקטנה, המכֻסה צפוי־תכלת, האירה את החדר באור רך
ורפל. מהמסדרון נשמעו מדי פעם בפעם צעדים קהים, מחֻסרי צלצול–
יכות רגלים נעולות קרָקים. מַניה התחילה לספר מחדש. ברנצ׳וק לא
ויף להפסיקה בהערותיו. הוא ישב דומם. היא עברה לאט ובהסח־הדעת
ין מתוך זכרונות, עצוב והרישי. זה לה יותר מחצי שנה, שלא קבלה
מכתב מבית אביה ואף לא מאחיה, היושב בפריז. מי יודע, מה קרה
אומרים, כי בצרפת הכריחו את כל נתיני רוסיה להתנדב למלחמה.

הוא איננו צעיר – למעלה מארבעים. אפשר שההכרח אינו חל על הארבעים? רוקח הוא. היא לא ראתה אותו מיום עזבו את הבית, צאתו את קַליש עירם. היא למדה אז במחלקה השלישית של הגמנסיה

מַניה האריכה לדבר באחיה, עד כמה צולח הוא וּמְכשר ובעל טוב. וברנצ'וק לִוה את דבריה בהרהורים על חייה – מה עניים הם ודלים, כשמחשבותיה נתונות במדה גדולה כל־כך לאחיה הרוקח, ראתה אותו זה תשע שנים!

הוא הקריב את כסאו אל כסאה, עד שבִּרכּוֹ נגעה כבמקרה בבִרכּו תקפה עליו תשוקה תאותנית לראות ולדעת, מה יהיה, אם יניח את על בִּרכּהּ – איך תתיחס לכך? אבל הוא לא הֵעֵז – מצדה לא באה תשובה, כל רמז של הזמנה, ולא נשאר לו אלא להאחז בטבעת אצבעה. הוא נטל ידה בידו ואמר:

– טבעת לה?

– רוצה הוא לראותה מקרוב?

בתנועה נחפזת הסירה את הטבעת מעל אצבעה ושחררה ידה מ

הוא החזיק למול עיניו את טבעת־הזהב החלקה, המשֻׁבצת קטנה, שעינה כעין לַהבי־יין, ובאותה שעה אמר אל לבו, כי פני בן־א המסתכל בטבעת חלקה ומחֻסרת כל דבר הראוי להסתכל בו, אינם מבי חכמה יתרה, וגם אין זה מוסיף נוי לנערה, מה שהיא מוציאה את בחפזון רב כל־כך – ובדרך כלל, אין הוא מבין, למה הוא מוסיף לשבת פה? העִכּוב תלוי באיזו אמתלה בלבד – לו רק נמצאה האמתלה המתאימה, יכול לקום וללכת תכף־ומיד. ואף־על־פי־כן לא עצר ברוחו ונסה עוד הפ

– תַּגִיש־נא את האצבע – אמר מתוך רחבות מלאכותית.

הוא חפץ להשיב את הטבעת על מקומה. היא הדפה אותו הדי קצף והרחיקה את כסאה ממנו.

עתה הרגיש ברנצ'וק את עצמו נעלב באמת. ורק משום כך נפרד מיד. הוא התאמץ לחַיך, אך החיוך לא עלה יפה. אז הסב את הש לענינים צדדיים לגמרי. באריכות, בקול חד־גוני, ספר על נסיעתו, ש פעם בים, באנית־משא קטנה, מלִבּוֹי ללונדון. האניה היתה מלאה מהַ לאמריקה עד אפס פִּנה פנויה. היה בה, באניה הזאת, מקום למאה

ה כבשוה כשלש מאות. בים הצפוני תקפה אותם סערת גדולה. תחת
ור ישהו בדרך שלשה ימים, שהו חמשה. האניה הקטנה הסתובבה
קדה ושכבה על צדדיה, פעם על צד זה, פעם על צד זה, הגלים עלו
המכסה עלה ועבור — גבעות־מים! מתחת למכסה, בתוך החורים,
מלאים נוסעים, שהיו מֻנחים שם, זה על־יד זה, כגזרי־עץ, ששה ששה
וך תבה אחת אפלה, נמוכה ומחנקת, תבה על־גבי תבה — שלש קומות —
ה הכֹל רטב, טבול מים. מצב של חֻרבן שרר כאן: חבילות מלמעלה עפו
צה, הארגזים הכבדים שלמטה נִתקו ממקומותיהם הקבועים והתנהלו
ה ואנה, ככפואי־שדים, כאלו הסִיתם הים לקחת חלק בַּמֶרד, אשר מרד
בע הדומם בשלטון האדם — והתנגשֻׁיותיהם העִורות עם הספסלים וקצות
שכבים נשמעו כתשובה על המהלומות, שקבלה האניה מבחוץ. המהגרים
בו באין־אונים, כל אחד על מקומו, כשהם נאנחים ומקיאים; השוכבים
עלה היה להם יתרון: איש לא יכֹל להקיא על ראשם. מלמטה התרוממו
ם וראשים — וקללות עפו בחלל האויר. יהודים זקנים אחדים שעל
צטבה העליונה ישבו לאור עששית קטנה ואמרו תהלים, שבחו והודו,
לות רועדים והומים, לאלהי־המדבר העתיק, שהוציא את אבותיהם
רץ מצרים, וחשבו לרַכך בזה את לבו, ולעתים עלו צעקותיהם כקריאות־
אה, שהתפרצו מלבם למול קריאות הים ואִתן יחד ירדו תהומה. ככה
ר הלילה. אך האיר הבֹקר, זחל הוא, ברנצ׳וק, ועלה על המכסה. האניה
זה על צדה האחד והפילה אותו ארצה. הוא התגלגל על המכסה. הלוך
גלגל — עוד מעט וגלש אל תוך הים — התנהל על ארבע, עד שעלה
יו להאחז באחד החבלים הממֻתחים מעל למכסה, שהיו לעזרה גם
לחים בעברם מקצה לקצה. כאן שכב תחתיו. לא היתה כל אפשרות
מוד על הרגלים. מלמטה, מתחת למכסה, עלו והגיעו לאזניו יללות
חות ובכי ילדים, שחדרו דרך רעש הים ונקבו את שאגת הסערה. הוא
; כה וכה והנה הוא שוכב על־יד הכניסה של מחלקת הנשים. אז
קרב וירד מטה. ביחס למַה שראה פה היתה מחלקת הגברים גן־עדן
ש. מכל העברים עלו אליו קולות יבבה ונאקה והקאה. דומה היה,
ירות האניה, הרגילה להוביל דגים מלוחים מלונדון ללִבוי, מתאמצים
קיא מתוכם את המשא הזר הזה... והאויר היה צפוף כל־כך, הנשימה

כָּבדה והִפסקה, הראש הלך סחרחר, הרגלים כשלו. הוא ישב על ק
ספסל אחד ובידו אחז בדֹפן. הוא הרגיש, כי גבו, כי גופו כֻּלו ר
מְזֻעה... משום־מה הסתובבו שם שני מלחים. הם חשו לעזרת החו
מחלת־הים. הם נגשו לאשה אחת צעירה אחוזת חבלי הקָאה. אחד הו
את ראשה, השני החזיק בְּחָזֶהָ...

– הייתי נותנת לו אחת – עד שהיה מתרה גם בחברו העשירי,
סוף כל הדורות! — קראה מתוך התרגשות מַניה אפלבוים.

– היא גם־כן הדפה אותו בידיה כמה שיכלה. — קולו של ברנצ
נִתק באמצע. אחרי רגע התחזק והוסיף לספר בקול נמוך ויבש. — אך
יכלה לעשות? מבשרי ראיתי זאת – אפילו לצעוק לא יכלה – הלא באנ
ההקאה היתה... אחד המלחים אמר דבר־מה לחברו. שמעתי את הנ
„מַסַז”. ובטרם הבינותי את פֵּרושה, חדרו כבר ידיו מתחת לשמיכ
ונִכּר היה מלמעלה, לפי תנועות השמיכה הסוערות, כי עושות הן
עבודת המסז' במרץ רב... מובן מאליו, כי שאר הנשים גֵּרשום כרגע,
שני המלחים, אך מה שמעַנין ביותר הוא, כי החולה פסקה באמת מהק
נראה, שמַסַז'־הבטן תרופה טובה היא כנגד מחלת־הים. ומה דעתה? ז
אחות היא?

פני מַניה החוירו.

– רואה אני, כי הדבר מוצא חן בעיניו! — אמרה בלשון־לעג.

מבלי לענות התחיל לתאר לה נסיעה לאמריקה דרך גרמניה ותל
המהגרים בבתי־המרחץ שלה.

– מַכּירה אחת בלונדון ספרה לי... היא נסעה דרך הַמבורג. ל
ממנה כל חפציה, גם הבגדים הסירו מעליה — לשם המרקה – והשאיו
ערֻמה וחסרת־כל, מכֻסה בחלַט של בית־חולים, שלא נסגר מחמת הַ
כפתורים, וכך הושיבוה בחדר קטן והניחו אותה בו שלשה ימים. ב
השלישי נכנסת אליה המשגיחה – גרמניה עבה, בריאה, בעלת שתי יד
שתפיסתן משאירה סִמנים כחֻלים על בשר הגוף. זאת נודע לה למכיו
מהיום הראשון לבואה תחת השגחתה – ואחריה התנהל גבר כבן־ארבע
הַצעירה ממהרת להתעטף בחלַט שלה ועומדת כנדהמה באמצע החד

המשגיחה קופצת אליה כחיה טורפת ובתנועה גסה פותחת לרוחה שולי
...לט שלה... למה? — הבא. היה הרופא!

הוא המשיך וספר על הבדיקה, שבדקוה אחרי שהשכיבוה על המטה,
...סף לזה בדה כל מיני פרטים מגרי־תאוה. מָניה לא פצתה את פיה ולא
...יטה לעברו. בנפשו של ברנצ׳וק משלה תשוקה מחֻדדת לדעת ולראות,
... יעלה מכל זה: מעשיותיו הארוטיות, הספוגות תאוה כפולה — תאות
...יין ותאות האנס — האם תבֵאנה אלה לידי מדרגת התרגשות, הגובלת עם
...שלון״? ותאותו תבעה באותה שעה מזון חריף יותר ויותר. הוא התחיל
...אר באריכות את מנהגי המֶקסיקאים וההדים מלפנים, בראשית בוא
...ירופיים אל ארצותיהם: כל בתולה, בהגיעה לגיל ידוע, הביאוה אל בית־
...מקדש ושם הקריבו את בתוליה לאלים — היו להם אלים זכרים מיֻחדים
...ך — או לכהנים, באי־כחם. ואולם אחרי־כן, כאשר עבר למקרה שקרה
...יו־יורק, כיצד נכנס אדם בלתי־ידוע לבית זר בשעה שלא היה בו איש
...בד בעלת־הבית, אשה צעירה, שאך זה נִשאה, שדָדה תחלה ולבסוף
...סה — הזדעזעה מַניה כֻלה וקראה בקול נוחר:

— אנכי הייתי... לו קרה לי כזאת — אנכי הייתי תולה את עצמי!

הדברים נאמרו בעֹז. ברנצ׳וק הרגיש בקריאתה הנִחרת את הצלצול
...זהור של האמת. הוא קם.

— מה השעה? — שאל סתם, למען הגיד מלה פשוטה לפני צאתו.

— אחת־עשרה וחצי — השיבה לו בקול רפה.

היא נראתה עיפה מאד, חסרת־אונים.

הוא לחץ את ידה בקרירות, במנוחה, בלי רגש. וידה נחה בידו
...ע קטן, כשהיא חלשה ומחֻסרת־רצון ואינה מנסה להחלץ כמו אז.

ורק אחר־כך, בחוץ, תקפה עליו מחשבה, כי באפן זה שנתקעה
...יה בידו עתה היה מין מסירות שלא מדעת — כאִלו נתרצתה ברגע
...אחרון...

— אולי! אך עתה לא היה לו עוד כל ענין בזה.

יג

בבֹּקר התהלך ברנצ'וק בחדרו אנה ואנה. לרגע התעכב על־יד החל
והציץ אל החצר. לפני החלון עמד זוג עצי־תפוח צעירים פורחים. ימינו
ליד קיר־האבנים של החצר, עמד ברוש נמוך ודק, נטוי אל צד הקי
ומתרפק עליו – סערות החורף הפילוהו. ישר למולו הזדקף הקיר האחור
של בנין גדול ועמד כלוח של אבנים מְאֻרָכות, מרֻבּעות, אדמדמות, דומו
ללבֵנים ונתונות במסגרות־מלט אדמדמות או תכֻלות־חִורות. למול הבנ
הזה התנשא בנין שני, גדול כמוהו. מתחת לחומות – אֻרוות ומרתפינ
מוצא החצר – מעבר אפל, מכֻסה תקרת־קשת עבה, ובסופו של מעבר זה
שער־ברזל סגור ומסֻגר ובו דלת קטנה רתוקה בשלשלת קצרה, שאינ
בותנת לפָתחה יותר מכפי שנחוץ לאדם בעל גוף בינוני, למען הִדָּח
ועבור בכפיפה. ובין כל האבנים והברזלים האלה – כברת אדמה קטנ
אדמה אמתית, חיה, מכֻסה רפש, ועליה עצים אחדים ועשב מעט, בקרב
האֻרוות. אנשים מתהלכים בחצר. באמצע עומד חמורו של המוציא את הסוחר
הנה פותח הוא פיו ונוער, וקולו דומה לקול הברזל הנמשך על־גבי זכוכי
אבל לא ברזל אחד, כי־אם אלף מסמרים של ברזל, הנמשכים על־גב
אלף זכוכיות בבת־אחת! ואחרי־זה הוא משתתק ומביט לפניו במבט כה רציני.

ברנצ'וק סר מעל החלון והוסיף לצעוד בחדר. נצור בקרבו החפ
להקיא. ראשו נתמלא שאון והמֻלה, נפשו בחלה בו ובחייו כֻּלם. לי
אמש היה לו כבלהה. אלה הדבורים... לשֵם מה היה כל זה? האם נסיון ש
סופר היה זה, או שגעון? מין שגעון אֵרוֹטי? ומה היה הוא – המשתעש
או השעשוע?

מתוך הנאה נושכת התנקם בעצמו על מה שקרה אמש, ואמר, וחזו
ואמר, כי לא נסיון היה זה ולא הוא היה המשַחק, לא הוא ולא היא
אלא מי־שהוא שלישי...

במוחו הממֻלא ערפל עברו לפעמים מכאובים חודרים, שהיו כברקי
קצרים, מעֻקלים ושבורים. הבעת סבל נחה על פניו, מבט עיניו היה כבד

תאם – כאִלו ירד בול־עץ על קדקדו. הכרתו אבדה לו, אך לא כליל. תק הקשר שבינו ובין מה שמחוץ לו. תחת זאת ראה נְהָרָה לבנה, כזו רואים לפעמים בעינים סגורות. והנהרה היתה בו ומסביב לו, היא תנועה וזמזמה חרישית, היא יְשנה אותו... כשהתחילה חוזרת אליו הכרתו רגילה, נטה למַטה, כרע על ברכיו ועל כפות־ידיו, נהפך ונפל על צדו רצה. ואולם בשכבו על הקרקע ידע בבֵרור, כי הכרתו צלולה ושכיבתו תוצאת חָלשתו בלבד היא. אם קרה לו משהו, הלא כבר חלף ועבר ך מה קרה לו? התעלפות? ולמה לא נפל? הלא כל זה בא אליו בעצם. צדו, בעת אשר הרים את רגלו הימנית, ובטרם הספיק להורידה, חזרה ליו ההכרה. ורק אחרי־כן נפל ארצה – מחמת זה שנדהם. ו א ו ת ו המצב משך רבע דק, ואולי החלק העשירי של דק. כן, אבל רבע הדק או שירית הדק היה חסַר־הכרה וראה את הנהרה הלבנה... המעשה מחמד ובכדו!... חי־חי!...

ברנצ׳וק הצטחק.

אחר־כך, בשכבו במטה, תקף אותו הפחד. אף־על־פי־כן הלא התעלף. בודת־חֻרבן חשאית ובלתי־מובנת לו הולכת ונעשית בתוך ראשו. היום גיעה זו עד למקום ידוע ופוצצה עמודים אחדים, שהתמוטטו בסבת פירות תחתם, עמודים, שמוחו נשען עליהם בהחזקת שווי־משקלו. לא מן נמנע הוא, כי להבא תתקדם העבודה, תעשה חיל...

זו הפעם הראשונה בחייו, שהתעלף. קֹדם לכן לא אבדה לו הכרתו עולם, אף לא לרגע אחד. מהיום והלאה עליו להיות מוכן... ומה, אם פול פעם באמצע הרחוב?... מה בכך? ומה, בדרך כלל, אם יפול על־מנת לא לקום עוד? מה יהיה אז?... חה־חה־חה!... מאומה לא יהיה!...

היה לו רגש, כאִלו משהו עומד להסתַים ברגע זה. מה? אולי – ענין הנסיעה? מדוע לא יחליט ויסע? אף־על־פי שכעת אין הדבר נקל ל־כך. חיים רם וגבעוני – הם דוקא לא התמהמהו ביָפו. השעה שִחקה הם. יש אנשים, שהשעה תמיד משחקת להם. אחרי נסיעתם חדלו האניות בוא. אומרים, שספינה אחת עוגנת באלכסנדריה ומחכה לרשיון מאת „שער העליון” זה יותר מחֹדש ימים. אומרים, כי ה„שער העליון” מסרב אינו מרשה, והספינה יש לה הברֵרה לשוב כלְעֻמת שבאה. האם יעמוד זה

בסֵרובו? ודאי יתן שיפתוהו. אצל התורכים משיגים את המבֻקש. ואולם קי
יש לכֹּל. לבו אומר לו, כי ענין האניות קרוב לקצו. החֹרף הולך ומתגבר..
ואף־על־פי שקיץ היום, יש לאמר: החֹרף הולך ומתגבר; הפרצות האחרונו
של מים חפשים הולכות ומתכסות בקרום של קרח.

לנסוע? והרומן? נחוץ לגמור!

לגמור? חה־חה!... אכן, גם זה צריך להגמר!

הוא הוציא מתוך מזודתו הסגורה חבילת נְיָרות כתובים — עלינ
בודדים, בלתי מחֻברים, והתחיל לקרא בהם. זה היה החלק הראשון. הוא
עבר על ההתחלה, דפדף באמצע, עִיֵּן בסוף, קרא את הפרק האחרון כֻּלּו -
טוב! הוא פנה אל החלק השני ובלבו תקוה בלתי־שקטה, בלתי־מאמנת
אולי אין חלק זה רע כל־כך, כמו שנדמָה לו בשעת הכתיבה? שלשו
הפרקים הראשונים חִזקו תקותו. הוא דחה מעליו את החסרונות הקטנים
„אין דבר! מילא, אפשר עדַין לתקן את הכֹּל!" בלבו גברה התשוקו
התאותנית למצֹא ולהוכח, כי עד־עתה רִמה את עצמו וכי על צד האמו
הצליחה עבודתו — עליו רק למהר ולגמור, לקַצר, ובלבד שֶיביאנה ליד
גמר, עליו לעַבד את הספור ויצֵא שלם — רומן בשני חלקים! לפי תכנית
הראשונה צריך היה להכיל ארבעה חלקים — אך מה אִכפת לו? ובלבו
שיגיע לקץ! ואם גם לא יהיה נקי מכל פגם. מֻכרח הוא להפטר ממנו
עֹל הוא זה, המעיק על צוארו; כבלים, האוסרים את ידיו, את כל אבריו

הוא הוסיף לקרֹא. אך ככל שהוסיף כן נפל רוחו עליו. עדַין התאמי
להיות מֵקֵל, אך בעיני דמיונו ראה את עצמו תועה ביער בין שני שבילים
פעם דורכות רגליו באחד ופעם בשני, והשבילים אינם משתלבים לעולם -
זוחלים הם זה על־יד זה, כשהם זרים זה לזה. ולסוף אובדים הם ונעלמים
בסבך היער. הם לא הוליכו לשום מקום. לא היה צֹרך ללכת בהם. „אבל"..
אחרי המלה המשֻנה הזאת, שאינה לא התחלה ולא סוף, הֻפסקה הכתיבה
חבל, שלא לפני זה!...

וכאשר דחף את צרור הנְיָרות ממנו והלאה, הקיש הֶקש חדש. אי
אלה שני שבילים, אלא שני ענפים רקובים, שצמחו מגזע אחד בריא. החלי
הראשון הוא הוא הגזע הבריא, שנחצה והסתעף לשנַים וענפיו יבשו באמצ
צמיחתם. ענפים יבשים... „כרות את הענפים היבשים! — אמר הגנן — והגזע יוכ

השאר". יצא, שהספור לא נשלם? לא, לא! היכן נאמר, כי ספור מְכרח
הסתַיים? הן גם בחיים אין דבר נגמר – אלא במות בלבד. אך גם אז אינו
שלם, כי־אם נפסק...

הוא קם מעל שלחן־הכתיבה והביט על סביבו. בזוית עמדה קערת־
ח, ששִמשה לו לרחיצה. הוא הדליק סיגריה ובאותו הגפרור הדליק גם
ת עלֵה־השער של חלק השני. להבת־האש לחכה את הניָר וטפסה עליו
עלה מעלה. הוא החזיק בקצהו עד שנִכוו אצבעותיו, אז נתן לניָר לנפול
תוך הקערה. בלהבתו האחרונה של עלה־השער הדליק עוד עלה ועוד
לה. צרור הניָרות הכתובים שבידו הלך ודל וגל האפר בקערה הלך ורב.
ל־גבי השרידים השחורים והמְקמטים של מה שהיה זה עתה ניָר נראו
דין אותיות ושורות. ידו של ברנצ'וק כאִלו יבשה לרגע. שאלה פשוטה עלתה
פניו: „ואולי לא נחוץ?" – „לא?– קרא אל עצמו מתוך קרע בנפש – אחרי אשר
שרפו שלשה הפרקים הראשונים, היחידים, שהיה להם ערך איזה שהוא?"

עתה התחיל משליך אל תוך האש שנים־שלשה עלים בבת־אחת. לבו
תמלא ששון פראי, ששון הנקמה. בעת בְּעֹר העָלה קרא ממנו שורות
אחדות ונהנה מהמחשבה, שאחר זה תאבדנה לנצח ואיש לא יקרא בהן
עוד. ובהגיעו אל העלה האחרון פרץ בשחוק. „אבל..." – אמר – מה לעשות:
ם אתה דרכך אל הקערה!"

בקערה התנשא תל של אפר. החדר היה מלא עשן לבן. ברנצ'וק
פתח את החלון. רוח קלה נשבה בו — האפר התחיל פורח באויר. ברנצ'וק
מהר וסגר שוב את החלון, עמד באמצע החדר והתיעץ בנפשו בדבר
קערת־האפר – מה תהא עליה? לסוף נפל על המצאה: לשפוך מים אל
תוכה. אחרי זה פתח עוד הפעם את החלון. האפר הטבול לא זז ממקומו –
הוא היה כבד יותר מדי, למען התרומם כבראשונה, וברנצ'וק אף הוא
הרגיש עצמו כבד ועיניו נסגרו מאליהן מרֹב עיפות.

כאשר בא אליו, כעבור חצי שעה, פקיד־הבנק מֵיאר, לא התנדף
עֲדַין מחדרו ריחו של ניָר שרוף.

– הבה נצא החוצה! – אמר מֵיאר.

ברנצ'וק שכב במטתו, כשפניו מוסבות אל הקיר וכֻלו עטוף שמיכה.
הוא השיב, מבלי להפנות את ראשו:

– אני רוצה לישון.

– האם חולה אתה?... מה הוא ריח השרֵפה, שאני מריח בכאן?

– שרפתי את הרומן שלי.

מֵיאר הביט אליו מתוך תמיהה.

– את הכֹּל?

– לא, את החלק השני בלבד... – ברנצ׳וק הוציא מפיו קול פהוק. – ועתה אני רוצה לישון.

יד

גדליה ברנצ׳וק פתח את הספר הקטן בעל האותיות הברורות, המרֻבעות, והתחיל קורא: „כגן־עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר־שממה... כמראה סוסים מראהו וכפרשים כן ירוצון. כקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדון. כקול להב אש אכלה קש, כעם עצום ערוך מלחמה. מפניו יחילו עמים, כל פנים קִבצו פָּארור. כגבורים יְרֻצון, כאנשי מלחמה יעלו חומה, ואיש בדרכיו ילכון ולא יעַבטון אָרחותם, ואיש אָחיו לא ידחָקון, גבר במסִלתו ילֵכון, ובעד השֶׁלח יפלו לא יבַצֵּעו, בעיר יָשֹׁקו, בחומה יְרֻצון, בבתים יעלו, בעד החלונים יבאו כגַנב. לפניו רגזה ארץ, רעשו שמים, שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם”.

הוא קרב אל החלון. היום נטה לערוב, השעה היתה שעת בין־השמשות, קרני השמש השוקעת רחפו מעל לגגות הורֻדים אשר לבנינים שמנגד ועדַיִן לא הגיעו עד לקרקע החצר. במרום שטו פסי־אורה, החוץ היה כֻּלו מלא שאון חזק, חד־גוני – קול מליוני כנפים קטנות המכות בגלי האויר, זרם של בריות קטנות, חיות, חסרות מרגוע, עוּרות ורכות, אשר נדחקו לכל מקום, נאחזו בכל דבר ודבקו בו – מִלא את החלל שבין השמים והארץ. לא מבול היה זה. השמש והירח לא קדרו והאדמה לא כֻסתה עלטה, אבל הבריות הקטנות שָׁרצו לאין־מספר מעל לגגות, מבין לבתים, בעיר כֻּלה ומסביב לה, כדבורים מרֻגזות מסביב לכַוורותיהן.

ברנצ׳וק עמד והסתכל מבעד חלון חדרו במעופן זה שעתים

ראשונה השחירו מרחוק, בפנת השמים — אי־אפשר היה לדעת מה שם;
חר־כך התמתח הכתם השחור והיה לסרט דק ומנֻקד — דומה לחוט של
פרים נודדות בקצה הרקיע. והנה נהפך החוט לזרם, הנוהר ברחבות
אמצע החלל הכחֹל, והזרם היה להמון גופים קטנים, עפים, רועשים,
קשקשים, הומים, מפרכסים, בועטים ברגליהם, רגלי־סוס ארֻכּות, מנצנצים
כנפיהם, כנפי זכוכית, ובשריוניהם השחֻמים שמעל לכנפיהם — המון ברואים,
לא נראו עד כה, שהופיעו לפתע־פתאֹם ומלאו את העולם שאון ותנועה.
ם ירדו על כל הגגות, על כל הדלפות, על הגזוזטראות, על התריסים, על
עצים, על האדמה. הם הסתובבו גם מסביב לו, לחלונו הפתוח, ונאחזו
משקוף. אחד, שנים עברו על פניו, אל פְּנִים חדרו, אחד ישב על ראשו,
רנצ'וק השליך אותו ארצה. אחר־כך הרימהו ותפָשׂו במתניו בשתי אצבעות־
יו כבצבת. הארבה בעט ברגליו האחורניות, הגדולות והחזקות, פִּתֵּל את
טנו המָארכת, הרכה והמחֻדדת, חטט וחכך את אצבעותיו של האוחז בו
ברכי רגליו התיכוניות — עד שקשה היה להחזיקו ביד. גוף צנום וארֹך,
פים שקופות, דקות וחדות, הנושאות אותו אלפי מילים, שריונות קשים,
חמים־אדֻמים, מכַסים כתמים שחורים, רגלים ארֻכּות, בעלות שרירים,
לי קֶנְגוּרוּ, הנותנות לו את היכֹלת לקפוץ לגֹבה של כמה אמות, עינים
טנות, בולטות, דומות לאבנים משֻׁבצות, קרות ושחורות, חרטֹם עבה,
טות, שפה אחת עבה — העליונה, וכֻלו שָׁחֹם ואדמדם מלמעלה וירֹק כעֵין
צשב מלמטה — הלא הוא אשר עליו אמר הנביא: „מפניו יחילו עמים,
מראה סוסים מראהו וכפרשים כן ירֻצון“...

כהנה וכהנה עברו על פניו ונכנסו דרך החלון. ההמון היורד בחצר
קטנה, הצרה, הרומש בין חומותיה הגבוהות, היה עתה גדול כל־כך, עד
גרש את הפחד מלב היחיד — קבוצות אין־קץ נדחקו לתוך כל חור, לתוך
ל פתח פתוח — דחוקות ודחופות מתוך רצון אחד: למצֹא מקום־מרעה
מלון־לילה. ברנצ'וק ראה את עצמו נאלץ לסגור את החלון, פן ישטוף
ארבה את חדרו.

הוא יצא החוצה משֻלל־מנוחה ובלבו רגש של צפיה למשהו בלתי־
צוי, שיקרה תכף־ומיד ויהיה דומה לזה, שהשליט את עצמו על רוחו
ראשית המלחמה. ה„ארבה“ היה קשור במוחו עוד מימי ילדותו, עם

מְשגים על־דבר מהפכות־טבע עצומות, כרעידת האדמה, כהשתפכות הו
געש, כבצרת ומבול, ומהפכות ממין אלה משכוהו אליהן כמשוך הרשף א
פרפרי־הלילה. צמאון נסתר למהפכות קם בנפשו, תשוקת מהומות, תשו
לדבר־מה, שישַנה לשעה קלה את המהלך הרגיל של חיי האדם. הוא מז
החוצה, כאלו קוה מרגע לרגע לידיעות חדשות ומפתיעות. עלו על זכרו
מעשיות ישנות על הרעב והשממה הבאות בעקבי השרץ הזולל הז
ואז התעורר בו החשק לראות, איך יהיה הדבר? מה יעשו בני־האד
כנגד זה? האם יקהילו את העם כֻּלו למלחמה בשונא הקטן, שמחנות
כחול אשר על שפת הים? האם יירו בו מתותחים, כמו שעושים בארצ
אחרות?

והרחוב מראהו עדַין כתמול שלשום. היה מי שעמד וראשו למעל
לרב הלך כל אחד לדרכו, ולא שם לב למחנות הארבה המעופף, שהיו כ
פחות צפופים, ודָרך בשויון־נפש גמור על אלה, אשר ישבו על האדמה
כל אחד כבר הסתכל בהם דֵי־שָבעו במשך היום. על המדרכות ובאמצ
הרחוב — בכל מקום התגוללו גופים קטנים, רמוסים ומעוכים; רחמיו ש
ברנצ׳וק נכמרו על החיים העִורים, שאינם רואים ואינם מבינים ואינם יודע
מה הם עושים; על החיים, אשר אין גבול לשפעם ואין חקר לשגעו
כביצירה כבבזבוז. אינסטינקט החיים ממריץ אותו, את הארבה, לנו
למרחקים, מעבירו מארץ לארץ, מפני ששום ארץ לא תָכיל את רבבו
רבבותיו, הוא עף יום שלם, הרוח נושאת אותו, השמש שורפת או
מלמעלה — הוא עף ומוסיף לעוף עד חשוך היום. אז ירד ארצה לאט לא
כשהוא עיף ורעב. אין הוא בוחן או בוחר את מקומו. נסיון־מורשה ש
מליוני דורות שקדמוהו, שנצטבר במשך מליוני שנים, אומר לו,
בכל מקום ירידתו על היבשה יִמָצא לפניו שלחן ערוך — שדה ויער,
דשא ואחו — ועליו כל הירק והצומח. ואולם בין כה — חלו שנויים על־פ
האדמה. והנה מתחילים מזדמנים לו במקומות הרבה, בעת רדתו, גגות ש
ברזל ורחובות מרֻצפי־אבנים. הוא סובב על גגות הברזל, הוא נכנס דר
החלונות אל תוך בתי־האבנים, הוא זוחל אנה ואנה על־פני אדמת הע
המשֻריָנה שריון של אבנים חלקות, והאדם העובר דורך עליו, גלגלי עגלו
ממעכים אותו. אינסטינקט!... כמה מליוני שנים צריכות לעבור עוד, ש

האינסטינקט הזה יתחיל לרמוז לו, שעליו להתרחק מהשדות המשמשים קום קבוץ לערמות גדולות של אבן וברזל — מעונות החיה המתהלכת על גליה האחורניות, הצועקת בקולות שונים ומשַנים ומניעה בידיה ללא־רף? ומי יודע, אם לא יאחר את השעה — עם כל דור יאחר יותר? כלי שן ומתישן הוא האינסטינקט ואינו מסֻגל להסתגל לשנויים תכופים...

ברנצ׳וק הרהר מתוך לעג ושנאה לתהלותיו ותשבחותיו של ניצשה, שר שר לכבוד „השכל הגדול", ולבוזו שבז ל„שכל הקטן", לבינת האדם, מחַשבת חשבונות ומאירה את דרכו בתוך סבך החיים ההולכים ומשתנים. שכל הקטן! לו היתה לו לארבה טפה זעירה ממנו, לולא היה נהוג אך רק על־ידי „השכל הגדול", היה כובש במספרו בלבד תבל כֻּלה ושולל ל אפשרות של קיום מאת בני־האדם!

בבית־האכל של הגברת דריבניק, שברנצ׳וק אכל שם ארֻחת־הצהרים, יה הארבה לנושא מתמיד, יום־יומי. הִבעו דעות, כי אָכֹל יאכל את רדסי המושבות וכרמיהן ויביא כלָיה על כל תבואות השדה. ברנצ׳וק רצה דעת, כמה זמן רגיל הארבה לשהות בארץ, כמו ארץ־ישראל, ואיך ומשום־וה יעזוב אותה סוף־סוף? ואולם אף אחד מהסמוכים אל השלחן לא יכֹל הסביר לו את הדבר הזה. תחת זאת היו מזכירים את מכות מצרים היו מונים, כמה מהן נתקימו כבר וכמה צריכות עוד להתקים? דם — הדם שפך כמים בכל רחבי העולם כֻּלו; כִּנים — על בשרו של כל איש־צבא ורכי מחנה של כנים חונה. גם הגרמנים אינם נקיים מאלה. השבים מהמדבר, מסביבות באר־שבע, מספרים על הגנרל הגרמני קרֶס פוֹן קְרֶסֶנְשטֵין, מכֻנה בפי היהודים „קרֶץ פוֹן קרֶציגֶר", שאפילו בשעה שהוא עומד נותן פקֻדות לצבא אינו פוסק מלגרד את בשר חזהו בשתי ידיו. הרופאים יעתם, שהכִּנים מפיצות את טיפוס־הבהרות, ואת טיפוס־הבהרות, אם נרצה, חשבהו לשחין. והדָבר בוא יבוא בעתו — ההיה כדבר הזה, שמלחמה במזרח תעבור בלי דֶבר? דָבר אחד צִער מעט את אוכלי שלחנה של הגברת דריבניק — הצפרדע! אי־אפשר היה גם לשער, איך ובאיזו צורה תתגשם מכת הצפרדע.

בדרך כלל היה ברור לכֹל, כי המצב אי״ו טוב, ואולם הפרט לא הרגיש עוד את הפצע בבשרו; תושב העיר לא ראה עוד את הסִמנים

הראשונים של החֻרבן ולא נבהל הרבה. המלחמה וההרס, שבא בעקבותיו הכניסו בלב כֹּל רוח של התרשלות יתרה. נדמה היה, כי עתה כבר או היא: צרה יותר, צרה פחות — מאי נפקא מינה?

הגברת דריבניק ספרה מתוך צחוק בַּישני, כמנהגה, כי ה„גויו העובדת בביתה, דוֹמַחה שמה, אומרת, שהמלחמה והארבה — אלה הם סִמ עתים, שלא היו כמוהן: יום־הדין הולך ומתקרב!

הגברת דריבניק היתה אשת־חן, כבת שלשים, בעלת לְחָיים אֲדֻמו ועינים צחקניות־בישניות. בעלה שִׁמש פקיד בחנותו של ניסלצוַיג. משכּרו לא הספיקה לצרכי הבית — מכאן בית־האכל שלה. הבעל היה מופי בצהרים יחד עם יתר האוכלים ואִתם יחד היה עוזב את הבית אחרי הארֻחו בשעה הראשונה, עת בואו של ברנצ׳וק, היה הבית, כרגיל, כבר רי כמעט. וזה, שהאשה נשארה לבדה ופניה הפיקו חן ובישנות, הדליק להבי קטנים בעיניו של הסופר, אלא שבאותו חדר־האכל על הרצפה זחלו ארב נפשות קטנות, ובקומו מעל השלחן היה עליו, על ברנצ׳וק, להזהר של לדרוך עַל אחד מילדי־אנוש אלה. והדבר הזה קרר את דעתו. בכל־זא שלח בה מתוך הסח־הדעת מבטים וחִיוכים. היא ראתה זאת היטב, פני הסמיקו תכופות בהשפעת מבטו — אולם התנהגותו היתה הגונה כל־כך, ע שלִבּה נתמלא רגש של הכרת־טובה — אותו הרגש המיֻחד לאשה צנוע ביחסיה אל אותו גבר זר, שמצאה חן בעיניו, על אשר מצאה חן בעיני בלבד ואין הוא מַרבה לדרוש ואינו דורש בגסות. מתוך־כך התעכב לפעמים על־יד השלחן אחרי האכל ושוחחה עמו רגעים אחדים נוספים - בזה היה כעין שכר לפעֻלתו או, יותר נכון, לאי־פעֻלתו.

כך הזמינה אותו גם הפעם לבוא אִתה אל המטבח לשמוע דבר דומַחה. הוא הסכים ברצון. דומַחה היתה „גויה" כבת־חמשים, גבוהה מאד רחבה מאד, פניה מלאים חטטות, קולה יבש כעץ וצלצולי־נביחה משֻׁני לו, ועיניה הן כמעט בלי רטט של חיים. היא חזרה לפני ברנצ׳וק על כ מה ששמע כבר מפי בעלת־הבית, אך ביתר אריכות והסברה, בכדי של להשאר עוד כל מקום לספקות:

— לראשונה יבוא האנטיכריסט. המלחמה והמגפות והארבה — כ אלה הם סִמני־בואו. פניו יהיו יפים ונוראים מאד. הוא יכבוש את העול

לו. והוא יפיץ בעולם כֻּלו את תורתו – תורת השטן... מנהגיו ודרכיו
יו: גזל ורצח וזנות ורמאות... והישרים והצדיקים, אשר ישארו עוד,
דפו ויֻענו ויוסרו ביסורים רבים וקשים ויומתו במיתות אכזריות... עד
א ישו הגואל. הוא יעלה בראש חילו, כל הצדיקים יקהלו אליו, מלאכי
שמים יעמדו לעזרתו... הוא ינצח את האנטיכריסט – אותו עם כל צבא־
שטן שלו. אז יבוא יום־הדין. הגואל ישב על כסא רם וישפוט. הצדיקים
מדו לימינו והרשעים – לשמאלו... ובמחנה הרשעים בכי ואנקה וחרוק־
נים... ואחרי המשפט תרד מלכות־השמים על האדמה...

קולה היה קול־גבר עבה, דבריה דברי־משקל קצובים, מתונים,
טוחים וחלקים כדברי שעור נשנה הידוע בעל־פה. מפליאה היתה
קיאותה בכל כונות אלהיה ובמעשים שיֵעשו בימים יבואו! ספר העתיד
יה מֻנח לפניה גלוי ופתוח. ברנצ'וק העיר לנפשו, כי כל מי שאינו
דע קרא וכתוב, קל לו יותר לקרא בספר העתיד מאשר בספר העבר.

הוא הסתכל בעיניה הנצבות בלי תנועה, הנוטרות שנאה וכעס,
יה בו חשק לשאלה, אם גם היא תהיה בין העומדים לימינו של הגואל?
אותה שעה עלו על דעתו גם שיחותיהם של צעירי ישראל, אשר אכלו
בית־האכל של הגברת דריבניק. היה רצון להעמיד אלה מול אלה
השוותם – את רעיונותיה הכבדים והפראיים של הנכריה הזקנה על־
דות יום־הדין והבל־פיהם של היהודים הצעירים על מכות מצרים, פרי
ירות ושטחיות והֶרגל לפטומי־מלים. שני עמים! חדודי היהודים היו לו
רת־רוח. פחות־ערך היה בעיניו הכשרון הזה לחדודים, אשר נתן
נשים האלה ברק מזֻיף של פכחיות וספוק־נפש בלתי־פורה בשכלם
מדֻמה. בין משחק ריק זה של שכלם ובין כח־הפעלה שלהם לא היה
ר חי, ולכן היו כל דבריהם קטנים כל־כך, בלתי־חשובים כל־כך, בלתי־
וצים ונלעגים כל־כך.

ומאידך גיסא ראה בדמיונו כתפי־אדם אפורות, כהות, חסרות־
שים, שהתכופפו אל האדמה השחורה, העדורה – המונים רבים, מליונים
מליונים, בלי־מספר כארבה. הם רקעו לאט בקרקע הרך, הפלוח,
דחפו איש את רעהו לאט ובשתיקה, גב בגב נגע – ומחשבות כבדות
הות הלכו הלוך ועבור ביניהם ובין האדמה. מה יהיה – כאשר יתנערו

אלה, כאשר יזדקפו אלה, כאשר ינַתְּקו את רגליהם מקרקע השדה החרו
התחדור קרן־אור אל תוך האפלה?... אור! הכל תלוי בגַון: יש שעין הא
צהב ואדם – צבעי אש ודם... מי יודע, מה הולך ומתהוה במעמקי רוס

– ומה בפי רוסיות אחרות? – שאל את הגברת דריבניק.

– כל אחת ולשונה... שונות הן... הנה בחצר השניה גרה אחת והי
„עליזה"... – הגברת דריבניק הסמיקה, אבל הוסיפה לספר על שכנה
זו, היא רצתה דוקא לדבר עליה. – בכל לילה באים אליה אורחיו
בבֹקר השכם יוצאים. אנשי־צבא אוסטריים הם, כ„גויינו" ממש, וגם לש
אלה כלשון אלה...

– אולי הם צֶ'חים – שֶׂעַר ברנצ'וק.

– אולי... מבקרים הם אותה... והיא אומרת לי, כי פנקס סְדרה
לרשום בו את חובותיה, כלומר, אשר הם נשארים חַיבים לה. אני צחק
כל־כך... היא מספרת כל זה בפשטות כזאת: „ואם אין לו כסף, מה בכ
בן־אדם הוא – צריך לרחמהו, ישלם אחר־כך – כאשר יהיה לו במ
בפנקסי רשום מה שמגיע ממנו..." ועל־דבר דומַחה היא אומרת: „מְשֻג
זקנה, הכֹּל נתאבן בה פנימה – הלב והגוף כֻּלו – אין לה דבר לחש
עליו בלתי־אם על יום־הדין..." „תיאטרון" ממש לראותן ולדבר אִתן...
מי שיצחק...

„משהו מתהוה שם בעמקי רוסיה, – הרהר ברנצ'וק בלכתו מארֻח
הצהרים, – משהו הולך ומתהוה שם – בתוך רוסיה העמֻקה..."

טו

הישר דרש, כי גם חלקם של תושבי העיר לא יגרע בסבלות הא
מחמת הארבה. נמצא מי־שהוא, שהסביר לשלטונות, כי אין תרופה כנ
הארבה המעופף ולא בו הרע הגדול ביותר. מעופו כֻּלו אינו סוף סוף א
מסע־נשואים. בעת הנסיעה רועים הם ומזדַוגים, והנקבות מטילות באדמ
במקֹום לינָתן, צרורות צרורות של ביצים, כל אחת – מאה, מאתים. ההור

שיכים את דרכם, אולם לאחר שמלאו את תפקידם ואין להם עוד דבר
שות בעולם, הם נופלים ומתים. הארבה המעופף דומה לרוח סערה,
ברת לפתע ביער: העצים שהפילה הסערה נפלו, העצים שעקרה אותם
השרש נעקרו — אך יתרם עומדים, והכפופים ומרכנים מזדקפים לאט
מחדש ומוסיפים לחיות. לא כך הזרע, אשר הארבה בעל־הכנף זרעהו
דמה. דומה הגזם לחוטב־עצים, ההולך וכורת עץ אחרי עץ ועוקרם עם
שיהם. שרץ רעב, זוחל ומחסר־כנפים זה, יאכל כל מה שימצא בקרבתו—
ה לא יותיר. ומספרו עצום ורב מאד. אם נמנו הוריו במליוניהם, מחנותיו
ג ימנו למאות מליונים. הוא מתרבה עדרים עדרים — ועדרי השרצים
שנים האלה משתרעים על פרסאות רבות לארך ועל כמה וכמה אמות
חב, והם הולכים ואוכלים. כל עשב רך, כל גבעול תבואה, כל עלה־
רענן נאכל בדרכם. עליו, על הרמש הקטן, הרך והחלש הזה, אמר
ביא: „כגן־עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר־שממה!"

מי־שהוא ספר לשלטונות, שבנוהג שבעולם הוא להבהיל את העם
, תושבי הערים כמו תושבי הכפרים, למלחמה בביצי הארבה: לכרותן
תת לאדמה, לאספן בכלים ולהבעירן באש. הדבר מצא חן בעיני
לטונות: פשוט וקל, ואינו עולה בכסף. יצאה פקדה ממשלתית, שהטילה
ה על כל התושבים ללכת ולאסוף את ביצי הארבה. כל זכר חיב
ביא פח של ביצים ולקבל מהמשטרה קבלה על כך, ולא — עליו לשלם
של לירה תורכית אחת.

שוב התחיל העסק כבימי ההתעתמנות. הדרך היתה סלולה. השוטרים
ו ברחובות את העוברים והשבים והכריחום ללכת אל השדות ולאסוף
ים. הם באו אל ה„חדרים" וגרשו את הרבים עם הילדים לשדה,
חמה בביצים. אבל איש לא האמין, כי אמנם דבר זה נחוץ באמת —
הלוחמים ואף לא המעוררים למלחמה. ידוע היה לכל, כי מאת האלהים
ה הרעה, וגם עתה תלוי הכל ברצונו: אם ירצה הוא, ילך לו הארבה
ם בלי כל תחבולות־אדם, על־כן שלמו התפוסים שחד קטן ותופסיהם
זום לנפשם ברצון רב. אלא כעבור ימים מעטים נמצאה דרך בטוחה
ר. סופרי המשטרה נמלכו בדעתם ותחת לשרוף את הביצים, שהובאו להם
נים, התחילו מוכרים אותן לנצרכים בעד „מחירים נוחים", בעד החלק

הרביעי או החמישי מהקנס המלא. הקונה היה מחזיר מיד את הפח
הביצים אל בית־המשטרה ומוציא קבלה, שמלא את חובתו, והסופר ה
מוכר את הפח לנצרך שני. כך טכסו עצות ומצאו מוצא: המנהלים והמנהל
עזרו אלה לאלה כאחים בענין הקלת הגזרה, שהוטלה על העיר בס
הארבה.

מכיריו של ברנצ׳וק אמרו להשיג גם בעבורו פתקה כזו. המ
האיר לו פנים — עד כה לא נעצר ברחוב. אולם הסכנה ארבה לו ב
מקום ובכל שעה. השוטרים רדפו ככלבים רעבים אחרי הנפשות החוטא
שאמרו להיות פטורות בלא כלום.

בבתי־הספר העברים לא נגעו עדין. היה מי שישתדל בשביל
עבדה תכנית והחלטה החלטה, שהמורים עם התלמידים הגדולים יס
למושבות היהודים, בכדי לעזור לאכרים. הממשלה הסכימה לכך. נ
להם רכבת חנם. נקבע יום־הנסיעה.

הדבר הזה מצא חן בעיני ברנצ׳וק. כרגע התעורר בו החשק לב
במושבות ולראות, איך מתנהלת שם המלחמה בארבה. הישיבה בע
נמאסה עליו בזמן האחרון. הוא היה מכרח לצאת מכאן, וביום הקבוע
אל תחנת־הרכבת ונלוה לבתי־הספר.

בין הנוסעים ראה את הנגר מאיר פונק. ברנצ׳וק ידע אותו
שנים אחדות. בבואו ירושלימה היה זה עלם בן שש־עשרה: צנום, ר
ופורח. ברוסיה למד ב„תלמוד־תורה" ובבית־המלאכה אשר על־יד ה„תל
תורה", ופה עבד ב„בצלאל", במחלקת המסגרות. במשך השנים המע
האלה השתנה הרבה והיה לבחור רם־הקומה ורחב־העצמות. פניו לא היו
רעננים כאז. מזון־הרעב של יושבי ירושלים, החיים על הלחם ועל הזיר
לא עברו מבלי להשאיר עליו רשם. ואף־על־פי־כן היה לצעיר בריא, ב
ידים ארכות, ידי־שרירים, וכפות־פועל רחבות וכבדות, שערות ראשו
בהירות־כהות, צבע עיניו בהיר־אפור, מבטו גלוי וחפשי. הבעת של
נחה על פניו הגבריים — הבעת כח נרדם, בטוח בעצמו, אשר לא נס
עוד החיים ולא שברוהו. שלותו והבעת פניו אלה משכו אליו את לבו
ברנצ׳וק.

למחרת בבקר עבדו שניהם יחד בחלקת־שדה אחת. בסך־הכל

בע נפשות תחת פקֻדת פועל חקלאי וָתיק — צעיר גבה־קומה, רציני רוץ. בצאתם לעבודה נתנו להם מעילים, אדרות ושמלות־נשים ישנות. יעשו בסמרטוטים האלה — לא היה ידוע להם, לשני העירוניים. השדה, אליו הביאום, היה אדמת־בור בלתי־חרושה ובלתי־זרועה; פה נתכסה רקע בסבך של קוצים ועשבי־פרא ושם העלה קרחות שקופות ומאירות, התנפת גבנונים גבנונים ושם נפל שוב והתקמט. תולעים קטנות, שחורות, בות שרצו על פניו. עוד אתמול נזדמנו להם אלה בדרכם מרַמְלֶה המושבה. הן מלאו את התעלות, אשר בצדי פרדסי־רַמְלֶה, והתנהלו ט לאט — זרם רחב וארֹך עד אין־קץ. זרמים צדדיים התפלגו מעם הזרם ול ועלו על סוללות־האדמה ועברו דרך סדקי הגדרות, גדרות הצַבּרים, תפכו אל תוך הפרדסים. והזרם הגדול היה גדול כקֹדם. בלי הפסק ראו ו הבאים מירושלים לכל אֹרך דרכם, כשהוא זורם וזורם בתעלות אשר י הדרך המכֻסה חול.

ועתה נזדמן להם מחדש פה בשדה. כאן לא דמה לזרם, כי־אם ט על־פני כל הככר. מה אפשר היה לעשות בו? לרמסו ברגלים? ותו בסמרטוטים, שנִתנו להם במושבה? הם עמדו והביטו אל מנהיגם. ש הזה היה מסוג השתקנים, המבַכּרים את המעשה על הדבור. הוא כב על־יד מקום אחד, אשר הגֵזָם שרץ בו ביתר שאת, והתחיל כורה ה. בגמרו לחפרה — גומה בת אמתים לעֹמק ולפי ערך זה בהקף — העמיד עוזריו בעִגול רחב — ואז הגיעה גם שעתם של הסמרטוטים אשר יהם. הם התחילו מנערים באדרות ובמעילים ובשמלות הלוך ונוע, הלוך את הברואים הקטנים השחורים אל פי הגומה. השרצים סרו לרצון שים והלכו באשר הוליכום, כעדר כלבי־הים שגֹרש על־ידי הצַיָּדים וף אל פנים היבשה, הלוך והתרחק מהמים. קבוצות קבוצות שחורות בחפזון. אלה טפסו על אלה, הגדולים והחזקים עברו על־פני חבריהם, רצו מבלי עמוד עד שנפלו מטה, אל תוך הרתיחה השחורה, אשר ה והזדעזעה ולא ידעה מרגוע גם רגע. אחד מהפועלים עמד מעֶברה של הגומה ותפקידו היה להשליך בחזרה אל תוך חיקה את הטפסנים, ה בידיהם לעלות ולצאת. כאשר התקרב עִגול האנשים עד לגומה ורֹב של הגזם נתקבץ כבר פנימה — הונעו היעים והֻכּו בקרקע פעם

ושתים, והקערה החפורה באדמה נתמלאה עפר והָדקה היטב על־יו
דריכות רגלי האנשים.

— הקבר הראשון! — אמר ברנצ׳וק.

— יַאלַא, קברנים! — צעק הפועל הראשי. — למה תתבוננו במתים? ו
מתו!... מוטב שנשים לב אל החיים!

הם לא הֻצרכו להרחיק בחפושים. אותו המקום, אשר ממנו טאט
זה עתה המון רב כל־כך, היה שוב מלא שרצים.

— לא כלום! — הניע בידו הפועל הראשי. — ללקט כל גָזם וגָזם!..

בעוד רגע מצאו שדה שני, שהשחיר מרֹב שרצים, ועשו בו :
אשר עשו בראשונה. יום תמים חפרו קברים וקברו חיים את המח
הגדולים של הרומש הקטן, ובלכתם הביתה, לפנות ערב, כשהם עיפ
ושבעי־עמל, נדמה היה להם, כי אותו השדה מלא גם עתה שרצים, מ
כמו בבֹקר בשעת גשתם לעבודה.

ידי ברנצ׳וק כאבו מאי־הֶרגל להניף בהן במשך יום שלם וגבו ה
רצוץ מרֹב התכופפות. ראשו נתמלא רמש כאותו שדה, אשר אך זה עזבו
לפני עיניו רקדו כנְקֻדות שחורות השרצים הקטנים השחורים, הזוחלי
די היה לו לעצום לרגע את עפעפיו, למען יראה מיד את הגזם — קבוצ
קבוצות, גלים גלים, נקֻדות שחורות ורוקדות — את הגזם הזוחל, הזו
הזוחל בלי הפוגות.

מחר ומחרתים, כל השבוע, שלשה שבועות עסקו במלאכת הקברנ
במשך הזמן הזה העבירו אותם למקומות שונים, העמידום תחת פקֻד
של משגיחים שונים. פעמים היה הקרקע רך, חרוש, או אדמת־ח
וחפירת הגומות — מעשה־שחוק; ופעמים — והאדמה היתה קשה כאבן; ו
מנהלי העבודה, כזה שנזדמן להם ביום הראשון לבואם, אשר לא חסו
עצמם ולא על יגיעת זולתם, אשר לא ידעו עיפות ולא הרגישו צמ
בכל משך יום הקיץ הארך, בחֻמה של שמש־הקיץ הלוהטת, ועבדו במסיו
והעבידו את האחרים מהבֹקר עד הערב; והיו אחרים, אשר בעצמם התע
קצת והרשו גם לזולתם להתעצל. ואחרי כלות הכל לא היה ברור לו
לעובדים עדַין: כל העבודה הזאת למה? השדות והכרמים, שהם עוזנ
אותם אחרי שנים־שלשה ימים של עבודה, האם נֻקו הרבה מהגזם? ה

גדול ההבדל ביניהם ובין השדות והכרמים, אשר הם רק עולים עתה עליהם לנקותם?...

מעין תשובה באה לו לברנצ׳וק פעם בשבת בבקר, בלכתו עם מאיר פונק, שהתרועע אתו בעבודה, למושבה אחת קרובה. בדרכם עברו על־יד כפר ערבי, דרך הגרן. וכאן, על הככר הרחבה, העגלה, הדרוכה חָלָק והמכֻסה שבלי־חטה פזורות, בין ערמות התבואה הקצורה זה לא כבר, נתקלו בתנועה סוערה של בני־האדם ובני־הארבה. המקום היה משחיר ותוסס מהמוני הברואים הזוחלים והקופצים. עם כל צעד דרכו לתוך הגוש הרוחש של הגזם. נדמה, כאלו העמידו רגל באחד הבורות־הקברים, אשר חפרום על גבול מושבתם. המון רב מבני הכפר, אנשים, נשים וטף, והם חמושים מקלות ומטאטאים, נדחקו ונתפזרו ורצו הנה והנה, בלי כל סדר, אספו את הגזם תלים תלים ורמסוהו ברגלים יחפות, ומתחת למטאטאים, ומתחת לרגלים הרומסות זרמו בחזרה זרמי רמשים בלתי־רמוסים, ושוב התפזרו בשדה לכל קצותיו. כל העמל היה ללא טעם וללא תועלת; דומה היה, כאלו כותשים מים במכתשת.

במושבה, שאליה באו, התכנסו המטַילים לשיחה בענין זה עם אכר זקן ופקח. אדם זה היה כבן־ששים, יהודי ליטאי, לא גבוה בקומתו, אבל בריא, כתפיו רחבות, לחיו אדֻמות וביניהן חֹטם צר וחד־הגב, ואף הוא אדמדם, ולמעלה מהן עינים מחֻדדות־מבריקות, שהעידו על ההנאה, שנהנה בעליהן מחכמתו. ברנצ׳וק העריכהו כרגע והכניסהו אל אותו סוג היהודים הפקחים, שאינם פקחים סתם, אלא מלאים הם הכרה זו של פקחותם במדה כזו, שאינם מסֻגלים להסיח את דעתם ממנה אף לשעה קלה. אנשים ממין זה, הרהר ברנצ׳וק, מגַדלים אותם מילדותם לשם התפקיד הזה, והם אף הם רואים את מטרת חייהם בהסברות שהם נותנים לכל דבר — הסברות העולות או צריכות לעלות על אלה של אחרים בענינן ובתכנן. בני הטפוס הזה, אם לא יצדקו פעמים במשהו, לא יודו על כך לעולם; ואף זאת: אין הם יכולים לסבול, שעל מי־שהוא יאָמר במעמדם, כי צדק במשהו, אין הם אוהבים בכלל לשמוע את דברי השני ואם זה מביע דעה מתנגדת לדעתם — הם שונאים אותו.

בעוד דמיונו של הסופר נתון למשחק זה של מחשבות על האדם,

שנזדמן לו עתה לראשונה בחייו, פתח הלה בשיחה מתוך נחת וטוב־לב:

– אֶט! – הפליט הזקן, והביע במלה הליטאית האחת הזאת את כל גֹדל בטולו אל העיר, שאינה מבינה ושאינה מסֻגלת להבין את חיי השדה.– מה שהם רומסים ברגלים... גם זה – אין זה אלא כך... כדי לצאת ידי חובתם... למה יעבדו לטובת היהודים? אין הם שוטים עד כדי כך!

ברנצ'וק לא יכֹל לתפוש כַונת דבריו.

– כיצד „לטובת היהודים"? – שאל.

– יען כי הארבה – איסטגיס הוא: כשנטיעות לפניו, לא יגע בתבואה... ואם גם יאכל קצת מן התבואה... אין חשיבות בכך! בעִקר הוא מחפש אחרי הכרמים והפרדסים. הפלחים, כל מלאכתם זו של טאטוא הארבה ורמיסתו על הגֹרן, הסמוכה לדרך־המלך, אינה נעשית אלא לכבוד השוטרים, העוברים כאן לפעמים, למען יראו, כי ממַלאים הם, בני הכפר, את חובתם. כי פקֻדה ממשלתית יצאה, המחַיבת את כל הכפרים להשתתף במלחמה בארבה. עושים הם אפוא מה שעושים ולועגים לתבל ומלואה. כסבורים אתם, שהפלח אינו מבין – אכר, חמור? הוי, עד כמה הוא מבין! הפלח פקח הוא, ערום הוא – כאחד מאחינו בני ישראל ממש... אומרים אתם – הארבה! מה שַיך... עבודתנו אחרת לגמרי – עלינו לשמור על גבולי כרמינו ופרדסינו. לכן עובדים אנו מסביב למושבה, וכשיעלה בידינו להטות זרם מזרמי הארבה לצד אחר, מן המושבה והלאה – גם זו לטובה! ליותר מזה לא תגיע יכלתנו, ולפי מה שאנו עושים, יש בכל־זאת תקוה, שנציל מפיו חלק מנטיעותינו.

– אבל גם להם נטיעות! – העיר ברנצ'וק.

– אלה – מר ורע גורלם! – ענה האכר.

– אם כן, מה הוכיח? גם כשהם צריכים לעשות לטובתם אינם עושים, וחכמתם היכן היא?

– על־כן הלא עצלים הם! – השיב הליטאי הזקן מתוך נגון של גמרא. – וטבעו של העצל הוא לאמר: „מן השמים" ולשכב ולנום בצל התאנה... ולהפך, – הצטחק בעיניו בצחוק של ערמומיות והתחיל מסובב בחלל האויר באגודלו: – ומה אם אינם עושים את הנחוץ להם — מה שאינו נחוץ להם לא־כל־שכן!

אגב דבור רצה ברנצ׳וק להוָדע, מה יהיה בכלל סופו של הארבה? ארבה הראשון, המעופף, הטיל ביצים באדמה והמשיך את דרכו. וזה רומש, לכשיגדל הלא גם לו תצמחנה כנפים, הלא גם הוא יטיל ביצים יעוף למרחקים. עם כל דור ודור יגדל מספרם לפחות מאה מונים — כי מה אפשר בכלל לרמוס ולקבור? — וכך ילך החֻרבן וירב, ואין מוצָא. איך יבוא בכל־זאת קץ לדבר? האם יבוא קץ — או לא? לאן הולך הוא ארבה? איך היה בעבר?

גם האכר וגם הבֶּדְוִי הזקן, שנזדמן להם בקצה המושבה, לא יכלו השיב לו על זה דבר ברור. הבדוי אמר רק זאת:

— הגָזָם ילך — לא יהיה עוד ארבה, אם ירצה השם!

טז

לא קרה דבר — כל דבר בלתי־רגיל — ובכל־זאת קָרַן היום ההוא זכרון שניהם כקו־אור בהיר בין שאר הימים האפורים של השנה. רגש היֹפי המיֻחד של אותו הרגע חדר אל לבם וכבשם מיד בהכנסם אל תוך החֹרשה, שהשתרעה מאחרי המושבה במורד ההר. החֹרשה יְרֻקה היתה, צְלֵלָה ודוממת — והדממה כאלו שכנה בה פנימה ואָרבה לכל תנועה של על עָלֶה, והחזיקה בו בעָלֶה ועצרה בעד זעזועו טרם הספיק לעשותו. בצל העצים לא נשבה רוח חיה. האדמה היתה יבשה וחמימה, מְכֻסה בהרות־שמש צהֻבות, שהתגנבו לכל מקום דרך ענפי העצים. היער עמד מְקֻסם — שרוי בחֹם צהרי־הקיץ. שניהם התהפכו מצד אל צד על מקומותיהם אשר בחרו להם, משוו את הקרקע בידים והשתדלו למצֹא אֹפן שכיבה, שיהא מונע משהו בעד לחץ החצץ ועקיצות הקוצים. ברנצ׳וק התענג עֹנג מְשֻׁנה — על היער, אשר אהבו אהבה עִורת, אהבת בן־עִיר, ששמע בלבו מחדש, אחרי שתיקת דורות, קול המיתר העתיק, — ועל העלם הרענן, שהשתרע כאן, על־ידו, ושאהב את היער כמותו.

— בן כמה אתה, פונק? — שאל ברנצ׳וק.

— בן־עשרים!

ברנצ'וק התפלא:

— צוד יש בני־עשרים בעולם!

— ואתה, האם מעולם לא היית בן־עשרים? — צחק מאיר פונק.

— מעולם! — ומתוך הרהורים הוסיף בטון של רצינות: — לגמרי אף פעם, במקצת — תמיד, גם כעת... וכאשר תמלאנה לי ששים שנה גם אז!

— יודע אתה, מה שהייתי רוצה? — המשיך ברנצ'וק את דבריו, רוצה הייתי, ככתוב במעשיות האוטופיות, שתפול עלי תרדמה פה, ביע הזה, ושלא תסור ממני ימים רבים — מאה, מאתים שנה — ושאתעורר א ואקום, ואצא, ואביט על סביבי, ואראה — מה נעשה בעולם? לחיות כנ שנתים — ולהרדם שוב למאתים שנה... לנדוד באפן כזה ולעבור, בזמן ש חמשים או ששים שנות חיי, דרך אלפי שנות חייה של האנושיות.

מאיר פונק חש במליו של ברנצ'וק עיפות ורצון להמלט מימות־החל ש החיים. הוא, פונק, לא חפץ להמלט. הוא חפץ לחיות דוקא כעת, עם האנשי האלה, אשר הוא מכיר אותם, ועל העבודה הזאת, הקרובה אל לבו. להרי קרשים הוא חפץ בכל יום, למשש בהם בכל יום, להובילם ממקום למקו לגררם, להקציעם, לראותם הולכים ומקבלים את הצורה, אשר הוא רוצ לתת להם; להרגיש בקשי־ערפו של העץ ולהכניעהו; להרגיש בשרירים, ההולכי ומתמלאים כֹח, ובכֹח הרועד בהם ומחפש לו מוצא במהלֻמת־פטיש חזק או בהרמת קורה כבדה. הוא אהב לחטוב עצים, אהב לכרות בורות ולאסו אליהם את הארבה, הוא אהב להאָבק, לרוץ, לצעוק ולצחוק — וצר היה ל לאבד את זמנו בשֵנה מחֻסרת־טעם כזו. הוא זקף את כתפיו הגַרְמיות הקריב את ידיו אל חזהו ולאט לאט, מתוך התאמצות השרירים, הניע בה והביע קֹצר־רוחו של כֹח בלתי־משֻמש וצמאון לעבודה. בעיניו הפקוחו לרוָחה השתקפו, כמו בתוך ראי כהה, ראשי העצים.

שעה קלה שכב ושתק וחִיֵך לדברי ברנצ'וק, כחַיֵך הבוגר לחלומותי של ילד, ובאותה שעה זכר וידע, כי בן־אדם זה סופר הנהו, מחבר ספרים, מאותם האנשים, הנחשבים לפקחים ולמעמיקים, ומשום־כך לא הֵעֵז להגיד את מלתו — אותה המלה, שהיתה בעיניו ברורה כל־כך — בפני הסופר. אולם הוא לא היה שַיך לסוג אלה, הנופלים ברוחם בפני מי־שהוא או המַרפים

רעיונם. ונוסף על זה היה ברנצ׳וק אדם פשוט, שלא הכביד על איש תביעות של כבוד, אדם נוח לשוחח עמו.

מאיר פונק הפנה את פניו אליו בתנועה של החלטה.

— מה לי ולעולם שבעוד מאתים שנה? — אמר בשלחו מבטים, מעל גופו של ברנצ׳וק, אל בין גזעי־העצים האפורים. — כל האנשים, שאני מכיר אותם, יהיו מתים. האנשים של העת ההיא יהיו זרים לי. חפץ אני לחיות דוקא היום... לישון! — יש שאנכי מצטער גם על אבוד הזמן בשל שנת־הלילה! אני מדבר ברצינות: לפני שנתים, זכורני, החלטתי, שלא לישון יותר מחמש שעות בלילה, בכדי שיהיה לי יותר זמן לחיים...

— לחיים — חזר ברנצ׳וק מתוך לגלוג בלתי־נִכּר כמעט. — ומה, בדרך כלל, היו חייך בשעות שהִצַּלת מהשֵׁנה?

— קראתי — ענה מאיר פונק בכֹבד־ראש. — קראתי הרבה. חפצתי לדעת הכֹּל.

היה לו חשק לברנצ׳וק להוסיף ולשאלו, אם הוא יודע כבר את הכֹּל, אבל עצר ברוחו. נקל ללעוג — הרהר לעצמו. — כל שרץ עושה זאת, אך לא כל שרץ יודע את השעה ואת המקום, שבהם אין לעשות זאת.

מאיר פונק נשם נשימה עמֻקה, שמִלאה את רֵאָתו אויר־יער טהור.

— כשמסתכלים ביער מלמטה, יש לו פנים אחרים לגמרי — אמר מתוך התענגות על השלוה. — כאִלו מעולם לא שכבתי פרקדן ביער... הגזעים עבים ומְקֻשים, הם נאחזים באדמה בשרשיהם כמו בידים חזקות בעלות־שרירים. ולמעלה מסתעפים הם והסעיפים פושטים לגֹבה ולצדדים. העצים נוגעים זה בזה בצמרותיהם המסֻבכות. רשת יְרֻקה־כהה מתהוה... רשת הלוכדת את זהַב קרני־השמש... טוב לנוח על האדמה בתוך יער כזה... האם כעבור מאתים שנה תהיה אחרת או — יהיה טוב מזה?

— אתה — עדַין שרשים עמֻקים לך בקרקע שמתחת רגליך! — אמר לו ברנצ׳וק מתוך צחוק.

הוא העלה על דעתו את ימי עבודתם האחרונים, אשר עבדו בפרדס של חול, רחוק מהמושבה. שתי נערות היו שם אתם יחד — שחורה ובהירה. הבהירה, אסתר, היתה נמוכת־קומה וַעֲבַת־גוף, בֶּהָרוֹת־קיץ היו פזורות על פניה ועל צוארה עד החזה למטה, אחת מאלה הנשים, שדמותן אולי רחפה

לפני עיניו של הֵינה, בעת אשר הפליט: „קח לך פרה וגדל עגלים
והשניה, לאה, היתה יותר קרובה לסוג הפְּתָנים — על כך העיד גופה הדל
תנועותיה העצבניות, עיניה השחורות, הנוצצות, צחוקה הבלתי־שקט
הזדקְפִיותיה העיפות, העצלות, ופניה המחוירים לפתע. ושתי העלמות הי
מתמלאות רוח־חיים, מובנה כל־כך לברנצ'וק, מדי גשת פונק אליהן בשעו
העבודה, מדי עמדו ועבדו אתן בשורה אחת.

העבודה בפרדס היתה קשה מזו שבשדה. הרגלים טבעו בחול העמו
כל צעד עלה בהתאמצות רבה. הגזם טִיֵּל על־פני כל השבילים שבי
העצים. השרצים סבבו את הגזעים, עברו בין השרשים, נכנסו אל המתבואי
אשר תחת הענפים רבי־העלים, היורדים ונסרחים עד הקרקע. אי־אפשר היו
להוציאם משם. כל עץ תפוח־זהב היה למכשול למנהלי עֵדר הגזם, אש
נהלוהו אל הגומה, המוכנה מראש; על־יד כל עץ ועץ היו מְכרחים לחפו
גומה לחוד. אבל עצם עבודת החפירה היתה דוקא קלה פה. חפני חו
אחדות מורמות ומֻשלכות הצדה, ותו לא. למאיר פונק היתה עבודה ז
כמעשה־מְשחק. מחימים הראשונים לבואו היה לחופר־אדמה משְבח. ידי
וגבו הכשירוהו לכך. בטחונו הרענן בכחותיו, הרגש המיֻחד לאדם חזק
החס על החלשים, דחף אותו מלכתחלה אל העבודה הקשה ביותר. בגמו
לכרות את הגומה היה ממהר להצטרף אל חבריו ולעזור להם לאסוף א
הגזם אליה. אז היתה סרה הכבדות מעל עיניה של אסתר, העֲשֵשות מרב
חול וחֹם. לאה קָרסה אותו במלים ואסתר צחקה את צחוקה הרחב והתקרבו
אליו מן הצד. ברנצ'וק אף הוא נסה בראשונה לענות להן, מבלי הָבין
כי לא אליו פנו. אבל שתי הנערות הדפוהו אחור מיד ובהחלט. כרגיל
לא תפס את הדברים ברגע הראשון ולא הרפה מהן. רק לאחר שנערכו
לו אותה קבלת־הפנים שנית ושלישית, הֻברר לו המצב. הוא שקט, הביט
אליהן בעינים זועפות ופֵרש בלבו לרע כל מה שנעשה מסביבו. ראשית
ביחס לעצמו: אין הוא כאן „הסופר", אשר על־אודותיו מתלחשים ומספרים
מעשיות, אשר לועגים לו ומפחדים מפניו, אשר מתעניְנים בו, משום שאין
יודעים מה הוא, משום שאין בטוחים בו — כאן הוא פועל, שאינו מצטַין
בשום דבר, בחור שאינו צעיר ביותר, בעל פה של מזקין, מחֻסר־שִנַּים,
בעל תנועות מלאות אי־מנוחה בלתי־נעימה, בעל עינים מְערפלות, הנראות

מפות־סנוְרים, ולעתים – כמסתכלות ורואות יותר מדי עד שמעוררות רגש ל בושה ורֹגז בלב האיש, אשר אליו הן מכוּוָנות. וסִמוך לו, כאִלו לשֵם רגשה יתרה של שַיכותו הוא, ברנצ׳וק, לטפוס הכהה והמְעֻקל של אנושיות, עומד זה, מאיר פונק, בא־כחֹו של הטפוס הבהיר – צלם־חזק, ה־קומה ורחב־חזה, קולו רם, תנועותיו חפשיות ועיניו מצטחקות ומבריקות יפות את פניו המחֻממים והמאֻבקים, על כתפיו עלים וקש, שדבקו בו עת התגוללו על האדמה, בידו יעה – אֱל־עָדוֹת צעיר! ולא עוד אלא שנדיב־ ש הוא, טוב־לב הוא, וכל זה, שברנצ׳וק רדף אחריו בלי הצלחה, מקבל א, פונק, בלי יגיעה וכדבר המובן מאליו. כמעט שאינו שם לב לזה. פתאם א עובר למקום אחר, רחוק מהנערות. נראה לו, כי מהמקום ההוא נקל תר לנהל את הארבה, ומיד נשכחו העלמות ופניו הועדו לשם. לאט שחורה מלַוה אותו בעינים מבריקות, המחשיכות פתאם, כשפניה מתכסים ירון וכשמבטו הנוקם של ברנצ׳וק ננעץ בה. היא שובתת רגע מהעבודה, דימה גזם מהאדמה ומזדקפת. הלה מן הבוגרים הוא – שחור, צנום, ראהו כמראה החפושית. היא בועט ברגליו בלי הפוגות, היא מפרכס, וא נתון בחזקה בין אצבעותיה. וברנצ׳וק, שהשאיפה לאלמות ואנס היתה נפשו מאז ומעולם – תאוה נסתרת ואלמת, המשתוקקת לראות בשברון צונם של החזקים ואנשי־הדעת – לא יכול היה לראות בענויו של השרץ וה, המחֻסר אונים ודעת. „תעזבהו־נא לנפשו!” – צעק אליה פתאם בקול דסק. היא סקרה אותו במבט של שנאה, שבו השתקף הרצון להכעיסו. בלי השיב דבר לחצה את הגזם באמצע גופו ביתר־עֹז והתחילה מוציאה אט לאט, כשפניה חָורים, את חַיֵה השרץ מתוך בטנו הרכה. חוטי־מעים קים היו סרוחים באויר, מתדבקים ונמשכים, דומים לטִפַת חֶלבון, המשתפכת ורדת מעל לקלִפַת הביצה. קצות אצבעותיה של העלמה היו רטֻבות דבקו של היצור המעוך. היא הזדעזעה והשליכה ארצה את הגוף הקרוע. זה!” – אמרה מתוך נגוב האצבעות בסמרטוט, המשַמש להנפה. עיניה ביעו מרגוע, התרגשותה שקטה.

כל זה קרה ברגע אחד, אולי בחצי רגע. מיד שבו לרדוף אחרי גזם, ואחרי שאספוהו אל הגומה וכִסוה ברגבי אדמה, עמדו על מקומם ועה קלה, רקעו בחול בתנועות־רגל מרֻשלות. עמדו וחִפשו בעיניהם קץ

חדש ומתוך כך גנבו מהעבודה רגעים אחדים. אותו הפועל הגבוה והרצ
אשר נִהלם במלחמתם בארבה בשבוע הראשון לבואם, עבד כעת במק
אחר, והמשגיח החדש היה מאלה החסים קצת על עמַל גופם.

„האכזריות הקהה הזאת – הרהר ברנצ׳וק – הקריעה בצפרנים, הצ
להרגיש בפרכוס הבשר החי – זה טבוע בנפש האשה – חלק מטִבעה הוא זה.

על פונק לא התרעם. להפך, הצעיר נשא עוד יותר חן בעינ
רוחו היתה רוח של נדיבות, כֹּחו – זהיר, מתחשב עם חֻלשת רעו
רעננות צעירה היתה מציצה מרעיונותיו. ואף התחרות לא היתה ביניה
הוא, ברנצ׳וק, הרפה ממה שלא יכֹל להשיג — המעשה בשו
ובענבים – ומאיר פונק לא ידע לקחתו. ביחסיו אל הנערות היתה תשוק
הגַברית מעֹרבה עדַין בשרידי בוזו – בוז העלם – לכל „המין החלש".
פעם ברח מפני עיני הבנות הקורנות אל עיניו המעֻרפלות של הסופר, כ
לבקש בהן תשובה על ספקות רוחו. ברנצ׳וק הרגיש בזה, ומשום־כך
אהֵבוֹ.

והרגש שהיה בלבו, בשעה שנגע בקמטי האדמה היבשה או במח
הדרדרים – אותו הרגש היה עֵר בו גם עתה, בהביטו אל פניו הצעיר
ואל חזהו הרחב של ידידו זה.

– בכל־זאת, יש לנו עוד שרשים באדמה, – אמר מתוך נצנו
עינים, שהיו לַחוֹת לפתע, – לא הרבה כל־כך כמו לעמים אחרים, אבל
לנו!... אלמלא כך, כבר היינו עוברים ובטלים מן העולם!

יז

גדליה ברנצ׳וק חזר לירושלים, אל חדרו שבקומה השניה, שחלו
נשקף אל תוך החצר הצרה, הלחוצה בין שתי חומות־האבן הגבוהו
המלחמה בארבה שם במושבות אמנם לא נסתַימה עדַין, אבל קִצָהּ ה
קרוב. השרץ הקטן, הזוחל, גדל, כנפים צמחו לו. הוא הִמְריא בהמו
ויעף למרחקים. לא בזמן אחד צמחו כנפיו, כי לא בזמן אחד הוטלו הביצ
ובני הדור הצעיר לא היו בני דור אחד. וכדרך בוא הארבה הראש

לפני חדשים מספר — מחנה אחר מחנה — כך היתה גם יציאתו של הארבה השני עתה — מחנה אחר מחנה התרומם מעל האדמה ועף ונעלם. ברור היה, כי עוד מעט ולא יהיה לקובר את מי לקבור. חֹם העבודה חלף. על ברנצ'וק נמאסו החיים בהמון, בין ערב־רב של בני העיר, שהובאו הלום לצוד את הארבה, הוא הרגיש עצמו כבתוך מהומת־שוק בלתי־פוסקת. אך גם אלה התחילו לאט־לאט להתפזר. והוא אף הוא נלוה לאחת החבורות, שהלכו ירושלימה, וחזר עמה הביתה.

טוב היה לו עתה לראות את עצמו בתוך בדידות חדרו. מהומת המושבה נשארה מאחוריו, רחוק ממנו. חומות החצר העבות הבדילו בינו ובין שאון־העיר. ואולם העיר בכלל חדלה מלהפריעו. היא כאלו לא התערבה בחיי בניה ועזבה אותם לנפשם. היא היתה פקחית, שבעת שנים ונסיון, ירושלים זו העתיקה!

ברנצ'וק פָּסע בתוך חדרו מן הדלת אל החלון ומן החלון אל הדלת והסתכל בשמשות הכהות מעל למשקוף, שבהן השתקפה אפלת המסדרון. הרגשה של עשירות רבה פעמה בלבו, עשירות, שהיתה בקרבו פנימה, אבל כמוסה מפניו, ואותו הדבר הטמון עלול היה להתגלות מיד — ואולי לא מיד — אין לדעת מתי? — להבריק לנגד עיניו כאוצר זה הקבור בתוך האדמה, המתגלה מעצמו לבעל מפתח־הקסמים. עורק של זהב היה זה בלב הר־האבנים. צורקים קטנים התפלגו מהעורק הגדול, המלא, העמֹק, ועלו והתפשטו בתוך שכבת־האדמה העליונה ובלטו מבעד לעפרה. כבר נראה לו זֹהר הזהב, כבר עברה באצבעותיו ההרגשה הקודמת של קָשְיוֹ הקריר, של לְטושו העֲדין.

עוד בהיותו במושבה, בימים האחרונים לשהותו בה, נצנץ לקראתו הנתיב החדש המשחרר, זה שיוציאהו מתוך הסִמטה האטומה. לפתע פתאם התחילו העצמות היבשות של רומַנו העזוב להתקרב זו לזו ולהתאחד באָחוי הדרוש, כל אחת על מקומה, והשלד התכסתה בשר ועור קרם עליה, ונדמה היה, כי הנה עוד מעט קט ויבוא גם רוח החיים ויכנס אל תוך הגֹלם הדומם הזה. חזהו של ברנצ'וק הלך הלוך ועלֹה, הלוך וירד, דמו ברקותיו הכה גלים של גיל — גיל הצִפיה — ולבו התכַּוץ בקרבו מאימת אַכְזָבָה חדשה. הוא לא היה בטוח בעצמו, הוא ידע, כי אי־בטחונו זה לא

יסור ממנו עד אשר יגש לעבודה, עד אשר יעמיק לשקוע בה. רק א
ידע אל־נכון!...

הוא התחיל לכתוב. היה עליו לכתוב מחדש את החלק השני־
האחרון. את תָכניתו הקודמת על־אודות ארבעה חלקים הזניח לגמרי. הדברים
התחילו מתרכזים, כשהם קצרים יותר ומוצקים יותר; ענינים צדדיים רבים
נפלו מעל העִקר כנפול הקלִפה מעל גרעיני הפרי המְבשל, ולא היה עוד
צֹרך בחלקים אחרים זולת זה השני – האחרון.

העבודה התנהלה לאט ובכבדות. המלים באו אחת אחת. בעמל
ובזמן רב עלתה לו העבודה לסַדרן בשורות חלקות וטהורות... על־כן היו
כֻלן מֻבחרות, ודָמו – על מקומותיהן, בתוך שורותיהן – לחוטי־פנינים,
שהֻצגו בחלונות־הראוה אשר לחנות־התכשיטים. ביום הראשון ההוא לא
עשה חיל בעבודתו. בצהרים, כשקם מעל שלחנו, לא ראה לפניו אלא שני
דפים קטנים וחצי כתובים. אולם בראשו היו הרבה, עד לאין־מספר.

בימים שבאו אחרי־כן התנהלה העבודה ביתר הצלחה. כֹבד־המחשבה,
החִפוש אחרי המלים, הקשי שבקשורן ובבנין המשפט הרִתְמִי, שהיה נחוץ לו
כל־כך, למען סַפֵק את רוחו והַמריצו להמשיך בדרכו – כל זה סר מעליו
מבלי שירגיש בכך, מבלי שיוכל להגיד, איך ומתי. הענן, שהיה מסתיר
מעיניו את ראשי ההרים הרחוקים, הסתערות הרוח בקעה אותו. והוא עמד
חפשי, מְשחרר. הוא הרגיש את עצמו כסוס־פרא, אשר התפרץ ממוסרותיו
והשליך מעל עיניו את כסותן – מי יעצרהו? כל שאלה לא היתה לו עוד,
הספקות נרמסו בלי חמלה. הוא רץ לפניו כּכפוי־שֵד. תשוקה אחת משלה
בו – להמשיך, לבלי לעמוד. פחד ההפסקה נפל עליו. נדמה היה לו, כי אם
אך יעמוד, לא יוסיף עוד ללכת. הוא היה כאותו אכר רוסי חולה, שמֵאן
לשכב על ערש דְוָיו – פן לא יוכל לקום עוד. הוא רץ כשצעדיו גדולים
ונחפזים ולא נפל כשרגליו כשלו, ולא השגיח באבני־החצץ, שהתחלקו
מתחת לעקביו וגלשו אל פי התהומות, שעליהן היה עובר בבטַחון עִוֵר של
מְכה־יָרֵח, הנודד בלילות על דלפות הגגות ועל גדרות המעקות.

היה קיץ חם – והוא היה לבדו. איש לא בא אליו. מי יבוא? בין
כה וכה לא היו מבקרים אותו בביתו חוץ מאנזלמוס מַיאר. ורק דבר אחד
הפחידהו – שנתו נדדה מעיניו. בלילה, במטה, תקפו עליו גבורי רומנו

היו תועים במוחו בלי־הפוגות, כמו על בד ראי־הנוע, וחוזרים על נועותיהם, על הצויותיהם, על שיחותיהם, על כל מה שעבר עליהם במשך ותו היום. אותן התמונות, ששעתן עברה כבר, שלא היה בהן צורך עוד, לו בשניה ובשלישית — עד שמוחו היה קרוב להתפקע בתוך מעגל זה ל חזרות בלתי־פוסקות. והתמונות גררו אחריהן תמונות חדשות, רחוקות ן הקודמות בזמן ובמקום, אלה שנועדו להופיע באמצע הרומן או בסופו, ו בעתיד, בתוך יצירה אחרת. המקום הריק, שבין מה שנשאר מאחריו בין מה שנצנץ לו מרחוק, היה מתמלא פתאם, וכל זה היה מצטרף חטיבה אחת שלמה — ולא היה עוד כל הבדל בין מה שהיה מֻנח במגֵרת לחנו, הרשום בדיו קוים קוים שחורים על־גבי הניָר הלבן, ובין מה רגש במוחו ברגע זה עצמו, כל מה שסער והתפרץ החוצה ודרש תקונו כף־ומיד...

המטה כאִלו אמרה להשליכו מעליה. שלחן־הכתיבה משכהו אליו. אף־על־פי־כן לא קם. ראשו היה כבד יותר מדי, מלא המֻלה. הוא לא פץ להכנע לתשוקת הרגע, בחששו פן לא יצלח לעבודה בבֹקר וכל היום בא ילך לאִבוד. כך שכב שעה ארֻכּה, כשהוא מביט אל החשכה בעינים בשות, קדחתניות, ומכריח עצמו להרדם. סוף־סוף היתה התנומה אוחזת ת עיניו והיה ישן שעתים או שלש שעות. היקיצה באה לפתע פתאם. מקום, שעמד בו אמש בכתיבתו, היה מתיצב לפניו מיד, ברור ובולט, שהוא בוקע את דמדומי התעורה. אז היה ברנצ׳וק מדליק את המנורה ומוציא מתוך מגֵרת שלחן־הכתיבה את עלי־הניָר המוכנים מראש.

בהמשך הימים הגיע ברנצ׳וק לידי כך, שכל חִלוקי הזמן הרגילים טשטשו אצלו. עתה היה נם ועֵר כאחת, בלי־הרף — מרוץ מחשבותיו הרוגז יש ממנו והלאה את השֵנה האמתית. אחרי שעתים של כתיבה היה ראשו ירד אל השלחן. כעבור שעה קלה היה מזדקף, סוקר את עלי־הניָר בעינים דלקות והולך לשכב. שכב וישן — אם מעט ואם הרבה — עד שהיה תעורר, יושב על המטה, מביט סביבו ורואה את שלחן־כתיבתו. עיניו זועות, הטעונות קֵהות, התנוצצו פתאם — שוב מצא את עצמו. הוא נגש ל השלחן ונטל את עטו.

ככה עברו עליו הימים — בין המטה והשלחן — ביום ובלילה. צרור

עלי־הנְיר הכתובים שבתוך מגֵרת־שלחנו הלך וגדל, הלך ועבה, משקל נוכן לו, כאלו מה שהָחסר מגוף בעליו עבר אליו. בהפסקות שבין פרק לפרק אהב ברנצ׳וק לקחת בידו את החבילה כֻלה, כדי להרגיש במשקלה, והיה דומה בזה לבעלת־בית, המוציאה מתוך הכלוב אַוז מפֻטם למען הַנְאות עצמו ממשקלו.

הכל נגמר בעשרה ימים. לא נשאר לו אלא להעתיק את הכתוב לנקי ולעבדו אגב ההעתקה, לתקנו, לטהרו מהמיֻתר, למַלא את החסר — לתת ליצירתו את הצורה האחרונה ואת הברק האחרון אשר לדבר הגמור והשלם. על העבודה הזאת התנפל מתוך שכרון צוהל — שכרון הנצחון. על כל צעד קדימה התגבר על הרבה חסרונות קטנים, וההליכה כֻלה לא היתה כי־אם תהלוכה מנצחת. ובאותה שעה היה גם נח. הוא עמד בשתי רגליו על קרקע בטוח — ראשו היה חפשי. מוחו השתחרר מהעל, שהיה נתון בו זמן רב כל־כך, והשתעשע כילד, שהתחמק מהשגחת הגדולים. לחשוב על דבר אחר, שלא מעִנַין יצירתו, — היה כטל מחַיה לרוחו העיף של הסופר הוא הרהר במֵיאר. הנגוד שבין גשמיותו הגופנית של פקיד־הבנק ובין קלותו־קלות הליכתו בין אנשים — העסיק כקֹדם את מחשבתו הפנויה. הוא אמר לעצמו, שהלה נאחז בכל־זאת, ולמרות קלותו, בדבר אחד — בבת־חוה. מזל שחק לו ביחסיו עם המילדת גינזבורג — היא קבלה משרה בגליל, באחת המושבות, והיתה מֻכרחה לעזוב את ירושלים. בפעם אחרת לא יסתלק בנקל כל־כך. יבוא יום המפלה, היום, שבו יטבע עמֹק, והמקרה המציל לא ימהר לעזרתו — ואז ירד מטה מטה לעמֹק, ושם ינוח... ומי תהיה „זו"? הכל תלוי במזל!...

ומאיר פּנק אף הוא תפש מקום בין מחשבותיו של ברנצ׳וק. יש לו לאדם זה חזה רחב כל־כך, ידים רחבות וכבדות, שרשים בריאים כל־כך קושרים אותו אל האדמה הרעננה. עליו היה לפוצץ אבנים, לכרות בורות, לחטוב עצים ביער. תחת זאת הוא עושה צעצועים מעצי־זית, וקורא בספרים, ורוצה למצֹא בהם פתרונים לשאלות החיים. מה הוא המוצא המיֻעד לו?

רעיונותיו פנו לרגע אל העָבר — אל השבועות, אשר בִלה אתו יחד במושבה, בעוֹנת המלחמה בארבה. אך פתאם הזניחו את האדם וקפצו על

שרץ: מה הוא הדבר, שאין הוא משתקע בשום מקום, אשר מחנותיו
גיעים אליו פעם? הבֶּדוי הזקן אמר, כי אחרי לכת הדור השני אין עוד
רבה. בזה נגמר הענין. איך אפשר הדבר? האם אין הדור השני מטיל
יצים במקום־מולדתו? היא גדֵל, כנפים צומחות לו, הוא מתעלה ועף
מרחקים — וכל זה נעשה בטרם היותו מסֻגל לפרות ולרבות. וכך יוצא,
הארץ, אשר אך זה כִּסה אותה ברבבותיו, שוב משתחררת ממנו — עד
א הגל השני. אין דבר, הקדוש־ברוך־הוא יודע, איך לנהג עולמו!...

ברנצ׳וק צחק צחוק חרישי, צחוק של הנאה. הוא הסתכל מתוך
זיון־נפש גמור לכל אשר עבר במוחו. הוא ידע, כי את עבודתו שלו עשה.

יח

בבואו ליפו התאכסן ברנצ׳וק, כרגיל, בבית רודניק. לפנות ערב
זבו שניהם על הגזוזטרה המתנשאה מעל לרחוב המכסה חול, שממנה
אה היטב ראי־הים הכהה.

הגיעה שעת בין־השמשות. השמש ירדה על הים, ומלמטה, ממצולות
זים הקרירים והאפלים, עלתה לקראתה עוד שמש, גם היא אדֻמה
והטת. ענן דל ודק, כמראה זכוכית אפורה, היה שטוח מעל לים, בפנת
קיע. איש לא השגיח בו לפני רגע. עתה עטה פז וארגמן, התמתח
תנשא למעלה, כאלו קם על רגליו והזדקף וגָבַה עד למאד ויהי לעמוד־
ז, שהגיע בקצות לשונותיו הבוערות עד לרקיע השמים. וסביב סביב,
השמים והארץ שטו אלפי בנות־זהר ובנות־בָּרָק והשתעשעו בחֻלשת עיני
דם ובחֹסר אונן, כאשר ישתעשעו דגי־הנהר הקטנים, החלקלקים והכספיים,
י־זריזות אצבעותיו התופסות. לצון חמדו להן ונתנו להלכד, וברגע
לכדו, נשמטו, ואת אשר אמר המסתכל: זאת אני רואה! היה כלל וכלל
זאת אשר אמר לראות. האדֹם היה לוָרֹד, הוָרֹד לצהֹב, הצהֹב לכחֹל
רֹק, הכחֹל והירֹק לסגֹל. המשחק הנצחי שבין צללי הלילה ואורות
ם, ההולך וחוזר בכל בֹקר ובכל ערֶב, לא נפסק.

אך ההפסק מֻכרח היה לבוא, כל האורות היו לדמדומים, כל הצללים

לבשו שחורים. עמוד־האש, שהתנשא במרום השמים מעל לים, דהה לאט, הפך אפור וקריר, ונבלע בלוע הלילה. הים המה קודרות – הים הרוגש לעולם. הרחוב, שהשתרע מתחת לרגליהם, היה של חול, ורחב וריק מאנשים וממעונותיהם. בין בית לבית – שדות של חול. החול השתטח על שפת הים כצעיף אין־סופי. לארך הים עלה החול צפונה, עד צֹר וצידון, ואולי גב רחוק מזה, ולארך הים ירד מצרימה. ובהתחזקו פנה עֹרף לו לַיָם והתפשט בארץ לרחבה, התאמץ וזחל עד הגיעו לרגלי הר הכרמל והרי יהודה ההרים גָבלו גבולים להתפשטותו. במדינת האבן הקשה לא היה מקום לחול הרַך. שתי המלכֻיות ישבו בשכֵנות מאז ומעולם ולא התערבו זו בזו לעולם

שדות החול התפשטו לרוָחה מסביב לבתי הרחוב הזה דל־הבנינים אחריהם נראו הסמטאות הקצרות והמיֻשבות של „נחלת בנימין" ו„תל־אביב" ברנצ'וק חזר משם לפני רגעים אחדים. לנגד עיניו זעה עדַין התנועה התל־אביבית של בין־השמשות, אותה התנועה, שהלכה וחזרה בלי הפוגות מבית הגמנסיה ועד לשַער העיָרה, ומהשער שוב אל אותו הבנין הגדול, הבנו בסגנון מוֹריטַני, שהתיצב במרכז העירה ובמרכז חייהם של תושביה: אות מאות התלמידים האחדות; משפחותיהם, שעברו בגלל הילדים ליפו, החנונים בעלי המלונים, בעלי הפנסיונים והמורים, שהתפרנסו מתלמידיהם וע חשבון הנדבות, שנקבצו בעולם בשביל הגמנסיה. מעֹרבים בקהל המורים והתלמידים, בעלי האכסניות, בעלי המלאכה וסתם בעלי־בתים, ובאות שעה צולים עליהם במשכֻרתם ובערכם החברתי, ההולך וגדל מיום ליום היו פקידי הבנק היהודי והמשרד הארץ־ישראלי – היסוד השני החשוב ש תל־אביב, שהיתה לו נטיה לֵהָפך ליסוד ראשון. אלה עמדו על־יד עצ פיו של אותו השק, שממנו נשפכו דינרי־הזהב, והברק הצהֹב של המתכ האצילה קֶרֶן מעל פניהם והשרה עליהם מחִנם של עוזרי בתי־מסחר נאורי מבני־הכרך. על־כן היה לה לעיָרה מראה חגיגיות תדירית, ממראה אות החיים הקלים והרחוקים מדאגה, חיי־הטיול, האפיָניים כל־כך לאנשי שאין עליהם לכתת רגליהם ולעסוק בעסקים גדולים ומסֻכנים, וגם ל לכֹף את גבם תחת עֹלה של עבודה גופנית יום־יומית. החיים הטובים נתו לילדי תל־אביב קומה יפה וקלות התנועה, נקיון־הלבוש ובהירות־הפני החיים האלה בראו מסביב אויר של נוה־קיץ עליז אשר על שפת הים

חשביה היה מראה זה של קהל „אינטליגנטי", הפנוי מעבודה. בזה
גאו לא מעט, ולא חסו על עמלם להחזיק את הרשם הזה ולהדגישו
ל הזדמנות. והדבר עלה בידם: הים והאויר, החולות והשמים היו
ווריהם. קטנות האנשים היתה עצמה לפרט קטן, בלתי־נכר, שלא הפריע
תאמה שטופת־האור, שבין הנער המטיל, העליז עדין, למרות רע־הזמן,
בוש כלו לבנים — בשמלותיו, במעיליו, בכובעיו — ובין הרחובות הקצרים
חבים, המטאטאים נקי, והמדרכות הלבנות, והגמנסיה הלבנה, והחול
הור, הרך והלבן אשר מסביב לעירה, והאויר החמים, והים ההומה עד־
־די, ושמי־התכלת הזכים. העין נחה בהשקיפה על הלבן השוחק והרענן
. החזה נשם עמק יותר ומלא יותר. היה רגש, כאלו צמחו פרחי־אביב
פני שדה פנוי. את השדה זבלו וחרשו לשם זריעת התבואה. לא בהם
שם, שלא זרעוהו, ורק הכינו את הקרקע בשביל חייהם, חיי־משחק
י־נחוצים, אבל יפים ומושכים את העין.

שני האנשים הוסיפו לשבת על הגזוזטרה. השלוה הפזיזה של תחלת
ב, שלות עיר־ים חמה, לטפה אותם בנשיבותיה. מבטיהם דלגו על
וב ונתקלו בבתים, אשר הסתירו מפניהם את תנועת־הטיול, ההולכת
שכת בין בית־הגמנסיה ושער העירה.

גדליה ברנצ'וק העיר הערות:

— בכל פעם שנקריתי לבוא לתל־אביב התחזק עלי הרשם, כי
ים הזה מיחד במינו הוא — מקום שאין בו צרך למי־שהוא לעסוק
הו... לעבוד איזו עבודה שתהיה...

— מקום שאין בו צרך לעבוד?... קחה־חה־חה... כך, כך... — חזר
ו רודניק, כשהוא מכעכע מתוך הצטחקות קלה.

מכל מה שדבר ועשה ברנצ'וק מעת בואו מירושלים נדף עליו,
ודניק, ריח של אותה שביעת־רצון עצמית, אשר לא סבלה מימיו
זולתו. היא עוררה בו על־כרחו רגש של אי־ידידות ביחס לאורחו,
שהיה נאבק עמו, אך לא תמיד יכל לו.

הבקר גמר רודניק לקרא את רומנו של ברנצ'וק. במשך כל היום
ך הרהר במה שעליו להגיד למחבר. הוא נגש לקריאה בלי חשק,
אותו אי־אמון, שהיה מתיחס בו תמיד לעבודת מוחם של אחרים. הוא

הכין את עצמו לקראת שַבלון רקום ברקמת המצָאות פסיכולוגיות רבות
התביעות ומצבי־רוח מיֻחדים במינם — כל אותם האמצעים המסַכּנים
הזרם הנצחי של „ספרות יפה" שבועית וחדשית.

כתביו הקודמים של ברנצ׳וק לא היו ידועים לו לגמרי — בכלל
היה אוהב לקרֹא את כתבי האנשים, שהיה פוגשם בחיים, חוץ משֶל אל
שהיו ללעג בעיני כל הקוראים. באלה היה מעלעל לפרקים מתוך חי
של מֵקֵל, המבין היטב חֻלשת בני־האדם ואינו דורש מהם הרבה — וכשה
מזדמן לו לדבר על־אודותיהם, היה נוטלם תחת חסותו. ואולם מאלה, א
שמותיהם נקראו לעתים קרובות ובכבֹד־ראש ידוע, היה מתרחק התרחק
זהירה וקרה. לפני שש שנים בערך, זמן רב קֹדם לבואו ארצה־ישר
והתוַדעותו לברנצ׳וק, נתקל באחד מספוריו הקטנים של זה, שנדפס באו
הגליונות של „הדרך". הדבר עורר את תשומת־לבו. הוא שח עליו
ידידיו וחסידיו — תמיד היה לו מסביבו חוג קטן של חסידים — וחקר וש
בדבר הסופר הבלתי־ידוע. עתה לא זכר עוד את תֹכן הספור ההו
והרשם אף הוא נשתַנה מעט אשר נפגש עם מחַברו פנים אל פנים. בדב
על ברנצ׳וק היה ממהר להודות לפני איש־שיחו, שאין הוא מכיר או
כלל — כלומר את כתביו, וגם לא את האדם — ומשום־כך אין לו הרש
להביע דעה עליו... אף־על־פי שקרא פעם ספור אחד מספוריו, אין ה
זוכר עוד איזה ספור ועל־דבר מה מסַפר בו — זכרונו היה חַלש מ
ומעולם וכעת אין לו כל זכרון — נשאר לו רק הרשם, כי הדבר היה כת
לא בלי כשרון, אבל ריח של תביעות יתרות נֹדף ממנו.

— יודע הוא, אותם השעשועים המוֹדֶרניסטיים!... קחֶה־חֶה־חֶה...

אחר זה הוסיף לשַבחו ואמר, כי מעמיד הוא אותו, את ברנצ׳
מעל לאחֵרים, וסִיֵם מתוך צער פתאומי:

— זה הוא חסרון גדול אצלנו: אך הספיק הסופר הצעיר לכת
שנים־שלשה דברים קטנים מֻצלחים, מיד נגש הוא לכתוב רומנים אר
אין פלא, שזיק הכשרון שהיה לו, כבה מהר... ואין פלא, שיצירו
מימיות הן — הלא הוא כותב אותן בדיו מהולה בשבעה מעינות־מים!...

רודניק לא שח כאן בברנצ׳וק דוקא, ואולם ברור היה, שדב
אלה יש להם שַיכות גם לסופרו של „הדרך".

הוא התחזק כל־כך ביחסו זה לכתיבתו של ברנצ׳וק, עד אשר לא זכר עוד – בכל אפן לא תמיד נזכר – כי כל זה קלוט מן האויר. גם פעם ידע למפרע, מה יגיד לאורחו בדבר ספרו. הקשי היה רק בזה, איך אמר לו מה שהוא רוצה לאמר, באפן שהכל יהיה חָלָק וטוב – בעצם דבר, בלי שקר, אבל גם בלי הריפות יתרה. מלים חריפות ומֻחלטות היה ודניק אוהב להשמיע מעל הבימה – המקום היחידי, שבו היה מַשרה על צמו, בהשפעת נאומו הוא ושתיקתם של כל יתר האנשים, זרם של תקיפות, שהיתה כה רחוקה ממנו בחייו היום־יומים. וזה אולי היה מה שהביאו ידי כך, שיעלה על בימת הנואמים. מחוץ לבימה היה אדם זהיר, בעל ששות ופקפוקים, אדם החרֵד תמיד על כבודו, ומשום־כך נזהר מאד, שלא לדרוך על יַבלות־הגאוה של רגלי אנשים אחרים.

ולבסוף קרה גם הפעם מה שקרה לו כבר כמה וכמה פעמים: משום שנגש אל הענין כשאַמַת־המדה של הפחתה קודמת בידו, דוקא משום־כך נשה עליו החבור רשם יותר חזק מאשר היה עושה, אלמלא קרב אליו בלי דעות קדומות. הוא מצא ברומַן נפשות בעלות אפי מסֻים, כשהן מתארות באפן בולט ומוארות מנֻקדות שונות. לפעמים נתגלתה עֲמקות של מחשבה ושל אינטואיציה פסיכולוגית בלתי־צפויה מראש. אינטריגה מַקֻשרת לא היתה לו לרומן, אבל מסביב לאנשיו ומאורעותיו נברא אויר מיֻחד לספר הזה, אשר נתן לו אחדות פנימית ועשהו לעולם בפני עצמו. באותה שעה חרה לו לרודניק על אשר פגש את ברנצ׳וק, בבואו מירושלים, במלים: „והוא עָמֵל בעד הנצחיות?״ המחבר הצטחק אז לקראת שאלתו האירונית הזאת, הצטחק בעניוות ראויה, אבל לא הכחיש, לא עלה על דעתו, ולא גם משום דרכי־נמוס, להגיד: „לא!״... אדרבה, השאלה השביעה אותו רצון. ושביעת־הרצון לא הסתלקה ממנו עוד. רוחו מבֻסמת עליו. הוא מַטיל לו ומעיר הערות. מדוע לא? והוא מכין את עצמו לנסיעה, ודאי יצליח גם בזה. מדוע לא? כשמתחיל המזל להאיר פנים לאדם, הרי הוא מאיר לו פנים בַכֹל. יבוא לאמריקה, יוציא לאור את רומַנו, יפרסם את שמו. לא כלום: ידברו מעט ויחדלו, כנהוג... „עָמֵל בעד הנצחיות״ – הדברים מצאו חן בעיניו!

רודניק תפס את עצמו באמצע ההרהורים האלה ונרתַע לאחור –

מאד לא נאה היה לו הדבר בפני עצמו. הוא אמר אל לבו, כי אין אלו
אלא מחשבות־קנאה – קנאה פשוטה, גסה, טפשית. לשם ענש־עצמי עבו
קצת על המדה והלל את הרומן בשיחתו עם ברנצ'וק אחרי הצהרים מתוך
התלהבות מְפרזת. ועתה בערב, בשבתם יחד על הגזוזטרה, העביר במוח
עוד הפעם את כל הדברים האלה והחליט, כי דעתו אז היתה נחפזת יותר
מדי. באמת יש לו לרומן חסרונות גדולים: הנפשות, אף־על־פי שאָפיָ
בולט, יש בהן יותר מדי מבנין לפי־תכנית – והדבר הזה אינו מעלו
לעבודה. נוסף על זה אין הן מתפתחות. כמו שהן מופיעות ברגע הראשון
כך נשארות הן כל הזמן. הסטַטיקה שולטת בו ברומן יותר מדי! מי־שהו
אומר שם, כי אָפיוֹ של אדם אינו משתנה. יכול להיות. אולם הרַקליטוֹ
האפל אמר: „הכל שוטף", ו„אי־אפשר לך לאדם, שיכָּנס פעמַים באותו הנה
עצמו". ואצלו, עשרים פעם – והנהר אותו הנהר, ובכלל הפְּעלות מעטות
הדבורים, ההרהורים והבֵּאורים מרֻבים. אסור לבאר כל־כך הרבה, לקור
יאבד החֵשק לקרֹא...

הוא נאבק ברשמיו החדשים, הדפם מעליו לאט־לאט, ויפַנה א
המקום לדעותיו הקודמות. לגבי דעות אלה, שהשתרשו כאן מאז, היתה ז
שאלת־חיים, הן התאחדו עם חברותיהן החדשות, בנות הרהורי־בין־השמשות
וכבשו את שדה־המערכה. לרודניק חזרה שלות־נפשו. עתה לא התחרט
עוד על השבחים, שחלק לאורחו אחרי הצהרים. להפך, הם נתנו סִפּוּ
לנפשו, בהראותם על ישרותו ביחס לעצמו ועל התגברותו על קטנותו
ומעשה זה, שהנה הוא מתאפק כעת ואינו משמיע את רעיונותיו האחרונים
השליליים, ונותן למחבר להנות מקטֹרת דבריו הראשונים באין מפריע
ונוֹשא בסבלנות כזאת את שביעת־רצונו, שהיא, כמו כל שביעה, רחוקה
מלהיות נעימה – כל אלה אינם מעשים קטנים כלל. ואחרי כלות הכֹּל עֹנֶ
רב הוא לשבת על הגזוזטרה הגבוהה, להקשיב לקול הים ההומה, החרישי
הלילי, העולה כמו מעמֹק האדמה, להביט על־פני השמים המכֻסים כוכבים
על החולות הקרירים שלמטה, על החלונות המוארים, הרחוקים של העירה
ולהרהר באותה שעה בשיחה עם המורה לומזינסקי, העתידה לבוא מחר
או מחרתים, בהזדמנות זו או אחרת – שיחה, שבה יביע במלואן את
דעותיו על כתיבתו של ברנצ'וק. בעצם הדבר תהיה זו דעתו הישנה

אלא מבֻססת יותר, עשירה ומפֻתחת יותר.

בדומית הערב עברו עליו מחשבות רבות על־אודות חייו – על הדרך הארֻכה, שנשארה מאחריו, ועל הקצרה, שהיא עדַין לפניו. סבכי המאורעות, שחלפו ולא ישובו עוד, רחפו ועברו לעיני רוחו, כשהם ספוגים צער שָלֵו ולעג עצוב, אשר השְרָה עליו הנשף השקט, המשקיט כל כאב חריף. בנערותו היה עִלוי, בבחרותו התמסר לפילוסופיה והאמין, שיברא שיטה שלו, שתתפוס מקום כל השיטות שקדמוה – וחבריו אף הם האמינו בזה. לסוף היה למגיד ציוני ונסע לאפריקה הדרומית. שם נשא אשה והוליד בנים. אבי אשתו היה סוחר בזהב ובאבנים טובות, אדם שנתעשר מקרוב ורצה דוקא בחתן חכם ושוקד על התורה, והוא, רודניק, חי לו שם חיי מנוחה, קרא הרבה, שח שיחות פילוסופיות. השנים עברו, עסקי חותנו גדלו, הילדים גדלו, הזקן מת... הוא, רודניק, בא הלום, קנה את הבית והמתין לבוא האשה והילדים – ואז פרצה המלחמה. זוהי כל השלשלת. יכול היה להיות לרב גדול – לפי כשרונותיו יכול היה – ולא היה. יכול היה להיות לפרופסור באחת האוניברסיטות באירופה, לסופר והוגה־דעות מפֻרסם – ולא היה. יכול היה לקחת בידיו עסקי חותנו, להיות לסוחר באבנים יקרות, למיליונר באפריקה־הדרומית – ולא היה. ועתה הוא כותב על חיי שפינוזה... קחֶה־חֶה־חֶה... כך־כך...

ברנצ'וק נכנס לפנים הבית. הוא יגע מדאגות היום, מרגשי הגיל והחששות, שמלאו את נפשו מאז סִיֵם את עבודתו והתחיל מתכונן לדרך.. צֹרך פנימי היה לו להתבודד, למען שאת כל זה כשהוא לבדו, למען תת לו לעבור עליו באין מתערב מבחוץ. הוא פשט את בגדיו ושכב במטה.

היָם המה. גושי מים קרים, כבדים, מתנועעים, מתנודדים, מכים בחול־החוף... הים רוגש, רוגש, רוגש... וככה לעולם ועד!

בבֹקר הלך אל הקונסול האמריקאי. סגנו צעיר, למעלה מעשרים, עיניו מלאות חיים וראשו שב, שב כֻלו, גזוז נמוך – ולבן... הוא אמר לרודניק, כי אניה בוא תבוא, אך אין יודעים עדַין מתי. אולי השבוע, ואולי בשבוע הבא. את תעודתו הרוסית, שהשיגה בירושלים, ראה סגן הקונסול; אין דבר, בשבילו דיה היא – הלואי והיתה מספיקה כך גם בשביל התורכי!

ברנצ'וק בקש דרכים להעלים את כתביו מעיני הפקידים של בית־המכס, ולא מצא. משני הצרורות שהיו לו היה האחד סל קלוע קש והשני – מזודה יַפּונית קטנה, עשויה בד ותחתית של קַרטון לה. הוא נסה לסַדר את הניָרות על התחתית ולכסותם בקרטון אחר, עב וקשה, אך הדבר לא עלה יפה. הקרטון של מעלה התרומם והתבלט באפן מעורר השד אפשר היה למַשש בידים דרך בד־המזודה הדק את קצותיו הקשות. לא היתה לו בְרֵרה אלא להשיג תבת־עץ בעלת קירות עבים ותחתית עבה.

רוחו היה מרומָם. אחרי אשר נפתע כל־כך על־ידי גמר הרומן הפתאומי התחיל מאמין במזלו הטוב. ודאי תעלה לו יפה גם היציאה מן הארץ. הוא ראה את עצמו כשהוא עולה על האניה ומתבשר שם, כי זוהי האניה האחרונה – לא תבואנה עוד! איך ירגיש את עצמו אז, הַא?... ואם לא יתנו לו לעלות על האניה? לא אָכפת, ישָאר כאן כמקֹדם. טוב, ואם יגזלו ממנו את רומַנו? אז... אז יהיה לא טוב...

הוא גרש את המחשבה על־דבר אפשרות כזאת ממנו והלאה – מוטב היה, שלא לחשוב על זה כלל. ולמה זה יקרה כמקרה הזה? עד־עתה האירה לו ההצלחה פניה בכֹּל: את העבודה גמר, הלוָאה השיג, תעודה קנה. הקונסול האמריקאי ראה אותה ואמר, כי מצדו אין מניעה – נשאר לו אפוא עוד על דרכו אך ורק התורכי... יעבור גם זה, הכֹּל יהיה טוב!

רעיונות משמחים עלו על לבו. הוא ראה את עצמו, כשהוא יושב על הגזוזטרה בחברת רודניק. בדברי רודניק, שאמר לו אחרי הצהרים, היה יותר מן השבח משאפשר היה לקוות ממנו. נראה, שהדבר עשה עליו רשם חזק. מעַנין – מה יגידו באמריקה?... רודניק אמר: אָפיָן של הנפשות... הפסיכיקה שלהן תפוסה באפן מצַין... ההמצאות... מעַנין הדבר: הוא גופו מוסיף עדַין לכתוב את ספרו על שפינוזה. מוסיף לכתוב? מוסיף לעמוד בפרק הרביעי. הוא מעלהו, את שפינוזה, עד מרומי־שמים בגלל טֹהר־רוחו, בגלל מסירותו לאמת הטהורה, בלי כל פניות. הוא מעריץ אותו בשני הפרקים הראשונים הוא כֻּלו חסיד, החרֵד על כבוד רבו – לא יתן אף לרבָב קטן, שידבק במעילו. ובשלישי הוא מסיר את המעיל מעל כתפי רבו – וכל זה בכבֹד־ראש ואפשר לאמר, בכבוד, אף־על־פי שאין צער נִכּר בו, להפך, הנאה כבושה מאירה את פניו – מסיר את המעיל ומראה לקורא

הנדהם גוף מת ערֹם – בר־מינן! אין הוא מסתפק גם בזה, אלא מסביר, כי עוד בחייו היה אֲכוּל־רִמָּה, וכי כל יצירתו מראשיתה ועד סופה לא היתה אלא ולד מת. נשאלת אפוא השאלה: למה הללו ושבחו כל־כך בשני הפרקים הראשונים? למען הישר? היכן הישר, אם דעתו היא ההפך הגמור ממה שהוא כותב? אליה וקוץ בה! אולי יבוא הענין לידי עמק־השוה בהמשך הדברים? בהמשך הדברים – האם ימשיך ויגמור את הספר? קשה להאמין. וגם העלים הכתובים כבר יבֵשים כל־כך ומקֻשרים ומדֻבקים בדבק של הגיון קטנוני כל־כך!... אֶט, דברים בטלים! אם אין אדם מתחיל לכתוב בטרם הגיע לשנות החמשים, ודאי שיש סבה מספקת לכך!...

פתאם נפל ברנצ׳וק על המצאה, אשר זעזעה את כל גופו בזעזועי צחוק אדיר שבוי בקרבו, שהתפרץ בלי קול החוצה: מה שאמר לו רודניק אחרי הצהרים בדבר רומנו – האם אין אלה שני הפרקים הראשונים של בקרתו, המבשרים על השלישי, שיבוא אחריהם?

הוא תאר לעצמו את עיני רודניק המֻשפלות ואת מבטו הבלתי־נד, האפור, הרחוק, את קוי פניו המֻקצעים, את אברי פניו המגֻדלים, המורדים אף הם למטה – מסוה, שתחתיו הוא מסתיר את התנועות הפנימיות, הטמונות תמיד והמבֻקרות תמיד; הוא ראה את המצח הגבוה והאצילי, הבלתי־מֻגבל, משום שהתמזג באפן יפה ועגל עם פדחתו החשופה – סמל של אין־סופיות! – וראה את תלתליו הלבנים, הקצרים, היפים, היורדים מקדקדו ומסתלסלים מעל לאזניו. הוא העלה על דעתו את הבעת הלעג השנון, שהיה מעַקם את שפתי רודניק בשעת פגישתם, כשהלה פנה אליו במלים האלה: „והוא מוסיף ועָמֵל בשביל הנצחיות?” וברנצ׳וק הצטחק במטתו הצטחקות חרישית, אלמת, ותאר לעצמו עוד הפעם את המצח הגבוה, שאין לו חקר, ואמר לעצמו מתוך שפשוף־ידים של הנאה:

– ראש פילוסופי – גם המצח אומר אין־סופיות!

יט

עברו שבועות – שבועות של ספקות, של אֱמון ואי־אֱמון, של שמועות

המבטלות אלה את אלה, הבאות והולכות מבלי שידע איש מאין ולאן, של תקוות משללות־יסוד, של פחד, של יאוש, של נחמה ושל צפיה ארֻכּה ומלאת יסורים.

יָפו כֻלה סקרה את הים בכל יום, פעמים ושלש פעמים ועשר פעמים ליום: אָרבה לעשָנהּ הדק של האניה הרחוקה, המחֻיבת לבוא ואינה באה. האַכזָבות היו תכופות – כמה פעמים חשבו בטעות את אחת מספינות־המרוץ הצרפתיות, מאלה אשר שמו במצור את חופי הארץ, לאחת האניות האמריקאיות המקֻוות. רבבות עינים הביטו אז דרך החלונות הפונים לצד הים, ולא סרו מהם לרגע. בחוץ שררה דממה, דממת־מות. הבתים הסתירו מן הרחוב את התרגשותם הגדולה, הטמונה בקרבם. אלפי אנשים נאנחו במרירות: אף הם היו רוצים לנסוע, אבל ידעו היטב, שלעולם לא יעצרו כֹח לסַכֵּן את נפשם. לבות של מאות אנשים דפקו בחזקה – אלה החליטו לנסות.

וגם הם נתחלקו לשני סוגים: לאלה שהלכו למקום הרשמי והודיעו בדרך רשמי, שהם נוסעים, ולאלה שלא הלכו ולא הודיעו. לא כל אחד הֵעֵז להתיצב לפני הרשות. ועל אלה שהתיצבו ספרו בעיר, כי בבית־המשטרה מכים אותם, מענים אותם בכל מיני ענויים ודורשים מהם, שיודו כי עותומנים הם, חוקרים למקום שמשם באו, לפי דברי עצמם, למקום אשר גרו שם בזמן האחרון, ואם בכל אלה לא תמָצאנה שום ראיות על התעתמנותם -- אז מעבירים אותם אל הבנין הגדול, הריק, השָמם, העומד על שפת הים, שהיה משמש לפני המלחמה מלון אירופי מן המדרגה הראשונה, ומחזיקים אותם שם כאסורים עד בוא האניה המיֻעדה. מי שנפל במקרה לתוך מצוקה זו ועבר שבעת מדורי הגיהנום, והשתקע סוף־סוף באותו בית־מלון, ראה את עצמו כשַיך לסוג של אנשים מזֻכּים בזכֻיות מיֻחדות, והיה בטוח, כי הוא ובני־סוגו בכלל יהיו הראשונים ואולי היחידים, שיעלו על האניה בלי כל טענות ומענות. וגם מי שלא עבר דרך משרד־המשטרה היה בטוח בזה, אבל ללכת ולהתיצב מרצונו הטוב לא רצה – מאימת הרעיון בלבד נפל לבו בקרבו. רבים צִפּו לנס, קוו, כי ברגע האחרון יקרה משהו ויהָפך לטובתם. מהי איך? הם עצמם לא האמינו בזה. לכן היו פניהם קודרים ושרויים בעצב. היתה הרגשה, כי בשעת

האחרונה יִרְתעו אחור לא מעטים מהם, למרות כל הכנותיהם, ואולם גם פה, כמו בכל מקום, נזדמנו יחידים בעלי תכונה אחרת. פועל אחד מפתח־תקוה חוה את דעתו לברנצ'וק, כי מוטב לו לאדם להתיצב ולהיות מֻכּה ובלבד שיבטיח את נסיעתו, החפץ לנסוע אינו צריך לפחוד מפני מכות. ואמנם אותו פועל הלך. ספרו אחר־כך, כי הֻכּה באכזריות נוראה, וכי עתה שוכב הוא בבית־האסורים, וכי קצו קרוב. הדבר הזה חִזק בדעתם את היראים והמפקפקים. אבל כעבור ימים אחדים בא הפועל ההוא לברנצ'וק כשפניו רעננים ומפיקים רצון:

— מכות? האם יודע התורכי להכות? קבל מהלֻמות אחדות ותו לא... מאַין בא כעת? מהמלון שעל שפת הים... טפס ועבר מעל לגדר... אם יפול בידי השומר בשובו. יפַיסו בחמשה מטליקים — זהו המקח הקצוב... מאתמול היה שם לתושב... החקירה והדרישה? התורכי יודע לחקור ולדרוש?...

הבטול היה גדול כל־כך, עד שנתבטלו לפניו כל השאלות הנותרות, הבלתי־שאולות עוד. בכל־זאת לא יכול ברנצ'וק להחליט וללכת בדרכו של הפועל מפתח־תקוה. ולא אימת המכות בלבד היתה המונעת בעדו: יותר מזה היה ירא מפני החקירה והדרישה. הפועל לועג לחקירתו של התורכי, ואולם אין זה מוכיח מאומה: לפלוני שחקה השעה — כן, אבל אלמוני הוא איש אחר והשעה, שיבוא בה, שעה אחרת תהיה, והתוצאות — מי יגידן? הוא, למשל, עליו יהיה לאמר מיד, מאַין בא, אם אינו חפץ לעורר חשדים מן הרגע הראשון. ואחרי שֵׁם המקום יבוא תורו של הבית, של מי שמכיר אותו בכלל. אם ישַׁקר, יתברר הדבר בזמן קצר, ואם יקרא באמת בשמו של מי־שהוא ממכירדיו, אז יקרה אחד משנַים: או שהנקרא יספר על התעתמנותו, או שיעיד, כי לא התעתמן — עֵדות העלולה להביא את המעיד עצמו לספסל־הנאשמים על ההבאת שונא בשעת מלחמה.

ונוסף על זה — שאלת החפצים, שאלת הרומן — מה יעשה עם הרומן?

הוא לִוה את הפועל אל המלון אשר על שפת הים. איש־הצבא המזַין ברובה, שעמד בפתח הבית, קבל את חמשת המטליקים, המגיעים לו על־פי המנהג, ונתן להם לעבור, מבלי שיוציא הגה מפיו. אולמי המלון הגדול וחדריו היו ריקים מכל רהיט. הדלתות היו פתוחות לרוָחה, החלונות לא סגורים, הקירות והרצפות ערֻמים בלא־קשוט. על הרצפה המכֻסה אבק

התגוללו בני־אדם ושמיכות, חבילות של מטלטלים שונים, כרים וככתו
פרורים שנשארו לאחר אכילה, זנבות וראשים של דגים מלוחים, נְיָרו
שמֵנים ומגואלים. תינוקות מלֻכלכי פנים וידים זחלו בין החבילות. יהודי
זְקֵנים, בעלי זְקָנים בלתי־משֹרקים, ויהודיות צנומות, יבשות, שמראֵ
כמראה צרורות של בלויי־סחבות, ישבו על תלי מצעותיהם. ודרך האב
והאשפה בלטו עדַיִן בכמה מקומות צבעי לוחות־האבן של הרצפה — שחו
וצהֹב.

באחד החדרים ישבו במעגל על הארץ ושִׂחקו בקלפים. חדר שו
גדול, מלא אור, צופה אל הים — אולי היה חדר זה מיֻעד פעם לאורחי
נכבדים ביותר? — הפכוהו לבית־הכבוד. ריח אָים של סרחון עלה מבפני
ועמד לפני הפתח. בדיוטה העליונה התאסף אל חדר־פנה אחד, שהי
מרֻחק מיתר החדרים המיֻשבים, מספר של פועלים חקלאיים. מראה החד
הזה היה נקי, שקט ורציני. אחד מדַיריו שכב על אדרתו וקרא בספ
אחר תקן את גַרְבָּיו. הפועל מפתח־תקוה אמר לברנצ׳וק, כי מי־שהו
מהם מֻכרח תמיד להשאר בחדר, בכדי לשמור על החפצים. סגירת הדל
אינה מועילה. היו כבר גנֵבות. הפוחזים הרומינים, אלה המשחקים בקלפי
שם למטה — זוהי חבריָה!...

מראה הבית הנהדר, ששִׁמש פעם מלון ממדרגה ראשונה, היה כמרא
אנית־מהגרים.

ברנצ׳וק קנא קנאה רבה בשוכני המקום הזה. מדוע אי־אפשר, שג
הוא ישב פה, עם הפועלים הללו, ויחכה לאניה בלי כל דאגות יתרו
מדוע אין זה אפשר?...

ובכל־זאת החליט, לבלי לעשות דבר עד בוא האניה. אז יראה.

כ

ובשעה שהגיעה האניה לא מצא ברנצ׳וק עדַיִן את מקום־המחבו
הדרוש לרומַנו. כל אותו יום רץ אנה ואנה כמֻרְעָל ולא הרפה מחפוש
אחרי מזודה מתאימה. אחרי שמצא את המבֻקש, קנה דבק, מסמרים, קַרטו

צַד לצפות בו את פנים המזודה — ושניהם, הוא ורודניק, שקעו במלאכה. פרי עמלם מראה עלוב היה לו. ברנצ׳וק עזב את העבודה וימהר אל הקונסול לקבל חתימה על תעודתו. בשובו פגש באחדים מ„בני־סוגו", מהבלתי־ידועים למשטרה. פניהם הביעו בהלה. ספרו על בחור אחד בעל תעודה רומינית, שהלך אל הקונסול הספרדי, למען יאשרה — נתיני רומיניה עמדו תחת חסות אותו הקונסול — ונפל בפח: הקונסול מכיר את התעודה ההיא ויודע, למי היא שַׁיכת באמת. את הבחור אסרו. לקחו ממנו נירותיו ודרשו, שיספר, מי הוא ומאַין לו התעודה הזאת, ולא — ימסרוהו בידי התורכים וגם יסֵבו את תשומת־לבו של מפַקד־העיר על תחבולות היהודים. מילא, הבחור ענה מה שענה ויצא לחפשי, וכבר איננו ביפו... אבל בכלל: הקונסול ילשין בלי־כל־ספק, משום שאינו ספרדי כלל — גרמני הוא, אנטישמי, וסתם מנֻול...

— אולי תדחה בכל־זאת? — אמר רודניק לאורחו לפנות ערב של אותו יום.

— עד מתי? — שאל הסופר במרירות. — אניות אחרות הן לא תבאנה!

— אולי תבאנה...

— ודאי לא! זוהי האחרונה! הכל אומרים כך... ולו גם כדבריך - הלא הקשי יגדל...

למען גמור בפעם אחת את כל השאלות והפקפוקים, הזמין סַבל, יהודי קוּרדי, שיבוא אליו השכם בבֹקר.

בערב תקפוהו מחדש הפחד והדאגה לגורל יצירתו. השעון צלצל כבר עֶשׂר בעת אשר נגש ברנצ׳וק לביתו של כורך־הספרים שבתוך סמטה עניה, מחוץ לתל־אביב, ודפק בדלת. כורך־הספרים לא הקשה קושיות. המחיר היה מג׳ידיה אחת. ברנצ׳וק לא עמד על המקח. בעל־הבית עורר משנתו את בנו הקטן. הילד התיצב על־יד אביו, כשפניו נסוכות־שֵׁנה ובידו מנורת־פח קטנה. התחתית העליונה שבפנים המזודה — מעשי ידיהם של ברנצ׳וק ורודניק — הוסרה עוד הפעם, גליונות הרומן סֻדרו באֹפן אחר, הֻנחו בצד התבה ולארך קירותיה, הֻכפלו, קֻמטו, הֻדבקו בדבק ונֻקבו במסמרים. ברנצ׳וק העיף מבטי־זעם על כורך־הספרים ועל תנועות אצבעותיו הרחבות — לא היה נִכּר בהן אף זיק של חמלה על עלי־הניָר הזכים, אף

זיק של יראת־הכבוד מפני שורות האותיות השחורות על־גבי השדה הלבן. היתה בהן האכזריות המכונתית של האָמן – של כל אָמן – אותה האכזריות ביחס לכפר, שעשתה את כורך־הספרים דומה ממש לפרופסור של פילוסופיה מן המנין.

הוא צִפָּה מחדש את פנים המזודה בבד. היה לא רע. רק ריח הדֶבק הטָרי הֻרגש מרחוק.

– ישאירנה פתוחה יומים והריח יתנדף, – אמר למזמין.

ברנצ׳וק נעץ בו מבט אלם: האם איננו מבין, כי בבֹקר השכם עליו ללכת אל האניה?

בבית העמיד את המזודה באמצע החדר, כשהיא ריקה ופתוחה לרוָחה. ריח הדֶבק היה חריף כמקֹדם.

– יקחנה אֹפל! – קרא בכעס. – יהיה מה שיהיה – אני אלך אל האניה!

וישכב לישון.

בבֹקר נתעורר על־ידי הסבל.

– האם הגיעה כבר השעה? – שאל ברנצ׳וק כשהוא אחוז עדַין תנומה.

– מי ידע את השעה הנכונה? – העיר היהודי ממוסול בטון פילוסופי – האניה עוגנת...

הסופר קם בחפזון ושם את לבניו בתוך תבת־העץ, שהריח בה עדַין אותו הריח. כעבור רגעים אחדים היה מוכן לדרך. היתה לו הרגשה, שהקורדי כאִלו אינו מאמין בו, כלומר, בתֹקף החלטתו ללכת אל החוף. איזה דברים כבושים, בלתי־אמורים, קרא בעיני הסַבל. הסַבל טען על עצמו את החפצים ופניו כפני אדם הנוהג שלא להתערב בעניני אחרים, וביחוד, כשהוא עלול להפסיד מזה.

בחוץ פִּגְשָׁתַם רוח־בֹקר קרה. הרחובות היו עדַין ריקים מאדם.

הם הלכו שעה ארֻכּה, עברו את „הסַרַיָּה”, את השוק, נכנסו לסמטאות הערבים הצרות, שהיו דומות ממש לסמטאות „העיר העתיקה” בירושלים. לבסוף יצאו אל הים ופנו שמאלה. רחוב רחב, שטוח לארך החוף, הוליכם אל בית־המכס.

פה נשבה הרוח ביתר שאת. מי־החוף נראו כמי־טיט ירקרקים־
הים. הם זעו ונעו בלי מרגוע, עלו וירדו ושוב עלו, כאלו חפצו להעיף
ין, ולוּ רק פעם אחת, על מה שנעשה ברחוב מלמעלה. לברנצ׳וק לא היה
עיל. הרוח נשבה על צוארו, על חזהו וחדרה עד בשרו. קר היה לו.

גל של מצעות וכסתות — בַּגַּז׳ יהודי — היה מֻנח על הארץ, סמוך
קיר המחסן הסגור שאחרי חנֻיות הערבים, הסוחרות בעוגות ובסיגריות,
צד שמאל, קרוב לבית־המכס — ומספר קטן של יהודים, זקנים וזקנות, היו
סְבים על הכרים ועל הכסתות. הסַבל העמיד את שתי מזודותיו הקטנות
ל ברנצ׳וק, על־יד גל הכרים, ובהזדקפו תִקן את החבלים שעל גבו. את
לו עשה. בו ברגע נפגשו עיני שניהם. עוד הפעם נדמה היה לסופר,
הוא תופס את מובן מבטו של הקוּרדי: מעט היהודים הזקנים האלה —
; הכֹּל. אין הם מסַכּנים דבר. אותם אין חושדים בבריחה מעבודת־הצבא.
כלל, אין חושדים אותם בדבר. זקנים שרוצים לנסוע, יסעו להם! למי
ם נחוצים? ודאי אין להם כאן מה לאכול. יכול להיות, כי גם תעודות
א ידרשו מהם. למי אִכפת דבַר נסיעתם? ואולם צעירים לא באו. אף אחד!
זוף־סוף גם לוֹ עוד פנאי: עליו רק לרמוז לסַבל, לאותו הקוּרדי עצמו,
שר אף־על־פי שהתרחק כבר צעדים אחדים, חזר והביט אל צדו, כאִלו
פה לרמז כזה — והנה הוא טוען מחדש על גבו את שתי מזודותיו ובעוד
שרים רגע — והם בבית.

ברנצ׳וק תאר לו בדמיונו את ההליכה חזרה דרך רחובות תל־אביב,
ציני העירה המפהקת, אשר זה אך קמה משנתה, והתעקש, פנה עֹרף
סַבל והתחיל מסתכל בשער הסגור של בית־המכס ובשוטר, בעל הכפתורים
נוצצים, העומד על־ידו.

„באתי עד כאן — כאן אעמוד!״ — אמר אל נפשו בעקשנות.

קר היה לו. הרוח נהמה לתוך אזניו.

השעות הלכו ועברו. איש לא שם אליהן לבו. ׳שוטרים יצאו מבית־
מכס, הביטו בלי ענין אל צד הנוסעים ושבו על עקבותיהם, כשהם
וגרים אחריהם את שער־הברזל העצום.

קרוב לשעה השמינית התחיל הקהל מתרַבּה: באה אשה ושלשה
ֿדים קטנים, אחריהם זוג זקנים, אחריהם שתי פועלות צעירות. תל הכרים

היהודיים הלך וגדל. הסופר ברנצ׳וק היה זר להמון זה של נשים וילדים ויהודים זקנים – הוא ושתי מזודותיו הקטנות, הסגורות, וכובעו השחור, הרך, בעל השפות הרחבות, ומראהו האינטליגנטי, המיֻחד לטפוס זה; והוא אף הוא הרגיש בזרותו ובבדידותו – מזודותיו עמדו במרחק־מה מחבילות האחרים.

הוא קנה סיגריות בחנות ערבית והתחיל מעַשן, כשהוא מתהלך ברחוב הֵנה והֵנה, יושב שעה קלה על חפציו, קם ועומד על־ידם.

באו עוד יהודים אחדים. היה ביניהם אחד, שנראה כצעיר כמעט, אבל מקרוב נוכחו לדעת, כי גם הוא אינו צעיר ביותר, ונוסף על זה הי לו פנים חשובים ואֻמללים כל־כך, עד שצצה ועלתה מאליה ההשערה, כ בחור זה ודאי שיש לו תעודת רופא, המעידה על שחפת. ברנצ׳וק קנ בכֻלם: כל אלה יכולים להיות בטוחים, שיסעו. חשודים בעיני הממשלה הנ הצעירים בלבד: שנת־החֹפש מעבודת־הצבא, שנִתנה לעותומנים החדשים הולכת ועוברת, יותר מחציה עבר כבר, ולמלחמה אין קץ ואין סוף – ברור כי עתה משתדלים הם לברוח.

מן הצעירים לא בא איש. הוא עדַין היחידי. זהירים הם. מעוד היה רגיל לקבל דברי רֵעיו ברצינות יתרה. הגיעה השעה, שיזכור ול ישכח, כי אין רֹב האנשים נוהגים לחשוב את אשר הם אומרים, בכ אפן, אין הם נוהגים לחשוב זאת באמת ובלב תמים.

בין הנוסעים התחיל מסתובב יהודוני אחד בעל זקן שחור כזפת אשר משקפיו השחורים הסתירו את מבט עיניו, והוא לבוש מעיל ארֹך קצ ומבֻדר מאחוריו. עיני ברנצ׳וק לא סרו ממנו אף רגע. היהודי הניף בידיו הבהיק בלֹבן המנשיטות, שבלטו מתוך שרווליו והזהירו בכפתורי־הזהב שלהן. כפות־ידים צרות היו לו ואצבעות ארֻכּות וקלות־תנועה. הוא עמ בשיחה עם הנשים. דומה היה, כאִלו הוא מסביר להן דבר־מה נחוץ מא בשבילן. פניהן הביעו דאגה ויראה. היו מהן שנִסו להתוכח עמו. פתא הפנה אליהן היהודי את ערפו והלך בצעדים נמרצים אל צד בית־המכ כשהוא מעיף על ברנצ׳וק מבט מיֻחד ומבחין. הנשים פסעו אחריו פסיעו אחדות נחפזות:

– מחילה, ר׳ יהודי!... ר׳ יהודי, מחילה!...

הוא לא שם לבו אליהן כלל וכלל. השוטר פתח לפניו את שער בית־המכס וסגרו עליו מחדש.

— בורח כחתול מסיר של שומן! — הפליט במרירות הצעיר בעל הפנים האמללים. — אין דבר. עוד ישוב!

— מי הוא זה? — שאל ברנצ'וק.

— לוי, סוחר מקומי, מסתובב על־יד הסַרָיָה.

— ויש בידו לעזור?...

— כלום יודע אני?

— וכמה הוא רוצה?

— אל ימהר! הוא, בכבודו ובעצמו, יבַשר לו, — ענהו בעקיצה אותו הצעיר.

ולא טעה. היהודי בעל הזקן השחור עבר עוד הפעם, בחפזון רב, על־פני המהגרים. הנשים נגררו אחריו בצעקנות. הוא לא שמע להן — מלט. כעבור עשרה רגעים הופיע ביניהן מחדש. הפעם התעכב. שוב עמדו על המקח. הנשים התירו קשרי מטפחותיהן. הזקנים הוציאו מתוך אנחה את חפיסותיהם המטֻנפות בחֵלב.

ברנצ'וק שאל את לבו, אם כדאי גם לו לבוא בדברים עם היהודוני הזה או לא כדאי. הידים הארֻכות, המניפות, המגשיטות הלבנות בעלות כפתורי־הזהב, העינים המשוטטות, המציצות בסתר מבעד השמשות השחורות של משקפיו, האצבעות התופסות, החוטפות את המעות מידי הנותן בטרם הספיק לתת — כל עצמותו של בר־נש זה עוררה בו גֹעל־נפש. בכל שעה של צרת הרבים יוצאות הן ממחבואיהן, אלה הנפשות בעלות העינים המשוטטות והאצבעות החוטפות, ומסתובבות בין הקהל המֻדכא, מריחות אורבות ושולחות ידן בכל, כשהן שבעות ורעבות כאחד, רעבות לעולם, כאותם הכלבים המטַילים מסביב לאטליזים. ברנצ'וק תאר בדמיונו את רגש הענג שהיה לו, אִלו היו תולים את היהודוני הזה בשער בית־המכס. ממרום תליתו היה מניף ברגליו ממש כמו שהוא מניף עתה בידיו. המראה הזה היה מפיג להם את שעת השעמום. —

בין כה וכה צריך היה להתחיל במשהו.

היהודוני הלך לו שוב. מבלי־משים נגררו אחריו הנשים — את

כספן לקח אתו! – וחזרו ועמדו. לאֲבדה זו לא היה תקון. הכסף בידו, וכְלן בידו...

„נו, הנה הולך הוא ממנו!” – נבהל ברנצ׳וק אף הוא.

„אין דבר, עוד ישובו!” – נחם את עצמו בלשון הקודמת של הצעיר בעל הפנים האֻמללים.

ואמנם אותו היהודוני שב ונגש הפעם ישר אליו.

– ברצונו לנסוע? – שאל בקִצור, בלי הקדמות.

– כן.

– יתן לי אפוא שני פונטים אנגלים, חמשים פרַנק.

– מתחִלה נחוץ שיהיו לי שני הפונטים, – השיבו ברנצ׳וק בלשון של דִפלומטים.

– מי שאין לו אינו נוסע, – הזהירו היהודוני.

והוא פנה והלך, שוטט מעט ברחוב וחזר אליו:

– אם־כן?

ברנצ׳וק היה במצב של מבוכה. בסך־הכל היו לו שלשה פונטים לתת שנים – מה ישאר בכיסו?

אבל, אם זה יועיל לנסיעתו?... מילא, שם, באלכסנדריה, יטכס עצה. בתחלה נִסה לעמוד על המקח. לב היהודוני היה קשה ממט כמטבעות, שאחריהן היה להוט כל־כך. ברנצ׳וק אמר אל נפשו, כי היו מבכר לתלותו לא באמצע השער – מקום מֵעבר הקהל – אלא בפנת־ג בולטת, היוצאת לצד הים – רוח הים היתה מנדנדת אותו שם באין מפריע כמעיל ישן.

– טוב, אבל במה אהיה בטוח?...

– יבטח בי!

הוא חטף את הכסף והלך – דבר לא רצה עוד מברנצ׳וק. יחסיהו נהפכו בן־רגע. כעת רדף מבטו הבלתי־שקט של הסופר אחרי היהודוני בעל הזקן השחור, אשר נטל ממנו שתי שלישיות של כל רכושו, והלה לו התענין בו עוד כל־עִקר.

השעות זחלו לאט־לאט – זמן־ההמתנה הארֹך, הריק, המעַנה או הנפש. פתאם נתמלא המקום בהמון בני־אדם טעוני אמתחות וצרורות

שקים וחבילות – באו שוכני המלון שעל שפת הים. ברנצ׳וק התעודד – אלה בכל־זאת באו! עמהם, ביניהם, הסתובבו בחורים שלא מחברתם, עלמים מתל־אביב, שלא נראו לעין עד אז. מהומת תנועה ושאון מלאו את רחוב החוף. הבאים מחדש היו שמחים וצוהלים – הלא הם היו המהגרים האמתיים, מהגרים, שנשלחו מטעם הרשות ובלְוָיַת שוטרים, ומה להם צוד?

סוף־סוף נפתח שער בית־המכס. ההמון נחפז ונדחק אל הכניסה, בלי סדר, מתוך התפרצות, כאלו פָּחַד, פן תמהרנה הדלתות להסגר שוב. ברנצוק נדחף בין כלם, כששתי מזודותיו בידיו. בצדי הכניסה עמדו שוטרים. אחרי הכָּנס המהגרים האחרונים אל תוך האולם הגדול של בית־המכס, נסגר עליהם השער.

משום מה נרתע ההמון לאחור. ברנצ׳וק, שעמַד עד אז באמצע הקהל הצפוף, כשמזודותיו מֻנחות לרגליו על הרצפה, ראה את עצמו פתאם נצב בשורה הראשונה.

לפניו היתה כִּכַּר־אולם ריקה ואחריה נראתה קבוצת שוטרים, ז׳נדרמים וקומיסרים, שבראשם עמד אופיצר מזהיר, לבוש בגדי־חג, מְכֻפתָּר עד הצואר, הנתון בצוארון־שרד קשה וזקוף, חזהו מְנֻפח, פניו בריאים ורֻדים כעורו של בן־חזיר רך ועיניו מבריקות בברק חזק – טפוס נהדר מסוג אנשי־השרד. ברנצוק מצא מיד, מי הוא זה – ודאי הוא חסַן־בֶּק, המפַקד של יפו. בזה נוכח בהחלט, אחרי שראה את ידו של האופיצר, כשהיא עולה למעלה בחלל־האויר ויורדת על לחיו של אחד מבחורי תל־אביב, שעמד ממולו וענה על שאלותיו. הבחור נער את ראשו לאחור כסוס נבהל, עיניו עלו אל מצחו, קולו היה לבכיני.

— מהז אין אני יודע אותך? – הפסיקהו המפקד בקול רם, שמִלא בהֵדו את האולם כֻּלו, כשפניו מביעים שביעת־רצון של אדם חרוץ, שמצא הזדמנות להראות את חריצותו לפני קהל ועדה. – אין אני יודע אותך? כַּלְבְּ מן תֶּל־אבִיבְ!

וסטר לו שנית.

השוטרים דחו את הצעיר הצדה. במקומו בא אחר. גם הוא קבל את סך הסטירות המיֻעדות לו ונשלח הצדה. לאשה הצעירה בעלת שלשת הילדים הקטנים, ליהודי אחד זקן ולצעיר בעל הפנים האֻמללים נתן

האופיצר לעבור, מבלי שאול אותם דבר. ברנצ׳וק הביט על סביבו וראה, כי בא תורו לגשת. הדברים הולכים ונעשים במהירות ובהפתעה רבה — אין כל אפשרות להרהר אחריהם. בראשו נתקע ועומד תקוע כמסמר רעיון אחד בלבד: „הנה תבאנה הסטירות!״ אף כי אפשר, שאין זה רעיון כלל, אלא דמיון רגעי: צלום תנועת־ידו המהירה של המפקד. היד יורדת על לחיו — והתמונה נפסקת. אין כל קשר בינה ובין המצב, שבו הוא נמצא, אין היא מעוררת מחשבה על מה שעליו לעשות או לא לעשות, להגיד או לא להגיד — אלה הם דברים צדדיים. ברנצ׳וק חוטף שתי מזודותיו והולך אל המפקד. בידו האחת אוחז הוא את תעודתו הרוסית המזֻיפת. התרגשותו ומבוכתו גדולות כל־כך, עד שהן מַשוות לו פנים של שלוה גמורה. עיניו הפתוחות לרוָחה מבריקות בברק מוזר ואינן סרות מעיני המפקד, שאליו הוא הולך ומתקרב בצעדים ברורים, בלתי כושלים. חסַן בֵּק מביט בו בפנים המביעים רֹגז פתאומי ומניף בידו. מבלי התעכב פונה ברנצ׳וק שמאלה, עובר על־פני המפקד ומוסיף ללכת. כח תפיסתו גדל מאד — הוא תופס כל רמז, הוא מבין הכּל. עבר! נתנו לו לעבור! זהו פֵּרוש תנופת־ידו של חסַן־בֵּק. ידוע לו הדבר, אבל אין הוא מאמין עדַין. בעוד רגע יגש אליו אחד השוטרים ויאחזהו בכתפיו: „הוי, לאן ברחת? רצונך להמלט?״ משום־כך פוסע הוא לאט לאט, כממתין למשהו, אך מאחריו אין מביט. כפור ההתכַּוצות הפנימית, שכבש את נפשו לפני גשתו אל המפקד, איננו נמס בקרבו. אחד מפקידי בית־המכס, המפקד על שני שוטרים, חוסם בעדו את הדרך. ברנצ׳וק עומד. מוכן הוא לשוב. מה? מהו פשר הדבר הזה? היהודוני בעל הזקן השחור, הסוחר לוי, גם הוא פה!... הנה הוא לוחש דבר באזני הפקיד, הלה מניף בידו. נותנים לו לברנצ׳וק לעבור גם פה. פלא הדבר, האמנם כן הוא?... הלב מתחיל דופק בחזקה, חם לו בראשו, מרגיש הוא את זרם הזֵעה הדק, היורד ממצחו על לחיו. „בכל־זאת איננו רע כל־כך״, מהרהר הוא בלִבּוֹ ומוסיף ללכת, מבלי דעת לאן. בא לדלת. עוד הפעם פקיד ושוטרים: חצי מג׳ידיה בעד המעבר! ממהר הוא לתת, נותן מתוך שמחה, כמעט צר לו על שמבקשים מעט כל־כך. הלא יכולים היו לדרוש מג׳ידיה שלמה או שתי מג׳ידיות והיה נותן. אם בטפלים כאלה תלוי הדבר, אז יסתדר הכל על הצד היותר טוב. נותנים לו קבלה.

הוא עובר. מאחריו מגיעה לאזניו שיחה קולנית. נער בן שש־עשרה, תלמיד „בצלאל", שבא אף הוא עד המקום הזה, חסרה לו חצי־המג'ידיה הנדרש כאן, ושוללים ממנו את הקרטונים, המכילים את ציוריו, את יצירותיו — חפצים אחרים אין לו. ברנצו'ק מכירו, ראהו בירושלים. משלם בעדו את חצי המג'ידיה. שניהם נכנסים אל תוך מחסן־אבנים מרֻוָּח. שלחנות של עץ עומדים באמצע המחסן. מספר קטן של זקנים וזקנות, הצעיר בעל הפנים האמללים, האשה עם שלשת ילדיה והם שנים — יותר אין איש. אמנם יש עוד מי־שהוא — הַיָּם! פתח רחב, גלים יְרֻקים־דלוחים, השותקים על סף המחסן. מסתובבים הם, מתלחשים, מוסרים דרישת־שלום מאת האניה, העוגנת רחוק מהחוף ומחכה לנוסעיה. רואים הם אותה — את האניה. ועוד הם רואים: גוֹלֶשֶׁת סירה קטנה מחיק האניה הגדולה, כילד מחיק אמו, ורצה אל החוף, מתקרבת, מתקרבת...

האמנם אמת הדבר?

יודעים הם, כי אמת, אך אינם רוצים להודות על כך, ולו גם כפני עצמם בלבד, רוצים הם לפקפק עד שיראו בחוש תחת רגליהם את קרקע האניה.

ברנצו'ק חוזה את עצמו בדמיונו, כשהוא יושב בבית אחד בניו־יורק בחברת רם וגבעוני. סולודוכין, צְפרוביץ, בֶּלה דיקשטֵין — גם אלה נמצאים שם. שלחן ערוך — יין, קוניַק. והוא מסַפר, מסַפר. פני הכּל מתלהבים, עיני הכּל מבריקות. מספר הוא, איך עבר את בית־המכס ביפו...

מה זה? אין איש בא משם עוד...

עברה שעה ארֻכּה. נכנס זוג זקנים. מה נשמע? מכים, את כל הצעירים מכים. אין נותנים לעבור אפילו לאחד.

ברנצ'ק מביט לצד התלמיד מ„בצלאל": ו„אנו שנינו — איך זה אפשר?"... ואומר:

— ואלה שישבו במלון, הגם להם אין נותנים לעבור?

עיני התלמיד תועות על־פני הים, כשהוא פולט:

— אין הסירה רחוקה עוד.

אכן אין הסירה רחוקה עוד. הם, אלה שהגיעו עד כאן, יֵצאו, מכרחים הם לצאת, הלא כבר עברו... המפקד בעצמו נתן להם לעבור.

כֹּבֶד בלב.

הדלת, שנכנסו בעדה, נפתחה בחזקה. מתפרצת להקת שוטרים:

— יַלַּה! יַלַּה!

— מה? לאן?

— פקֻדה להחזיר את כל הצעירים!

ברנצו׳ק מפנה את ראשו לצד הים — אכן, קרובה הסירה אל החוף, קרובה מאד. חה־חה!..

הנה הוא שוב באולם הגדול של בית־המכס. דוחפים אותו לצד סֻלם קטן. מתאמץ הוא לסחוב עמו את שתי מזודותיו, ואינו יכול. מזרזים אותו, שימהר ויעלה.

עוזב הוא את המזודות ועולה בסֻלם. תא־של־עץ קטן, דומה לעלית־גג. התקרה נמוכה, רובצת על ראשם ממש. התא מלא אנשים מפה אל פה. עשרים או שלשים צעירים. אין מקום לשבת. כלם עומדים זקופים כמקלות. הדלת נסגרת עליהם. פשפש קטן משקיף מתְּאֹם אל אולם בית־המכס, אין אויר, כֻּלם נחנקים ומזיעים. האם רוצים לחנקם? או מתכוננים להמיתם באיזו דרך אחרת? או — מה יהיה? אין איש יודע.

ואלה שהיו במלון, למה עִכבום גם הם? הלא הם היו אסורים במשך חדשים רצופים, הלא חקרו ודרשו על־אודותיהם, הלא הביאום הלום בגלוי, על־פי פקֻדת הרשות!... כֻּלם, כֻּלם בכלוב הזה — ואיש אינו יודע...

ברנצ׳וק נזכר בדבר חפציו, בדבר יצירתו — אחת היא לו! הכל הלך לאבדון!... אחת היא לו!...

עבר זמן־מה. הדלת נפתחה. הזמינום לרדת. אחד אחד יצאו מתוך הכלוב. העמידום בשורות, שנַים שנַים בשורה. הקיפום בצבא מזֻין ברובים והוליכום. חפציהם נשארו מתגוללים בבית־המכס, על הרצפה, כל דבר ודבר במקום שם עזבהו בעליו.

אויר־הרחוב הרענן השיב קצת את רוחם. השעה היתה שלש או ארבע אחרי הצהרים. העבירום דרך העיר והכניסום אל תוך חצר רחבת־ידים, מֻקפת גדר. היפואים שביניהם אמרו, כי זוהי חצר המפקדה. פה תהא קבורתם!

העלום אל המסדרון שבקומה העליונה – פרוזדור ארוך, נקי, קר, שלֵו. מכאן נָהגום אל חדר מואר, צר ומָארך, שספסלי־עץ לו לאורך קירותיו. ישבו באשר ישבו. מי שלא מצא לו מקום על הספסלים, ישב על הקרקע. בפתח הדלת עמדו שוטרים. כאן היה עליהם לחכות.

חִכו. מהמסדרון הגיע אליהם קול צעדים. אחד הציץ דרך הדלת והודיע:

– הקונסול הספרדי!

כֻּלם הזדעזעו: הכלב! בא להלשין!...

ואף־על־פי־כן שאפו רוח מתוך רגש של הקלה. במעמדו לא יַכּו. בכל־זאת אירופאי... קונסול!

אחד מהרומינים הוצא החוצה. כעבור עשרה רגעים שב בלְוית פקיד ממשלתו, עמד קרוב לדלת והתחיל קורא מיד בקול רם, בלתי־טבעי:

– חברה! התוַדו בכֹּל! אני ספרתי כבר הכֹּל. המפקד לב טוב לו. הוא ימחול לנו, ישלח לחפשי את כֻּלנו... הנה אני חפשי כבר. התוַדו – בין כה וכה ידוע לו כבר הכֹּל!

האסירים היו כמְהֻמּמים: איך? מה פֵּרוש הדבר? אך מיד הֻברר להם הפֵּרוש: בול־עץ זה מִהר והתוַדה חנם, מבלי שיקבל אפילו מהֲלֻמה אחת– „גונב־כיסים!" „מַפַּלִיגָה!"

קמה מהומה.

– זוהי תחבולה!... מפחידים את האָזנים!... חברה, יד לפה!...

הפקיד והרומיני הלכו כלעֻמת שבאו. אחרי רגעים אחדים חזר הראשון לבדו!

– המפַקד שלחני להגיד לכם בפעם האחרונה: התוַדו! אם תתוַדו, לא יענישכם, ישלחכם לחפשי; אם לא תתוַדו, איש מכם לא יצא מפֹּה חי!

– חברה, יד לפה! – קרא בקול רם הפועל מפתח־תקוה.

שוב התחוללה מהומה. הפקיד המתין.

– מי אפוא מסכים לבוא ולהתוַדות? – שאל.

– איש בל ילך! איש בל ילך! – צעקו מצדדים שונים בבת־אחת.

ולפקיד השיבו:

– אין לנו במה להתוַדות: נתיני רוסיה הננו!

הפקיד עזב אותם שנית. מהמסדרון הגיע לאזניהם קול צעדים. אחד מהחברַיה הודיע:

– הקונסול הספרדי עבר בדרכו חזרה!

„ככה – אמר ברנצ'וק אל לבו, – הקונסול הספרדי עשה את מלאכתו, מלאכת הדילטור, והלך לביתו. יתר העבודה תעָשה בלעדיו".

הרעיון על „הנותר" הזה, העתיד לבוא עליהם, תכף־ומיד, העיק על נפשו כמשא כבד. תמונות של ענויים הלכו והצטַירו במוחו, תמונות ידועות לו מבתי־הכלא הרוסיים: צלעות שבורות, עינים מְ̣זֻוָּרות, שִנַים שטופות־דם. שקוע בדמיונות אלה ישב על מקומו, על הספסל, כשראשו הֻכנס אל בין הכתפים, והיה כמחכה למכה הראשונה.

בא שוטר ולקח את התעודות מידי כֹל. כעבור שעה קלה נקרא לחקירה התלמיד מ„בצלאל". הוא חזר צוהל ושמח. לא הכוהו כלל. חסַן בק אמר לו, שיודע הוא בעצמו, כי רוסי הוא. לא יכול היה כלל להתעתמן, משום שאינו בוגר. אחת רוצים ממנו — שיספר על האחרים. הוא ענה, כי אינו מכיר מהם איש: הוא גופו ירושלמי, תלמיד „בצלאל", והם יפואים או תושבי המושבות – מעולם לא פגשם עד כה.

קראו שני, אחריו שלישי, אחריו רביעי. ממשרדו של חסַן בֶּק, שהיה לצד ימין, לא רחוק מחדרם, נשמעו צעקות־כאב פתאומיות, חריפות, נשמעו ונשתתקו מיד. השלשה שבו בזה אחר זה, כשהם אדֻמים ושואפים רוח בכבדות ודומים למי שאך זה יצא מבית־המרחץ. מתוך שתיקה ישבו על הספסל, על מקומותיהם הקודמים. לא היה מה לדבר: הכום והתוַדו.

הוציאו חדשים. שוב הגיעו לאזניהם צעקות חותכות...

הפועל מפתח־תקוה לא הֻחזר אליהם. דרך פתח הדלת ראוהו כשהוא מוצא ממשרד המפַקד אל המסדרון. שני שוטרים תמכו בזרועותיו משני צדדיו. הוא הלך הלוך והתאנח. האסירים התלחשו ביניהם וספרו, כי זה הֻכה יותר מאחרים, אבל עמד בשֶלו: רוסי הוא, ותו לא!

והמכונה הוסיפה לעבוד.

העריב. האסירים ישבו דומם, כל אחד על מקומו. היה מהם מי

שהתקרב אל הדלת הפתוחה למחצה, הקשיב לנעשה במסדרון האפל, לקולות שבאו ממשרדו של המפקד, וחזר למקומו. בזויות התלחשו לחש חרד ומרֻסק. לרֹב שתקו. נוח היה גם זה, שיכלו לשבת במנוחה, תחת מכסה החשך, מבלי שיהיו נאלצים לראות איש פני רעהו. מי שנחקר כבר ישב עתה עיף ושבור וחִכה מתוך קהות־רוח עד שיגָמר הענין כֻּלו – אז אולי יתנום ללכת הביתה או לאיזה מקום שהוא – ללכת לישון. מי שלא נחקר עדַיִן הוסיפה נפשו ורתחה רתיחה של אי־מרגוע, מעֻנה, מתוח, חלוש מיום שלם של התרגשות, ובאותה שעה חשב חשבונות, התישב בדעתו, החליט החלטה, ושב וחזר בו, ולסוף ישב גם הוא שרוי בקהות־רוח וראשו ריק מכל מחשבה. ואיש מהם לא היה רעב, אף־על־פי שלא בא דבר אל פיהם מאז הבֹקר.

קראו בשמו של ברנצ'וק. קם והלך. „הנה יבואו!..." נָקר משהו במוחו. המלים שבו וחזרו, הכו על ראשו כמכות הפטיש ונשארו בודדות ומְפרדות – תמונה לא נתהותה מהן. המוח היה עיף יותר מדי.

במסדרון הסתובבה עלמה אחת, ארוסתו של אחד האסירים. לה היה ידוע קצת יותר מאשר לו מהנעשה שם פנימה – שעה ארֻכה עמדה כאן והקשיבה מאחרי הדלתות. עתה קראה לברנצ'וק בקול נרגש, מתוך זעזוע של חמלת־נשים:

— אל תתעקש! הגד מיד, שהתעתמנת – אז לא יקרה לך דבר... הם מכים באפן נורא... אה – אה...

כמעט בבכי סימה.

— לא אגיד! – ענה לה בקול יבש.

הפעם, כמו בכל פעם, חרה לו על שבאים לעוץ לו עצות: הוא עצמו יודע, מה עליו לעשות.

הדלת נפתחה. הוא נכנס לתוך חדר מרֻוָח ומואר למדי. באמצע החדר עמד שלחן־כתיבה נמוך, רחב ומָארך, מכֻסה בארג ירֹק וטעון ספרים וניָרות. בקצה השלחן המרֻחק ישב חסַן בק בחברת פקידים צבאיים ואזרחיים. בצדי הקירות עמדו ספות רכות ובהן ישבו מסֻבים ונחו אפנדים חבושי תרבושים, ערבים או תורכים. בקצה השלחן הקרוב עמד אברך מבני הישוב הישן – זָקָן שחֹם, מעיל מָאֳרָךְ, פאות קצרות, גזוזות במקצת.

בפנה, שמאלה מן הדלת, עמד בחור לבוש כֻּתֹּנת רוסית, שהיתה סרוחה מעל למכנסיו וחסרת חגורה, ונשען בירכו אל הקיר — כנראה, פועל מן המושבות. בפנה השניה, שממול הכניסה, ראה ברנצ׳וק קבוצת יהודים — רֻבּם חבושי תרבושים. פנים לא בלתי־ידועים לו — הם ה„מֻכתרים" היהודים, באי־כֹּח המושבות ועדת יפו לפני הממשלה. לפי פקֻדת חסַן בֶּק אספום במשך היום והביאום הלום, למען יכירו את האסירים האומרים, כי מאחת המושבות הקרובות ליפו באו. בין היהודים האלה הבחין ברנצ׳וק גם את הסוחר לוי. חצי־תריסר שוטרים מִלא את המקום אשר בין פנת הפועל וקצה השלחן הקרוב. ברנצ׳וק אף הוא הובא אל השלחן והָעמד על־יד האברך בעל הזקן השחֹם. מאחוריהם התיצבו שלשה או ארבעה שוטרים.

חסַן בּק דבר אל האברך:

— אמור מיד, מה שמך ומאַין באת?

האברך ענה, כי בא מפתח־תקוה. חסן בּק פנה אל הֻמכּתר של פתח־תקוה ושאלוֹ, אם מכיר הוא את זה. הֻמכּתר השיב בשלילה. המפקד קרץ בעינו הימנית לאחד השוטרים, הלה הרים את ידו וסטר לו לאברך בעצלתים, כאִלו לא נתן כל ערך למעשהו זה. האברך התחלחל. צבע פניו נשתנה וחזר ונשתנה פעמים רבות ברגע אחד. ברנצ׳וק החליט בלבו, כי אברך עָדין זה מעודו לא כבדוהו עדַין במכות־לחי. הוריו היו חרדים עליו. בראשונה החזיק את עצמו בהכרת־ערך מֻגחכת, כמי שמוכן להעָלב מכל פגיעה קלה בכבודו. מכת־לחי זו חבטה ונִשלה ממנו בבת־אחת את גאותו הטפלה והמזֻיפת, הזרה לטבעו, זו שקרקע הבית המרֻכּך גִדל אותה. בר־נש זה היה פתאם קטן וחסר־יכלת כתינוק. כרגע התחיל מסַפר מתוך חפזון ושמירת יד־נוגשו, פן תתרומם מחדש, והודה, כי בא מירושלים ושמו האמתי גוטמַן, והוא עותומני, גר בירושלים בבית פלוני, ואת תעודתו זו קנה מאלמוני, שהוא חנוני וחנותו ב„עיר העתיקה", ברחוב היהודים. וכך מסר יותר מכפי שנדרש.

הוליכוהו מהשלחן אל הפנה. אגב־אורחא כִּבד השוטר את הבחור הלבוש כתֹּנת רוסית בדחיפה אחת ובעוד אחת. מפיו של הלה פרצה קריאת־כאב. ברנצ׳וק העיף עליו מבט והבין, כי אין הוא מתוַדה. וכי עמו אין החשבונות גמורים עדַין.

— יעקב פרַנק! — קרא המפקד. בידו היתה תעודתו של ברנצ׳וק.

— אנכי! — אמר ברנצ׳וק ופסע עוד פסיעה אל השלחן.

— האתה הוא יעקב פרַנק?

— כן.

— כזב!

— שמי יעקב פרַנק.

— טוב לך, שתגיד ישר — לך יהיה טוב.

דבריו היו שלֵוים ורכים, עיניו סקרו את איש־שיחו מתוך לטיפה, על שפתיו רחפה בת־צחוק של ענג.

הוא קרץ בעינו הימנית. אחד מהשוטרים, שהיו נצבים מאחורי־ הנחקר, הכה על מפרקתו. המכה היתה בלתי־צפויה. ברנצ׳וק פק, אבל התחזק על רגליו ועמד כמו קֹדם. מוחו היה צלול עד למאד. הוא ידע היטב את מקום־המָצאו, את מספר השוטרים העומדים מאחוריו — שלשה בסך־ הכל — ומי מהם כבדהו במהלֻמה. על סביביו לא הביט, כי־אם חזר על מליו האחרונות:

— שמי יעקב פרַנק.

מהלֻמה חדשה, יותר חזקה, ירדה על מפרקתו. באותו הקול מְחסר־ החיים הפליט שוב אותן המלים:

— שמי יעקב פרַנק.

הוא חכה לַמַכה השלישית. משום־מה נמשך הדבר יותר מדי. דחוי זה גֵרה את עצביו.

עתה, בשעת ההפסקה, הרגיש בַּכאב הקהה שבמפרקתו. אי־אפשר היה לו להזיז את ראשו, מבלי שיגדל הכאב. באותה שעה שאל את עצמו, מדוע אין מכים אותו על לחיו, כמו שהכו את האברך ההוא? „נראה, שהמשקפים מפריעים בעדם", — מצא פתרון לחידה.

— מאַין באת? — שאלהו המפקד.

מפני שאלה זו פחד כל הזמן. צריך לקרא בשם של מקום איזה שהוא, בשמות של אנשים. בשבתו בחדר־ההמתנה נזדמן לו לקלוט, כי אחד מִמַכתרי המושבות הקרובות לא בא ואינו נמצא בכאן כלל — המְכתר

מרחובות. בזה תלה את תקותו האחרונה – תקות הטובע, הנאחז בקלח של קש. ולכן אמר, כי רחובותי הוא.

– כזב! – אמר חסַן בק. – הבט ישר אל תוך עיני!

הביט ישר אל תוך עיניו. מבטו היה חסר־חיים כקולו. עיני המפקד הבריקו ברק חזק ועצור – עיני איש ערום, המֻקף המון משרתים ורואה את עצמו מחוץ לכל סכנה ויודע, כי הוא הוא „אדון המצב" ונהנה מגדלותו זו הנאה יתרה.

– מתי התעתמַנת?

ברנצ'וק הצטחק בנפשו: הבדרכים נואלים כאלה אומר זה להוציא ממנו את האמת?

– לא התעתמנתי.

– מדוע?

– בדעתי היה לנסוע.

– למה אפוא לא נסעת?

– חולה הייתי.

– שקר בפיך! אמור אמת ואשַחררך: לא שום ענש! parole d'honneur!

– איך תדע, איזה מדברַי אמת ואיזה לא?

– יש לי סגֻלה לכך: מציץ אני בעיני האדם... – השיב חסַן בֶּק מתוך עליצות, כשפניו מביעים שביעת־רצון רבה על שבאה לידו ההזדמנות לענות מענה זה, ואגב דבריו סקר את אורחיו ואת הקהל כֻּלו במבט של אדם, שרודף אחר הרשם.

– למה אינך רואה, כי דברַי אמת? – שאל ברנצ'וק מתוך לגלוג.

– חכם אתה יותר מדי! – הפליט המפקד מתוך אי־רצון. – אמָר־נא לי, היכן מתאכסן אתה?

– לא בשום מקום – היום באתי מרחובות!

– עוד פעם שקר! בבית מי התאכסנת ברחובות! מי הם האנשים המכירים אותך? מה עשית שם?

ברנצ'וק שתק. ברור היה לו, כי הפסיד את המשחק. רחובות קרובה בל־כך, המֻכתר, שלא בא היום, יבוא מחר. לקרא בשמות בדויים? מחר

יתבַזה. לקרא בשמות אמתיים – תתגלה מיד האמת. דבר אחד נשאר לו עוד: לבלי לגלות בשום אפן את מקור תעודתו הרוסית ולבלי למסור אף שֵם אחד אמתי – איש בל יסבול בגללו!

– הנה, – פתח חסַן בֶק מחדש ובפעם זו בקול של איש שמדבר על לב רעהו, – רואה אתה בעצמך, כי אין לך מוצא. ספר את הכל כמו שהיה – וסוף לדבר! נקי תהיה מכל ענש... תוכל ללכת הביתה... parole d'honneur!

ברנצ'וק הביט בו רגע קל ופתאם אמר, כשקולו אותו הקול חסר־החיים ופניו אותם הפנים באין שנוי:

– טוב, עותומני אנכי!

והודיע את שמו.

חסַן בק החליף מבטים עם אורחיו האפנדים, שהזמינם הלום, למען יהָנו גם הם מהחזיון. פניו קרנו. שטוף שמחה כפף את חזהו מעל לשלחן ולא הסיר את עיניו מעל פני ברנצ'וק אף רגע. הסופר שאל את עצמו, למה ישב זה רחוק כל־כך מהנחקרים, בקצה השני של השלחן הארֹך – האם ירא לשבת בקֶרוב יותר?

– מאין לקחת את התעודה המזֻיפת?

– קניתי...

– ממי?

– מפועל אחד...

– איפה? מי הוא?

– פועל אחד... מחדרה...

פני המפקד קדרו מחדש.

– שוב אתה משַקר! אותי לא תרַמה! רואה אני על־פי עיניך, כי שקר בפיך. אמור האמת, אצל מי השגת את התעודה הרוסית?

ברנצ'וק נחפז בחפושיו אחרי איזה שמות. משום־מה היה לו הדבר קשה מאד הפעם. שמות בודדים הסתובבו בראשו! צוקרמַן, פולי‌ַקוב. אך אלה דוקא לא מצאו חן בעיניו. נפשו חפצה באחרים. אולם אי־אפשר היה לעמוד ולחשוב – לכן פתח פתאם את פיו ואמר:

– שמו בֶּרמַן... פועל מחדרה...

– גם כעת הוא בחדרה?

– איני יודע.

– אתה משקר! אמור את האמת!

– שמו ברמן.

מהלֻמה חדשה על מפרקתו זרקה את ברנצ׳וק אל מול השלחן. זו היתה חזקה מן הקודמות. נוסף על זה פגעה במקום של כאב. ברנצ׳וק התבלבל. מחשבה אחת היתה חקוקה במוחו – בשום אפן לבלי לקרא בשמות אמִתיים. ופתאם התחיל לצעוק בקול, שנִתק ממסלולו והפתיע גם אותו עצמו:

– אני אומר: ברמן!... מה עוד? שמו ברמן!

– יהא כך, – אמר המִפקד: אשלחך לחדרה בלוית שוטרים – התתפשהו?

– אם עודנו שם...

– רואה אתה, כי שקר בפיך?

– שמו ברמן!...

יותר מזה לא הוציאו ממנו. סוף־סוף שלחוהו גב אותו אל הפנה.

אז התעורר ונגש לשלחן מתוך דחיפה פנימית האברך מירושלים, זה שקרא לעצמו בשם גוטמן, והתחיל מדבר בחפזון, כשכל אברי גופו אחוזים רעדה מתוך התרגשות או פחד. הוא האשים את הסוחר לוי, שלקח ממנו פונט וחצי זהב בהתחַיבו להעבירו דרך בית־המכס בלי כל מעצורים. פני לוי הפכו אפר, משקפיו הכהים גלשו וירדו לו עד לקצה חטמו. נתגלו עיניו הקטנות, החדות, הנוקרות. הוא קפץ ממקומו. לחיו התחתונה ועמה גם זְקָנו השחור כזפת חרדו כבקדחת. לסוף הפסיק את דברי האברך הירושלמי בקראו אל המפקד:

– אדוני, אל תאמֵן לו! דבריו שקר... כזב!...

– כזב? – הרעים המפקד. – שתוק אתה – הכלב! אתך עוד אשוחח לחוד... אתה תהיה האחרון!

פני הסוחר חָורו עוד יותר. הוא השתתק ורק שפתיו דובבו חרישית.

„ושני הפונטים שלי? – עבר במוחו של ברנצ׳וק, – למה לא אתבעם גם אני? – עתה ובמקום הזה?"

חפצו לעשות זאת היה חזק, אלא שלשֵם־כך צריך היה לפנות לחסַן

בק, ובזה בחלה נפשו. „אם בידי לא אוכל לקחת ממנו, מוטב שישאר הכסף אצלו" — אמר אל לבו, בשלחו אל צד היהודוני מבטי שנאה פראית. בדמיונו תאר לו תמונות „נקמה", שינקום מסוחר זה בעוד זמן־מה מפקד־העיר — והוקל לו במקצת. תשוקה אחת שלטה בנפשו — התשוקה, שאחרי השפטים שיעשו בסוחר לוי תבוא לידיו ההזדמנות לגמור גם הוא את חשבונותיו עם חסן בק... יהושע בן־נון, בהוציאו מן המערה את חמשת המלכים, אמר לקציניו: קרבו, שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה! ויקרבו וישימו את רגליהם על צואריהם... ברנצ'וק הסתכל בצוארו הבריא, האדם מדם רב, של המפקד היפואי — ורגש של גרוד עבר בכפות רגליו.

והמפקד יגע גם הוא, כנראה, ממהומת היום. עתה הזדרז ושלח מעל פניו את שלשת הנחקרים וצוה להביא אחרים במקומם.

— מהר! מהר! — צעק אל השוטרים. — עלינו לגמור!

בדבר ברנצ'וק נתן פקדה לחוד. אותו לא הביאו חזרה לחדר־ההמתנה. אותו הוליכו למקום אחר. „לאן? — שאל את עצמו — ודאי לבית־הכלא". הוא השגיח במבטו של חסן בק, שזרק עליו זה בשעה שאמר מה שאמר למשרתיו, ולבו נבא לו רעות. פה, במשרד המפקדה, במעמד האנשים הרבים — אפנדים, פקידים, מכתרים — מן ההכרח שיתאפק. משום־כך היו כאן המכות רכות, כשל אב מיסר, מכות הנתנות אך ורק בכדי לצאת ידי חובה ולא כמו שהן צריכות להנתן באמת. את טעמן של אלה יטעם בבית־הכלא, בחדרי־חדרים, כשיהיה לבדו ויעמוד פנים אל פנים עם ארבעה — חמשה שוטרים ועדים לא יהיו.

ואולם גם אלה המכות, שטעמן כבר, נתנו אותותיהן אותות. צוארו ומפרקתו כאבו עליו מאד וביחוד בשעה שהיה מסובב ראשו בתנועה פתאומית. למרות זה היה שוכח לרב את כאבו. הכאב נאלץ להמתין מאחורי המפתן. הוא היה כמשרת הבא לבעליו בענין נחוץ והבעל אינו חפץ להקשיב לו — עסוק הוא בדברים אחרים נכבדים יותר. כל היום עם הרפתקאותיו הרבות התחיל עובר במוחו, בלי כל סדר, קטעים קטעים, פרורים פרורים. ביחוד דבקו בו פרטי החקירה, שנחקר על־ידי המפקד: הוא ראה את האפנדים, כשהם יושבים על הכסתות הרכות של הספות וצוחקים איש לרעהו; את חסן בק,

כשהוא מביט בו ופניו קורנות מרֹב עֹנג; את הסוחר לוי, כשהוא עומד ומניע בשפתיו האפורות ומשקפיו גולשים באותה שעה ויורדים עד לקצה חטמו, והוא שולח מבט נואש מעל לזגוגיותיהם הכהות, אותו מבט של צפור־לילה, שגֹרשה מקִנה ויצאה פתאם לאור השמש. באזניו צלצלו עדַיִן שאלות המפקד ותשובותיו שלו: השאלות והתשובות הלכו הלוך וחזור, כשהן בלתי נחוצות עוד ועִנו את המוח ללא־צֹרך. והלב התכַּוץ ונדחק לפנת החזה ודפק דפיקות חרישות ובלתי־קצובות וצִפה לַמַּכה האחרונה שתבוא, המכה החותכת, הגומרת את הכֹּל — ומרֹב צפיה יגעה נפשו...

הם יצאו מחצר המפקדה. הרחוב ריק היה ואפל. צעדיהם הלמו בבדידות ברחובות השוממים. מהי השעה? אין מְדַבר, אין עובר ושב, ליל־שקט. הכל ישנים. נראה, חצות הגיעה. אה, הנה קול צלצול: אחת, שתים, שלש, ארבע, חמש, שש... שש! מה פֵּרוש — שש? אה, לפי מספר השעות הערבי! כלומר, שעה אחת־עשרה או אחת־עשרה וחצי...אולי יש אפשרות לברוח? שוטר מזה ושוטר מזה — בטרם יהפוך ערפו, יפילוהו ארצה. לוּ היה אתלֵט, איש־הזרוע והאגרוף, היה מפתיע את זה שמימינו במכת־אגרוף בפניו — הלה היה נופל בלי הגה. ובאותו רגע ממש היה מכה בחזֵה חברו שמשמאל, ואחת בראשו, והוא עצמו היה פונה לשם, לזוית הרחוב...

בא לשער ברזל. הזמינו את ברנצ'וק להכנס פנימה. חלקו לו את הכבוד לעבור בראש. השער נסגר מאחריהם. הכל נגמר — כל קשריו עם „שָׁם", עם עולם־החֹפש נִתקו. כאן יתחיל כרגע משהו חדש — כרגע!...

עלו במדרגות־אבן דרוכות ומחליקות, דרך מסדרונות אֲרֻכּים וריקים. מִפִּנה אחת הבהיק אור. פנו לשם. חדר צר, לארך הקיר השמאלי שני ספסלי־עץ. על האחד שוכב מי־שהוא, מְכֻסה במעילו מעל לראשו. הוא ישֵׁן, משמיע קול של נהרה, אולם גם של אנחה, גם של יבבה — וחוזר ונוחר. מי הוא זה? אחד המֻכּים? אחד מאלה, שכמוהו לא הובאו בחזרה אל חדר־ההמתנה, כי־אם הובלו הנה? מי הוא?... על־יד החלון שלחן־עץ. בחלון חוטי־ברזל מעשה־רשת. הכל כנהוג. על השלחן עששית קטנה, מְעַשנת, עשויה זכוכית כְּחֻלה. בפנה שכנגד, סמוך לשלחן, יושב ומנמנם שוטר עיף. הם, שהביאוהו הלום, שבו והלכו לדרכם. נראה, שעתה לא יארע דבר. צריך לחכות עוד.

הוא ישב לו על הספסל הריק, ממול לשוטר המתנמנם. הלילה ליל־חשך. בחוץ מיללת הרוח. המְענה, השוכב על הספסל השני, נוחר ומיבב מתוך שנתו. השוטר הרכין את ראשו אל קצה השלחן. גם הוא נוחר, אבל נחרותיו מְרֻסקות הן והסרות־שלוה: מפקידה לפקידה נזכר הוא במשמרו, מרים ראשו, מביט אל ברנצ'וק בעינים כבדות ואחוזות־שֵׁנה, חוזר ונרגע ומוריד את ראשו על קצה השלחן.

ברנצ'וק אף הוא אינו מְסֻגל עוד לחשוב דבר, עפעפיו הולכים ונסגרים מעצמם. עיניו מטרבות לראות. במוחו תועים דברים רחוקים, זכרונות של מאורעות, שחלפו לפני זמן רב: בית־המכס, חַסָן בַּק, יהודוני אחד בעל זקן שחור כזפת, שוטרים, מכות. יראה חדשה מתחילה מקננת בלבו, חודרת לתוך נפשו וקורעת את עיניו בחזקה... לא כלום! השוטר נרדם. גם הַלָּה, שם, ישן על ספסלו, העששית מעַשנת כקֹדם, הוא עצמו יושב נשען בגבו אל הקיר. הרוח מיַללת, מכל העברים עולה יללתה. הכֹּל מרחף, הכל מתנדנד כעל אניה ההולכת בים. הארה משֻׁנה, קודרת. האש הקטנה, החִוֶרת־צהַבה של העששית הולכת ונחנקת בתוך זכוכיתה השחורה מעשן... ז—ז—ז... מי־שהוא פתח בדחיפה חזקה שני חצאיו של החלון, מי־שהוא התפרץ פנימה ומִלא את הבית בקול צריחת ברזל, בקול שאון והמֻלה. העששית הקטנה, שעמדה על השלחן, נהפכה וכבתה.

— אוּ—אוּ—אוּ... — קרא השוטר בקול רווי אימת־מות.

הוא קפץ על רגליו. מתוך החשך הגיע לאזני ברנצ'וק קול דפיקת אקדחו של השוטר. הנה יִיָרה!

— זוהי הרוח!... הרוח! — צעק אל השוטר.

הלה הבין בקשי.

ברנצ'וק הדליק גפרור. אור העששית הֻעֲלָה מחדש. השוטר הגיף את תריסי החלון וגם סגרוֹ הפעם על וָוֵהוּ.

הלה, ששכב על הספסל השני, הרים ראשו, הביט רגע והסב את פניו אל הקיר. לברנצוק היה הוא בלתי־ידוע: מראהו כמראה פועל מהמושבות.

שנתו של ברנצ'וק נדדה מעיניו. הוא הדליק סיגריה וכִבֵּד את השוטר באחת. שוב ישבו וחכו. סוף־סוף באו לקרא להם. נֵעור גם הבחור

שעל הספסל השני. את שניהם הביאו חזרה אל המפקד.

כאן מצאו את כל בני חברתם כשהם עומדים בחוץ על המרפסת. פגשום בקריאות שמחה: הכל נגמר בכי־טוב! הם התודו. חסן בק סלח להם. מחר יוציאום לחפשי.

עתה יוליכו את כֻלם אל מלון המהגרים שעל שפת הים. יש ברצון המפקד לראותם עוד הפעם בבקר. אך כל אלה אינם אלא דברים טפלים, עניני רשמיות בלבד – עליהם לחתום על הפרוטוקול. אחרי זה יתן להם ללכת. העסק נגמר. לשני הבחורים מתל־אביב הרשה גם כעת ללכת הביתה. מקומיים הם, ידועים הם לו – משום־כך בטוח הוא בהם.

עוד הפעם יצאו אל הרחוב בלוית מִשמַר שוטרים. ברנצ'וק לא יכֹל להֵרָגע. לא היה בו אֵמון בסיום קל וחלק. בכל אפן ידע, כי בנוגע לו רחוק הדבר עדַין מגמר. אותו יחקרו עוד. ממנו יוסיפו לדרוש תשובה על השאלה: מאין באה אליו תעודתו זו?

הגיעו לפנת הרחוב ועמדו. כאן היה עליהם להפרד. ההמון כֻלו צריך היה להשמאיל בדרכו אל מלונו, ועל שני בני תל־אביב היה לפנות ימינה, לצד בתיהם.

– מי הוא פה מתל־אביב? – שאל אחד מהשוטרים.

– אני! אני! – קפצו בראש שני הבחורים.

– גם אני! – אמר פתאם גדליה ברנצ'וק ועמד על־יד השנים.

השוטרים היו רחוקים מכל חשד. הם ראו, כי מצב־רוחו של המפקד בסוף הערב היה טוב וכי הרשה לבני תל־אביב ללכת ללון בבתיהם. כמדֻמה להם, הרשה לשנַים – אך מהו ההבדל שנים או שלשה? להם לא היה ידוע, כי עם ברנצ'וק זה, דוקא עמו, היו למפקד חשבונות מיֻחדים. הם לא אמרו דבר, רק הזכירו:

– מחר בשמונה בבקר, בחצר המשטרה!

– ודאי! ודאי! – ענו השנים מתל־אביב.

– ודאי! – אמר גם ברנצ'וק.

כמדֻמה לו, חפשי הוא?

„ודאי, מחר בבקר, בשמונה, ודאי, parole d'honneur" – חַיֵך חרישית.

חיוכו לא אָרַךְ אלא עד שעלה על דעתו זֵכר רומנו, שנשאר בבית־המכס בתוך חפציו המתגוללים על הרצפה.

על מעלות בית רודניק עמד והביט מאחריו אל הרחוב, שבא בו, וקרא מתוך יאוש:

– מה? ואולי באמת לשוב?...

כא

לפנות בֹקר הלך ברנצ׳וק לפתח־תקוה. שם נכנס לקבוצת פועלים, שהיו גרים יחד ומנהלים בשֻתפות את הוצאות חייהם. החשבונות שהֻכרחו לנהל לא היו גדולים יותר מדי; רֹב חברי הקבוצה הלכו בטל מאין עבודה. פתח־תקוה, ככל יתר מושבות היהודים, וביחוד מושבות יהודה ושומרון, הקַיָמות על נטיעות, כמעט שלא העבידה אלא ערבים־פלחים. אכרים עניים אלה, עובדי־אדמה מילדותם, היו בעלי צרכים קטנים והיו להוטים אחרי רוָחים של פרוטות — כדרך כל האכרים בכל העולם. על־כן עבדו בעד מחירים נמוכים מאד, ישנו באֻרוות, שרתו את האכר ואת בני־משפחתו ועשו מלאכתם של משרתים ומשרתות יחד. הפועל היהודי, שהיה נצרך לחדר, לבגדים, ללבנים, לארֻחה מבֻשלת, ואחרי יום־העבודה בשדה לא באות עוד לכל מלאכת־שֵרות נוספת, אי־אפשר היה לו להתחרות בפלח, כמו שאי־אפשר לפועל האירופי להתחרות בקוּלִי החינאי. התוצאה היתה, כי פתח־תקוה, שהיתה מעסיקה יום־יום יותר משלשת אלפים פועלים, לא נתנה עבודה אלא למאתים — שלש מאות יהודים.

בקבוצה, שאליה נכנס ברנצ׳וק, שרר מחסור מעיק. חיו בלחם ובמרק מֵימִי מתֻבל במעט קמח וגריסים. בחורים ונערות בריאים ישבו כל היום בבית, קראו בספרים ושותחו בעצלתים, ומסבת הבטלה ורֹע־האכילה אבדה להם ערותם הצעירה ורעננות נפשם. ברנצ׳וק ישב ביניהם והכריח עצמו לפטפט ולהתחכם, אבל פניו לא היו עליזים כלל וכלל.

בבית היו שני חדרים ומטבח. בחדר הראשון לכניסה לא עמדו אלא שני שלחנות־עץ ארֻכים וצרים, שלחנות־מטבח פשוטים, מחֻסרי־מפות,

וספסלים אחדים. חדר זה שמש חדר־האכל. דרך הדלת החיצונה, הפתוחה לרוָחה, ודרך החלונות הפתוחים, אף הם, נכנסו ויצאו בלי־הרף אנקורים— אלה הגנבים הקטנים, הרעבתנים, שאינם יודעים שׂבע לעולם. הם התפרנסו על מחסור הפועלים והיו שמנים ועגֻלים, מפֻטמים היטב. אז בא לו לברנצ׳וק רעיון והציע לחברי הקבוצה לצוד את הצפרים ולבשל מהן מרק. אחד הפועלים, שהיה עצמו בעל גוף קטן, כבד ומוצק, כאנקור ממש, התלהב למשמע הרעיון הזה. מיד נגשו שניהם לעבודה. הנערות מחו, צוחו, התרעמו על אכזריותם. צעקותיהן הגבירו רצון הצַידים. הם סגרו את החלונות. אחד מהם הסתתר מאחרי הדלת הפתוחה, ובהתאסף בחדר חצי־תריסר צפרים, סגָרָהּ מיד. אז רדפו שניהם אחרי שללם, עלו על הספסלים, על השלחנות, על החלונות, כסו את האנקורים בכובעיהם, כאשר יעשו ה„שקצים" באוקרַינה. את השבויים קשרו בחוטים והכניסום לחדר השני. אחת הנערות התירה אותם ושִחררָתַם — להכעיס את הצַידים. אז שָנו את התכסיס. כאשר תפסו צפרים אחדות, הביאון מיד אל המטבח, שחטון ומסרון לידי המבשלת. זו קבלה את צידם בחסד. כך עמלו שלש שעות בערך וצדו יותר משלשים צפרים. ובהתכַּנס הפועלים בערב לארֻחתם, היו כֻלם מרֻצים. אמנם בחלקו של כל אחד לא נפל אלא שתים־שלש צפרים, נתח בשר, שהספיק רק „לשֵן אחת", אבל המרק היה מרַק־בשר טוב — והרי זו סעֻדה בלתי־צפויה מראש.

כבר עברו שלשה ימים. מיפו באה הידיעה, כי מחפשים אותו, את ברנצ׳וק, במרץ ובהתמדה. שני הבחורים מתל־אביב, החפים מפשע, סבלו עוד הפעם — נשאו את עונו. חסַן בֶּק דרש מהם, שיגַלו לו את מקומו של השלישי, שלחם לחפשי וסטר להם על שלא הצליחו במשלחתם. באותו מעמד הבטיח לכל קהל האסירים, כי אין ברנצ׳וק נחוץ לו אלא לשם החתימה על הפרוטוקול בלבד, אך ורק לשֵם זה. כל הענין הוא ענין של שני רגעים— לבוא וללכת, ולא יותר. רודניק שלח לברנצ׳וק להודיעהו, שלא יחשוב כלל על השיבה ליפו, המעשה הכי־הגון היה, אִלו ברח גם מפתח־תקוה.

השוטרים שוטטו בסמטאות תל־אביב אנה ואנה כעכברים מֻרעלים. לפני מכריהם היהודים היו נשבעים, כי שערה לא תפֹּל מראשו של ברנצ׳וק ארצה. אין לו לפחד מאומה — יחתום על הפרוטוקול וילך לו.

הביתה בכבוד גדול. נראה, שחסן בֶּק נתן גם להם לטעום טעם ידו הנטויה. על זאת העידו באֹפן ברור לחייהם הלוהטות ועיניהם המזֻעזעות, המביטות לצדדים.

ורוּמנו? — איש לא ידע דבר. היַציב עליו מצבה? פ״נ!... או שימסור את עצמו בידי חסן בֶּק? אז תהיה לו לפחות הזכות לתבוע חפציו... כך, והשאלות שישאלוהו בדבר תעודתו המזֻיפת? ואֹפן החקירה? ואם לא יעצור כֹּח וימסור שמות?...

ביום השלישי לא היה בו עוד רוח לשאת את ספקותיו. לפנות ערב חזר ליפו. הדרך היה דרך חול ורגליו טבעו בו, כשהוא הולך עיף, מחֻסר תכנית, ויודע רק דבר אחד — כי לשבת תחתיו, בפתח־תקוה, אין עוד ביכלתו. לתל־אביב נכנס בדרכים עקלקלות, רחוק משער־הכניסה. ברחוב לא פגש במכרים.

בלילה ההוא לן בבית מורה צעיר. ברור היה, כי לרודניק אסור לו ללכת — דבַר התאכסנותו שם בפעם ההיא היה ידוע יותר מדי. המורה ספר לו, כי כל חבריו אסורים עדַין. גם שני הבחורים מתל־אביב אִתּם. אומרים, שימָסרו למשפט על נסיון לברוח אל השונא. רק את התלמיד מ„בצלאל” ראה, כשהוא מסתובב חפשי בחוצות העיר. אומרים, כי לוֹ הֻרשה לנסוע בגלל היותו צעיר לימים. ודאי יסע בימים האלה. האניה עוגנת עדַין בחוף יפו.

בלילה נזכר ברנצ׳וק בַּתלמיד מ„בצלאל”. זו היתה המצאה ממש. זו היתה העצה היחידה האפשרית. בכל אֹפן עליו לנסות. הלא הוא גם הוא הציל לו את יצירותיו בשעה ששלם בעדו בבית־המכס.

בקֹצר־רוח צִפּה לשחר כי יבוא. המורה הבין למחשבתו והבטיח לו למצֹא את הנער. ואמנם, הלה בא עוד באותו בֹּקר. ברנצ׳וק הסביר לו מחשבתו:

— הרי יכֹלתָּ להשאיר חפצים בבית־המכס כמו פלוני אלמוני. לך ובקש אותם. לא יתנו לך — לא תקחם.

הוא תאר לו את מראה מזודותיו ופקד עליו פעם ופעמַים:

— זו, היַפּונית, אל תתעקש לחפשה. אם תמצאנה מיד — טוב, אם לא תמצאנה — אין דבר. העִקר, תבת־העץ הרבועה. בה נְיָרות — היא רק היא נחוצה לי!

אחרי שעה וחצי חזר התלמיד מ„בצלאל". אחריו התנהל סַבל, יהודי קורדי, זה שנשא את חפציו של ברנצ׳וק לפני ארבעה ימים אל הנמל. הוא שם על הרצפה, באמצע החדר, את תבת־העץ הרבועה. הסופר נזדעזע. אולם עצר ברוחו מלהביע את שמחתו בגלוי והמתין עד שילך הסַבל. הלה הזדקף, תקן את חבליו על גבו והביט בפני בעל התבה בעינים בהירות, מכירות ושומרות זכרון. נדמה היה, כאלו אומר הוא: „יודע אני אותך — כסבור אתה, לא? הלא הזהרתיך אז!..." ואולם במו־פיו לא הגיד דבר. סַבל היה, ולא התערב בעסקי אחרים.

אחרי צאת הקורדי חש ברנצ׳וק אל מזודתו, הפכה מצד אל צד, משמש בה והתחיל תוחב את המפתח בחור מנעולה בידים רועדות. לבסוף פתָחה. הכל היה בסדר ובשלמות. יצירתו שבה אליו. יצירתו לא אבדה!

— מזלי מאיר לי, — אמר בפנותו אל התלמיד מ„בצלאל". — זאת אומרת, ככה, כרגיל, אני לא־יצלַח גדול, אך כשמגיעים הדברים לידי דבר־מה חשוב, רצוני לאמר, לידי דבר־מה חשוב באמת — דבר, הנוגע לשאלת־החיים — יוצא אני תמיד בריא ושלם... תמיד!... הה־חה־חה!...

הוא התחיל מספר על־דבר הסכנות, שעברו עליו בחייו עד כה. ובסַפרו פסע בהתרגשות לארך החדר אילך ואילך, כשהוא צוחק ובולע את המלים ונחנק בהן; כשהוא מדלג ממאורע למאורע, כמי שֶרָץ במורד ההר למטה ואינו יכול עוד לעצור ברגליו; כשהוא מהַמם ונדהם, שכור משמחה ונרעש מכל מה שעלה בחלקו בימים המעטים האלה.

התלמיד מ„בצלאל" ענה לו במבט מבין: גם הוא היה אמן; גם יצירותיו היו קרובות להאָבֵד.

סוף.

הכתבת:
Wydawnictwo-Sztybel, Warszawa, Orla 11.